

koordynacja
na rzecz
aktywnej
integracji

ABC Unii Europejskiej dla pracowników socjalnych

Ewa Chyłek

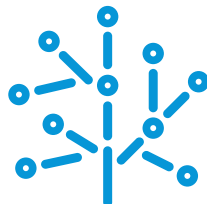

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

koordynacja
na rzecz
aktywnej
integracji

ABC Unii Europejskiej dla pracowników socjalnych

Ewa Chytek

Warszawa 2013

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Centrum
Rozwoju
Zasobów
Ludzkich

Instytut
Rozwoju
S i u z b
Społecznych

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Publikacja powstała w ramach projektu „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” w ramach Działania 1.2 „Wsparcie systemowe instytucji pomocy i integracji społecznej” Program Operacyjny Kapitał Ludzki, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Redaktor merytoryczny: dr Joanna Staręga-Piasek
Korekta: Małgorzata Pośnik

© Copyright by Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2013
ISBN 978-83-61638-73-5

Wydanie I

Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich
00-697 Warszawa, Aleje Jerozolimskie 65/79, Tel.: 22 237 00 00, Faks: 22 237 00 99

Kopiowanie i rozpowszechnianie może być dokonane z podaniem źródła.
Publikacja jest dystrybuowana bezpłatnie.

Skład i druk: www.transdruk.pl

Spis treści

Wstęp	5
Rozdział I.	
Historia utworzenia i aktualny kształt Unii Europejskiej.....	7
Geneza Unii Europejskiej.....	8
Traktaty założycielskie.....	9
Zmiany w traktatach założycielskich i ewolucja Wspólnot.....	11
Państwa członkowskie i rozszerzenia. Współpraca z innymi krajami europejskimi...	12
Aktualny kształt i kompetencje UE.....	14
Kategorie i dziedziny kompetencji Unii Europejskiej.....	15
Rozwój kompetencji WE i UE w sferze polityki społecznej. Pomoc społeczna a Unia Europejska.....	17
Rozdział II.	
Instytucje Unii Europejskiej.....	19
Parlament Europejski.....	20
Rada Europejska.....	22
Rada	24
Komisja Europejska.....	28
Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej.....	32
Europejski Bank Centralny.....	33
Trybunał Obrachunkowy.....	35
Komitet Ekonomiczno-Społeczny.....	35
Komitet Regionów.....	36
Języki Unii Europejskiej i jej instytucji.....	37
Rozdział III.	
System prawny i proces decyzyjny w Unii Europejskiej.....	37
Prawo pierwotne i prawo wtórne UE.....	38
Prawo pochodne UE.....	41
Proces decyzyjny	44
Rozdział IV.	
Budżet Unii Europejskiej i instrumenty finansowe.....	49
Źródła dochodów budżetu UE.....	50
Wieloletnie ramy finansowe.....	51
Procedura uchwalania budżetu Unii Europejskiej	53
Struktura budżetu i jego wydatki.....	54
Realizacja budżetu.....	56
Fundusze strukturalne i inne instrumenty finansowe UE.....	57
Rozdział V.	
Polska w Unii Europejskiej.....	59
Historia przystąpienia Polski do Unii Europejskiej.....	59

Implikacje członkostwa Polski w UE dla administracji krajowej	62
Rola Parlamentu	65
Stałe Przedstawicielstwo Rzeczypospolitej Polskiej przy Unii Europejskiej	66
Sektor pomocy społecznej w Polsce a Unia Europejska	66
Rozdział V.	
Unia Europejska a inne organizacje międzynarodowe i fora współpracy w Europie	67
Rada Europy	69
Podobne nazwy – inne organizacje, czyli co jest najczęściej mylone	69
Organy Rady Europy	74
Bibliografia	79
Załączniki	81
Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej	81
Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności	91
Europejska Karta Społeczna	106
Zalecenie Rec(2001)1 Rady Ministrów do Państw Członkowskich na temat pracowników socjalnych	123

Wstęp

Impulsem do przygotowania niniejszej publikacji było dostrzeżenie potrzeby zebrania w jednym opracowaniu podstawowych informacji o Unii Europejskiej, także w kontekście szerzej pojmowanej współpracy międzynarodowej w Europie ujętej z perspektywy wiedzy niezbędnej każdemu pracownikowi socjalnemu. Literatura dotycząca różnorodnych zagadnień Unii Europejskiej jest niezwykle bogata. Czytelnik może wybierać spośród całej gamy podręczników akademickich napisanych z perspektywy różnych dyscyplin naukowych, jak również ma dostęp do niezliczonych publikacji popularno-naukowych, dziennikarskich, reporterskich. Bogate źródło informacji stanowią także publikacje wydawane przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych i rozpowszechnianie w ramach działalności Centrum Informacji Europejskiej, czy też wydawnictwa samych instytucji Unii Europejskiej, dostępne w dużej części także po polsku.

Ambicją niniejszej publikacji nie jest zatem odkrywanie przed Czytelnikami wiedzy dotąd niedostępnej czy też informacji dotychczas nieanalizowanych i omawianych ani konkurowanie ze szczegółowymi podręcznikami akademickimi. Głównym założeniem jest natomiast przedstawienie swoistego przewodnika po podstawowych informacjach na temat Unii Europejskiej, a kluczem doboru zakresu informacji oraz przyjętej perspektywy spojrzenia na zagadnienia współpracy międzynarodowej w Europie, było specyficzne grono Odbiorców, do których w pierwszej kolejności kierowany jest niniejszy podręcznik, tzn. pracownicy socjalni, zwłaszcza uczestniczący w szkoleniach I i II stopnia specjalizacji w zawodzie pracownik socjalny, a szerzej – kadra instytucji pomocy społecznej.

Publikacja częściowo przedstawia ogólne informacje o Unii Europejskiej, stanowiące tak naprawdę niezbędne minimum wiedzy, w którą powinien być wyposażony każdy świadomy obywatel europejski, a tym bardziej pracownik instytucji publicznych państwa członkowskiego UE. Jednocześnie część informacji, w tym przywoływane przykłady ilustrujące mechanizmy współpracy europejskiej, uwzględnia specyficzne zagadnienia dotyczące bezpośrednio obszaru tematycznego najbliższego codziennej pracy zawodowej głównych odbiorców podręcznika.

Zawarte w publikacji informacje nie wyczerpują wiedzy w przedmiotowym zakresie, a stanowią jedynie zasygnalizowanie najważniejszych kwestii. Z tego też względu – zwłaszcza dla Czytelników zainteresowanych poszerzeniem wiedzy w omawianym zakresie – istotne będą odwołania do literatury i innych podstawowych źródeł informacji na tematy związane z Unią Europejską. Ideą podręcznika było również jak najprostsze i przejrzyste ukazanie zawłości prawno – instytucjonalnego funkcjonowania Unii Europejskiej, w sposób przystępny również dla tych z Czytelników, którzy w swojej dotychczasowej praktyce zawodowej nie mieli w ogóle, albo jedynie sporadyczną bezpośrednią styczność z procedurami rządzącymi współpracą z instytucjami unijnymi. Stąd też wysiłki – zapewne nie zawsze udane – unikania skomplikowanych prawniczych sformułowań czy swoistego „brukselskiego eurożargonu”.

Mimo jeszcze nadal słyszalnych głosów sceptycznych na temat rzeczywistej, praktycznej przydatności wiedzy na temat funkcjonowania Unii Europejskiej w codziennej pracy pracowników socjalnych, opracowaniu publikacji przyświecało przekonanie o zasadności posiadania przez pracowników służb społecznych co najmniej elementarnej wiedzy w tym zakresie.

Przykłady wpływu faktu członkostwa w Unii Europejskiej na codzienną rzeczywistość zawodową pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej można mnożyć: swobodny przepływ osób i związane z nim zasady koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, co znajduje swoje praktyczne odzwierciedlenie na przykład w procedurach wypłaty świadczeń rodzinnych, prawo do pomocy społecznej rozszerzone na obywateli innych krajów członkowskich UE, całość aktywności instytucji pomocy i integracji społecznej związanych z realizacją projektów finansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, czy też chociażby współpraca bilateralna podejmowana w środowiskach lokalnych z partnerami z innych państw UE w ramach wspólnie realizowanych europejskich projektów ponadnarodowych.

Rozważań o Unii Europejskiej, jej kształtowaniu się i dzisiejszym funkcjonowaniu nie można prowadzić bez uwzględnienia innych procesów integracyjnych oraz form współpracy międzypaństwowej istniejących w Europie. Tym bardziej, że dorobek pozostałych europejskich organizacji międzynarodowych, w tym przede wszystkim Rady Europy, stanowi fundamenty dla współczesnej europejskiej polityki społecznej i ustanawia jej podstawowe standardy. Z tego też względu końcowe fragmenty podręcznika poświęcono zagadnieniom współpracy na forach niezależnych instytucjonalnie od Unii Europejskiej, jednak łączących się z UE poprzez wspólne wartości, te same idee dotyczące porządku europejskiego, wzajemne odwołania do dorobku prawnego a także poprzez formalną kooperację międzyinstytucjonalną. W części tej zamieszczono również skrócone informacje o innych kluczowych organizacjach, takich jak ONZ, OECD czy fora współpracy regionalnej. Przyjęto również praktyczne spojrzenie, starając się uporządkować najczęściej mylone pojęcia i instytucje.

Rozdział I.

Historia utworzenia i aktualny kształt Unii Europejskiej Geneza Unii Europejskiej

Tradycyjnie za prawnie przypieczętowany początek procesów integracyjnych w Europie, których rezultatem jest dzisiejsza Unia Europejska, przyjmuje się podpisanie Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Węgla i Stali, co miało miejsce w Paryżu w 1951 roku. Oczywiście sama idea integracji na kontynencie europejskim ma dużo dłuższą historię – niektórzy badacze odwołują się w tym kontekście nawet do czasów Karola Wielkiego czy starożytności. Współczesne idee integracji europejskiej zrodziły się natomiast z potrzeby ustanowienia nowej, pokojowej przestrzeni współpracy w Europie po II wojnie światowej. Proces integracji zapoczątkowany w latach 50. XX w., realizowany poprzez zacieśnianie i pogłębianie form i obszarów współpracy w ramach Wspólnot Europejskich, doprowadził w rezultacie do pojawienia się w przestrzeni europejskiej całkowicie nowego podmiotu – Unii Europejskiej.

W tym miejscu należy zaznaczyć, że nazwa „Unia Europejska” jest potocznie używana w odniesieniu do całości procesów integracyjnych zapoczątkowanych przez podpisanie traktatu paryskiego, a następnie traktatów rzymskich, w rzeczywistości została ustanowiona dopiero Traktatem z Maastricht z 1992 roku. Jednak nawet wtedy nie zastąpiła Wspólnot Europejskich, ale została uznana za pewien kolejny etap integracji, budowany właśnie w oparciu o Wspólnoty. Unii Europejskiej nie nadano jeszcze wtedy podmiotowości prawnomiędzynarodowej. Jako podmiot prawa międzynarodowego Unia Europejska istnieje od 1 grudnia 2009 roku, czyli od dnia wejścia w życie Traktatu Lizbońskiego. Jako organizacja międzynarodowa jest również sukcesorem Wspólnoty Europejskiej (wcześniej: Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej).

Za kamień węgielny pod budowę dzisiejszej Unii Europejskiej uznaje się deklarację ogłoszoną **9 maja 1950** roku przez francuskiego ministra spraw zagranicznych Roberta Schumana. Przedstawił w niej program (tzw. Plan Schumana) ustanowienia współpracy pomiędzy Francją a Niemcami w dziedzinie wydobywania węgla i produkcji stali. Współpraca z założenia była otwarta na inne kraje europejskie. Współautorem i głównym pomysłodawcą planu był Jean Monnet, uważany również za jednego z „ojców założycieli Europy”¹. Obok

1 Jako „Ojcowie – Założyciele Europy”, czyli osoby kluczowe dla ustanowienia integracji europejskiej po II wojnie światowej, nazywani są: Konrad Adenauer (kanclerz RFN w latach 1949-63), Joseph Bech (luksemburski minister spraw zagranicznych), Johan Willem Beyen (holenderski minister spraw zagranicznych), Winston Churchill (premier Wielkiej Brytanii), Alcide de Gasperi (włoski premier i minister spraw zagranicznych), Walter Hallstein (sekretarz stanu w MSZ RFN, później pierwszy przewodniczący Komisji Europejskiej w latach 1958-67), Sicco Mansholt (holenderski minister rolnictwa), Jean Monnet (francuski doradca ds. gospodarczych i politycznych), Robert Schuman (francuski minister spraw zagranicznych), Paul-Henri Spaak (belgijski premier i minister spraw zagranicznych), Altiero Spinelli (włoski polityk, członek Komisji Europejskiej, poseł Parlamentu Europejskiego, propagator federalizmu europejskiego).

celów gospodarczych, ideą planu było również zapewnienie warunków pokoju w Europie, poprzez wspólną kontrolę produkcji materiałów kluczowych dla przemysłu zbrojeniowego. Dla uczczenia tego symbolicznego wydarzenia, dzień 9 maja ustanowiony został Dniem Europy – oficjalnie obchodzonym świętem UE.

Traktaty założycielskie

Propozycje przedstawione przez Schumana spotkały się z zainteresowaniem ze strony Niemiec, a także Włoch, Belgii, Holandii i Luksemburga. Kraje te wraz z Francją przystąpiły jeszcze w 1950 r. do negocjacji, który zakończyły się podpisaniem w Paryżu w dniu 18 kwietnia **1951 r. Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Węgla i Stali (EWWiS)**. Traktat paryski, który wszedł w życie 23 lipca 1952 roku, zawarto na okres 50 lat (formalnie wygasł 23 lipca 2002 roku). Istotą ustanowionej w Paryżu współpracy było utworzenie wspólnego rynku węgla, żelaza i stali oraz wspólne zarządzaniem gałęziami przemysłu związanymi z ich produkcją. Traktat powoływał też cztery instytucje EWWiS:

- Wysoką Władzę (organ prawodawczy i wykonawczy, złożony z niezależnych ekspertów powoływanych przez państwa członkowskie)
- Specjalną Radę Ministrów (złożona z ministrów państw członkowskich)
- Wspólne Zgromadzenie (organ kontrolny, złożony z przedstawicieli wyznaczonych przez parlamenty krajowe)
- Trybunał Sprawiedliwości (o kompetencjach kontrolnych).

Taką strukturę instytucjonalną można uznać za podstawę późniejszego systemu Unii Europejskiej, a instytucje EWWiS za prekursorki odpowiednio poszczególnych współczesnych instytucji UE: Komisji Europejskiej, Rady Unii Europejskiej, Parlamentu Europejskiego i Trybunału Sprawiedliwości UE. Ponadto EWWiS stanowiła na gruncie doktryny prawa międzynarodowego nową formę organizacji międzynarodowej – już nie tylko o charakterze międzyrządowym, ale o wyraźnych cechach ponadnarodowych².

Kolejnym krokiem w procesie integracji Europy było rozszerzenie i dalsze pogłębianie współpracy gospodarczej między państwami członkowskimi EWWiS. W wyniku podjętych negocjacji, będących konsekwencją deklaracji mesyńskiej (1955 r.) ogłoszonej przez sześć państw członkowskich, doprowadzono do podpisania dwóch kolejnych traktatów. Były to tzw. traktaty rzymskie, podpisane w Rzymie 25 marca **1957 r.: Traktat o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG)** oraz **Traktat o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (Euratom)**. Traktaty te zostały zawarte na czas nieograniczony i weszły w życie 1 stycznia 1958 roku. Główną przesłanką traktatu o utworzeniu EWG była koordynacja w zakresie polityki gospodarczej, a docelowo utworze-

2 Por. M. Kenig-Witkowska (red.), A. Łazowski, R. Ostrihansky, „Prawo instytucjonalne Unii Europejskiej”, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 8-9.

nie obszaru wspólnego rynku, opartego na zasadach swobodnego przepływu osób, usług, towaru i kapitału. Pierwotnym celem utworzenia Euratom była natomiast koordynacja programów badawczych państw członkowskich na rzecz pokojowego wykorzystania energii jądowej oraz wspólny rozwój przemysłu nuklearnego.

Traktaty rzymskie wraz z wcześniejszym traktatem paryskim bywają zbiorczo nazywane „traktami założycielskimi”. Wyznaczają już kompleksowe ramy dla dalszej współpracy i integracji w Europie, której konsekwencją jest dzisiaj Unia Europejska. Kluczowe znaczenie ma zwłaszcza Traktat o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, który podlegał wprawdzie wielokrotnym zmianom (m.in. poprzez przyjmowanie kolejnych tzw. traktatów rewizyjnych) – w tym zmianie samej nazwy (obecnie: Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej), jednak do dziś pozostaje jednym z głównych źródeł prawa pierwotnego Unii Europejskiej.

Omawiając dalszy rozwój integracji europejskiej i stopniowe osiągnięcie współczesnej formy Unii Europejskiej, należy rozważyć dwa wymiary tego procesu:

– modyfikacje kompetencji oraz struktur prawno – instytucjonalnych, co odbywało się przede wszystkim poprzez przyjmowanie kolejnych traktatów zmieniających trakty założycielskie (tzw. traktaty rewizyjne)

oraz

– rozwój Wspólnot (a potem Unii Europejskiej) w wymiarze terytorialnym, a przez to również geopolitycznym – poprzez kolejne rozszerzenia, czyli przyjmowanie do Wspólnoty kolejnych państw członkowskich.

Zmiany w traktatach założycielskich i ewolucja Wspólnot

Podpisanie i wejście w życie traktatów założycielskich nie stanowiło zakończenia procesów integracyjnych w Europie, ale tak naprawdę było dopiero punktem wyjścia do dalszej integracji. Już w momencie przyjmowania traktatów rzymskich zakładano ujednoczenie instytucjonalne Wspólnot, m.in. poprzez ustanowienie wspólnych organów, a docelowo połączenie organizacji³. Dążono do pogłębiania integracji gospodarczej, przy jednoczesnym myśleniu o poszerzeniu współpracy na inne obszary polityki. Ponadto przesłankami do stopniowych modyfikacji we Wspólnotach były zmieniające się warunki społeczno-ekonomiczne, zainteresowanie kolejnych krajów włączeniem w procesy integracyjne, a następnie ich akcesje do Wspólnot. Ewolucja funkcjonowania Wspólnot była potwierdzana przyjmowaniem kolejnych traktatów, z których każdy modyfikował w określonym zakresie początkowe postanowienia traktatów założycielskich.

3 K. Michałowska-Gorywoda, „Geneza, cele i członkostwo Unii Europejskiej”, w: L. Ciamaga, E. Latoszek, K. Michałowska-Gorywoda, L. Oręziak, E. Teichmann, „Unia Europejska”, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, 1998, s. 16.

Do głównych traktatów rewizyjnych zaliczamy:

- tzw. **traktat fuzyjny** z 8 kwietnia 1965 r. (wszedł w życie w 1 lipca 1967 r.) – ustanawiał jedną Radę Ministrów oraz jedną Komisję dla wszystkich trzech Wspólnot; wcześniej na mocy układu z 1957 r. ustanowiono jedno Zgromadzenie Parlamentarne oraz Trybunał Sprawiedliwości wspólne dla EWWiS, EWG i Euratom;
- **Jednolity Akt Europejski**, który wszedł w życie w 1 lipca 1987 r. – stanowił pierwszą znaczącą modyfikację traktatów rzymskich - pogłębiał integrację gospodarczą zapowiadając utworzenie do końca 1992 r. Jednolitego Rynku Wewnętrznego, modyfikował procedury decyzyjne, formalnie usankcjonował Radę Europejską jako jedną z instytucji Wspólnot oraz regulował współpracę polityczną państw członkowskich;
- **Traktat o Unii Europejskiej** (tzw. **traktat z Maastricht**) z 1992 roku (wszedł w życie 1 listopada 1993 r.) – wprowadzał największe zmiany, przede wszystkim ustanawiał Unię Europejską i określał jej cele – m.in. wzmocnienie spójności społeczno-gospodarczej, wprowadzenie obywatelstwa UE, zniesienie granic wewnętrznych, ustanowienie unii gospodarczo-walutowej ze wspólną walutą, realizację wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz współpracę w zakresie wymiaru sprawiedliwości. Odzwierciedleniem takich założeń było wprowadzenie podziału na trzy filary polityk wspólnotowych, związane z tym uregulowania dotyczące wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa (II filar) oraz współpracy w zakresie sprawiedliwości i spraw wewnętrznych (III filar) wyznaczające de facto cele i ramy integracji politycznej; wprowadzono także zmiany w zakresie polityk objętych tzw. I filarem, czyli uregulowanych przepisami dotychczasowego traktatu ustanawiającego EWG; traktat z Maastricht zmienił też nazwę „Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej” na „Wspólnota Europejska”⁴ oraz wprowadził zasadę subsydiarności (pomocniczości) w działaniach UE;
- **Traktat z Amsterdamu** z 1997 r. (wszedł w życie 1 maja 1999 r.) – zmieniał Traktat o UE, jak również traktat ustanawiający WE i inne akty; wprowadził szereg rozwiązań związanych z II i III filarem UE; w sferze społecznej miał znaczenie ze względu na wyodrębnienie rozdziału poświęconego sprawom społecznym oraz wskazanie walki z wykluczeniem społecznym jako jednego z obszarów współpracy; zakres przeprowadzonych przez traktat amsterdamski reform instytucjonalnych był mniejszy niż pierwotnie zakładano;
- **Traktat z Nicei** z 2001 r. (wszedł w życie 1 lutego 2003 r.) – jego przygotowanie było podyktowane koniecznością dostosowania dotychczasowych struktur UE do planowanego kolejnego rozszerzenia Unii o 10 nowych państw; główne reformy dotyczyły zatem składu i funkcjonowania instytucji UE oraz procedury decyzyjnej i zasad głosowania; prócz zmian wynikających wprost z planowanej akcesji nowych państw, dokonano również reform

4 W związku z tym po wejściu w życie traktatu z Maastricht nadal istniały trzy Wspólnoty Europejskie: Wspólnota Europejska, Europejska Wspólnota Węgla i Stali oraz Europejska Wspólnota Energii Atomowej. Zmieniała się również nazwa traktatu rzymskiego ustanawiającego EWG, który otrzymał nazwę „Traktat o ustanowieniu Wspólnoty Europejskiej”. Stąd w wielu publikacjach skrót nazwy tego podstawowego traktatu w formie: TWE.

o charakterze ogólnym, m.in. w zakresie sądownictwa UE oraz wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa;

- **Traktat z Lizbony** (wszedł w życie 1 grudnia 2009 r.) – miał na celu z jednej strony – dalsze usprawnienie funkcjonowania UE, poprzez uproszczenie struktur i procedur oraz ich większą przejrzystość, z drugiej zaś – wprowadzenie zmian podyktowanych celami bardziej strategicznymi, zwłaszcza wzmocnieniem pozycji Unii jako podmiotu polityki międzynarodowej oraz określeniem roli wobec wyzwań politycznych związanych z aktualną sytuacją społeczno – gospodarczą w Europie i na świecie; ostateczny kształt traktatu lizbońskiego jest konsekwencją preredagowania, uzupełnienia oraz wyeliminowania kontrowersyjnych zapisów z projektu Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy⁵. (Traktat konstytucyjny został przyjęty w 2004 r., ale nigdy nie wszedł w życie ze względu na brak zgody wszystkich państw członkowskich na jego ratyfikację).

Najważniejsze postanowienia traktatu lizbońskiego dotyczyły uproszczenia struktur instytucjonalnych i procedur oraz zwiększenia ich demokratycznego charakteru m.in. poprzez rozszerzenie zakresu spraw głosowanych w Radzie większością kwalifikowaną, ustanowienia stałego Przewodniczącego Rady Europejskiej, zwiększenia roli Parlamentu Europejskiego oraz większego zaangażowania parlamentów krajowych w stanowienie prawa UE, wprowadzenie europejskiej inicjatywy obywatelskiej. Wprowadzono także zmiany przepisach finansowych i dotyczących formuły wzmocnionej współpracy oraz w zakresie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, dokonano bardziej przejrzystego podziału na kompetencje państw członkowskich i UE. Doniosłym postanowieniem umacniającym ochronę praw podstawowych było włączenie Karty Praw Podstawowych do prawa pierwotnego UE, i tym samym podkreślenie wartości i zasady, na których opiera się Unia. Traktat z Lizbony nadał także Unii Europejskiej osobowość prawną⁶.

Traktat lizboński określa obecnie obowiązujące ramy prawno-instytucjonalne Unii Europejskiej. Nie zastępuje jednak Traktatu o utworzeniu Wspólnoty Europejskiej (TWE – czyli pierwotnego Traktatu o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, reformowanego następnie poprzednimi traktatami rewizyjnymi) ani Traktatu o Unii Europejskiej (TUE – czyli Traktat z Maastricht zmienionego późniejszymi traktatami rewizyjnymi), ale w znacznym stopniu je reformuje. Nazwa zmodyfikowanego Traktatu o utworzeniu Wspólnoty Europejskiej zostaje zmieniona na Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Nazwa Traktatu o Unii Europejskiej pozostała niezmienną. Od tego momentu podstawą Unii Europejskiej są na równych zasadach: **Traktat o Unii Europejskiej** (w skrócie: TUE) oraz **Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej** (w skrócie: TFUE)⁷.

5 M. Kenig-Witkowska (red.), A. Łazowski, R. Ostrihansky, „Prawo instytucjonalne Unii Europejskiej”, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 21.

6 Szczegółowe informacje o traktacie lizbońskim – na dedykowanej stronie Unii Europejskiej: http://europa.eu/lisbon_treaty/index_pl.htm.

7 W dalszej części publikacji, ilekroć występują odwołania do obecnie obowiązujących TUE i TFUE oraz protoko-

A zatem proces integracyjny w Europie zapoczątkowany utworzeniem trzech Wspólnot Europejskich (EWWiS, EWG i Euratom) doprowadził w konsekwencji do powstania Unii Europejskiej, posiadającej podmiotowość prawną. Unia zastąpiła dotychczasową Wspólnotę Europejską, która tym samym przestała istnieć. Europejska Wspólnota Węgla i Stali przestała istnieć już w 2002 r. z chwilą wygaśnięcia traktatu paryskiego. Euratom natomiast nie został włączony do UE i funkcjonuje do dziś jako odrębna, posiadająca osobowość prawną organizacja międzynarodowa⁸, choć powiązana instytucjonalnie z UE (korzysta m.in. z tych samych instytucji – Rady, Komisji, Parlamentu Europejskiego, Trybunału Sprawiedliwości i Trybunału Obrachunkowego).

Państwa członkowskie i rozszerzenia. Współpraca z innymi krajami europejskimi

Państwa założycielskie Wspólnot Europejskich (czyli Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej oraz Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej) to Francja, Niemcy, Włochy, Belgia, Holandia, Luksemburg.

W takim składzie liczebnym, tj. sześciu państwach, Wspólnoty funkcjonowały przez pierwsze dwadzieścia lat procesów integracyjnych. Wraz z początkiem lat siedemdziesiątych rozpoczął się proces rozszerzania Wspólnot o kolejne państwa. Kolejne akcesje były dokonywane zarówno z przyczyn o charakterze ekonomicznym, jak i pod większym wpływem przesłanek politycznych.

Tabela 1. Państwa członkowskie Unii Europejskiej

Data rozszerzenia	Wstępujące państwa	Liczba państw członkowskich po rozszerzeniu
1 stycznia 1973 r.	Dania, Irlandia, Wielka Brytania	9
1 stycznia 1981 r.	Grecja	10
1 stycznia 1986 r.	Hiszpania, Portugalia	12
1 stycznia 1995 r.	Austria, Finlandia, Szwecja	15
1 maja 2004 r.	Cypr, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Malta, Polska, Słowacja, Słowenia, Węgry	25
1 stycznia 2007 r.	Bułgaria, Rumunia	27

Źródło: Opracowanie własne.

Jako kolejne przewiduje się przystąpienie do Unii Europejskiej przez Chorwację, co jest planowane na 1 lipca 2013 roku. Tym samym liczba państw członkowskich zwiększy się do 28.

Obecnie oprócz 27 państw członkowskich (ang. *Member States*) Unii Europejskiej oraz Chorwacji mającej status państwa przystępującego do UE (ang. *acceding country*) istnieją dwie

⁸ów i załączników dotyczą one wersji skonsolidowanych traktatów oraz protokołów i załączników opublikowanych w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej, powiadomienie nr 2010/C 83/01.

8 Oficjalna strona: http://ec.europa.eu/energy/nuclear/euratom/euratom_en.htm.

grupy krajów aspirujących – w mniej lub bardziej odległej perspektywie – do przystąpienia do Unii. Pierwszą grupę krajów stanowią tzw. kraje kandydujące (ang. *candidate countries*), które podjęły już wysiłki dostosowania prawa krajowego do prawodawstwa unijnego i są na etapie negocjacji akcesyjnych, bądź czekają na ich rozpoczęcie. Do państw tych obecnie zaliczają się: Czarnogóra, Islandia, Turcja, Serbia oraz Macedonia (Była Jugosłowiańska Republika Macedonii). Drugą grupę stanowią tzw. potencjalne kraje kandydujące (ang. *potential candidates*), które będą mogły rozpocząć procedurę akcesyjną po spełnieniu określonych, niezbędnych warunków. W tej grupie państw znajdują się: Albania, Bośnia i Hercegowina oraz Kosowo.

Ponadto, Unia Europejska (a wcześniej Wspólnoty Europejskie) może być stroną umów międzynarodowych ustanawiających stowarzyszenia. Mogą to być umowy dotyczące stowarzyszenia z państwami lub organizacjami międzynarodowymi np. Układ o utworzeniu Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG), traktaty stowarzyszeniowe zawierane z państwami przed ich przystąpieniem do UE czy układy z państwami i regionami pozaeuropejskimi.

W kontekście umów stowarzyszeniowych i współpracy z krajami pozaunijnymi, warto zwłaszcza zwrócić uwagę na funkcjonowanie Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz charakter stosunków Unii Europejskiej z takimi krajami jak Norwegia, Islandia, Lichtenstein oraz Szwajcaria. Zrozumienie specyfiki relacji tych krajów z UE i jej państwami członkowskimi może mieć również wymiar praktyczny, ze względu na objęcie obywateli tych państw prawodawstwem unijnym oraz dostosowanym do niego prawem krajowym w zakresie zabezpieczenia społecznego (np. prawo do pomocy społecznej, koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego), jak również ze względu na projekty z zakresu polityki społecznej finansowane w Polsce z tak zwanych funduszy norweskich i funduszy EOG.

Europejski Obszar Gospodarczy (EOG) – ang. European Economic Area (EEA) – został utworzony na podstawie Porozumienia o utworzeniu Europejskiego Obszaru Gospodarczego, które weszło w życie 1 stycznia 1994 roku. Stronami porozumienia są z jednej strony wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej, z drugiej zaś trzy kraje Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA)⁹: Islandia, Norwegia i Lichtenstein.

Szwajcaria, również będąca członkiem EFTA, nie przystąpiła do EOG, ale jednocześnie jej stosunki z UE w zakresie podobnym do współpracy w ramach EOG są regulowane poprzez umowy dwustronne.

Porozumienie EOG ustanawia integrację gospodarczą państw obszaru EOG w formie wspólnego rynku i jednocześnie przewiduje wdrożenie we wszystkich trzydziestu krajach ustawodawstwa Unii Europejskiej dotyczącego swobodnego przepływu towarów oraz swobodnego

⁹ Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (ang. European Free Trade Agreement – EFTA) – jest organizacją międzynarodową utworzoną w 1960 r. Obecnie członkami są cztery kraje: Islandia, Lichtenstein, Norwegia i Szwajcaria. Celem EFTA jest promowanie wolnego handlu oraz integracji gospodarczej pomiędzy jej państwami członkowskimi.

przepływu osób, usług i kapitału – czyli wszystkich tzw. „czterech swobód” UE związanych z funkcjonowaniem rynku wewnętrznego. Dodatkowo współpraca obejmuje inne polityki UE takie jak: rozwój, edukację, politykę społeczną, ochronę konsumentów, turystykę, kulturę oraz ochronę środowiska.

Aktualny kształt i kompetencje UE

W wyniku zasygnalizowanych powyżej procesów rozwoju integracji europejskiej, dziś Unia Europejska to 495 milionów mieszkańców i 27 państw członkowskich. Rozpoznawalnymi symbolami Unii są: flaga z dwunastoma gwiazdami na grantowym tle, hymn – „Oda do radości” Ludwiga van Beethovena, święto – Dzień Europejski 9 maja. To również duże zróżnicowanie społeczno – gospodarcze, ale jednocześnie wspólnota wielu tradycji, wartości, historii, dorobku prawnego. W tej przestrzeni wytworzyły się prawne i instytucjonalne podstawy funkcjonowania specyficznej organizacji międzynarodowej, jaką jest Unia Europejska.

Traktat o Unii Europejskiej, w swoich początkowych artykułach wskazuje podstawowe wartości i kluczowe zasady, będące fundamentem UE, stwierdzając, że „Unia opiera się na wartościach poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego, jak również poszanowania praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości. Wartości te są wspólne Państwom Członkowskim w społeczeństwie opartym na pluralizmie, niedyskryminacji, tolerancji, sprawiedliwości, solidarności oraz na równości kobiet i mężczyzn.”¹⁰. W art. 3 określa również ogólny cel Unii, którym jest wspieranie pokoju, wartości UE oraz dobrobytu jej narodów. Wśród kluczowych postanowień odnośnie działań UE wymienia się również zapewnienie przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości bez granic wewnętrznych, ustanowienie rynku wewnętrznego, unii gospodarczej i walutowej ze wspólną walutą euro, a w sprawach społecznych – m.in. zwalczanie wykluczenia społecznego i dyskryminacji, wspieranie sprawiedliwości społecznej i ochrony socjalnej, równości kobiet i mężczyzn, solidarności między pokoleniami oraz ochrony praw dziecka.

Traktat o Unii Europejskiej przyznaje Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej taką samą moc prawną jak mają Traktaty, uznając określone w Karcie prawa, wolności i zasady. Ponadto, zgodnie z przepisami art. 6 TUE, stwarza możliwość przystąpienia Unii do europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności¹¹, uznając jednocześnie, że prawa podstawowe zawarte w Konwencji, jak również wynikające z tradycji konstytucyjnych wspólnych państwom członkowskim, stanowią część prawa UE jako ogólne zasady prawa. W Traktatach sformułowane są również szczegółowe przepisy dotyczące kompetencji Unii Europejskiej. Kompetencje te są wykonywane zgodnie z określonymi w art. 4 i 5 TUE zasadami: zasadą przyznania, zasadą pomocniczości (subsydiarności) oraz zasadą proporcjonalności.

10 Art. 2 wersji skonsolidowanej TUE, Dz.U. UE 2010/C 83/01.

11 Szerzej o Konwencji w rozdziale 6.

W związku z zasadą przyznania – w myśl której Unia działa wyłącznie w granicach kompetencji przyznanych jej przez państwa członkowskie w traktatach, a kompetencje nieprzyznane traktatowo należą do państw członkowskich – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej szczegółowo określa kategorie i dziedziny kompetencji UE.

Kategorie i dziedziny kompetencji Unii Europejskiej

Kompetencje Unii Europejskiej dzielą się na trzy kategorie: kompetencje wyłączne, dzielone i wspierające.

Kompetencje wyłączne – w objętych nimi dziedzinach jedynie Unia może stanowić prawo i przyjmować akty prawnie wiążące, a państwa członkowskie mogą w tym zakresie działać jedynie z upoważnienia Unii, bądź w celu wykonania unijnych aktów prawnych.

Zgodnie z art. 3 TFUE Unia posiada kompetencje wyłączne w następujących dziedzinach:

- unia celna,
- ustanawianie reguł konkurencji niezbędnych do funkcjonowania rynku wewnętrznego,
- polityka pieniężna w odniesieniu do państw członkowskich, których walutą jest euro,
- zachowanie morskich zasobów biologicznych w ramach wspólnej polityki rybołówstwa,
- wspólna polityka handlowa.

Kompetencje dzielone – zarówno Unia, jak i państwa członkowskie mogą stanowić prawo; UE realizuje kompetencje dzielone zgodnie z zasadą pomocniczości (subsydiarności), a państwa członkowskie wykonują swoje kompetencje w zakresie, w jakim UE ich nie wykonała lub postanowiła zaprzestać wykonywać.

Zgodnie z art. 4 TFUE kompetencje dzielone stosują się do następujących dziedzin:

- rynek wewnętrzny,
- polityka społeczna – w odniesieniu do aspektów określonych w Traktacie,
- spójność gospodarcza, społeczna i terytorialna,
- rolnictwo i rybołówstwo, z wyłączeniem zachowania morskich zasobów biologicznych,
- środowisko,
- ochrona konsumentów,
- transport,
- sieci transeuropejskie,
- energia,
- przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości,
- wspólne problemy bezpieczeństwa w zakresie zdrowia publicznego – w odniesieniu do aspektów określonych w Traktacie.

Ponadto w dziedzinach badań, rozwoju technologicznego i przestrzeni kosmicznej oraz współpracy rozwojowej i pomocy humanitarnej Unia ma kompetencje do działania, ale w taki sposób, aby nie uniemożliwiać państwom członkowskim wykonywania ich kompetencji.

Kompetencje pomocnicze (wspierające) – Unia może jedynie wspierać, koordynować lub uzupełniać działania państw członkowskich, które posiadają władzę ustawodawczą w danych dziedzinach; nie może natomiast zastępować kompetencji państw członkowskich w tych obszarach.

Zgodnie z art. 6 TFUE Unia posiada kompetencje pomocnicze w następujących dziedzinach:

- ochrona i poprawa zdrowia ludzkiego,
- przemysł,
- kultura,
- turystyka,
- edukacja, kształcenie zawodowe, młodzież i sport,
- ochrona ludności,
- współpraca administracyjna.

Dodatkowo w niektórych dziedzinach przydzielono Unii Europejskiej **kompetencje szczególne**:

- w zakresie koordynacji polityki gospodarczej, zatrudnienia i społecznej, zgodnie z art. 5 TFUE:
 - koordynacja polityki gospodarczej – państwa członkowskie koordynują swoje polityki, a Rada przyjmuje w tym celu odpowiednie środki, w szczególności ogólne kierunki tych polityk;
 - koordynacja polityki zatrudnienia – Unia podejmuje środki dla zapewnienia koordynacji polityk zatrudnienia państw członkowskich, w szczególności określając wytyczne dla tych polityk;
 - koordynacja polityki społecznej – Unia może podejmować inicjatywy w celu zapewnienia koordynacji polityk społecznych państw członkowskich.
 - dotyczące wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa – zgodnie z art. 24 TUE.
- Unia posiada kompetencje we wszystkich dziedzinach tych polityk, włącznie ze stopniowym określaniem wspólnej polityki obronnej, jednakże wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa podlega szczególnym zasadom i procedurom (m.in. brak możliwości przyjmowania aktów ustawodawczych, specyficzna rola wysokiego przedstawiciela Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa, wyłączenie kompetencji Trybunału Sprawiedliwości).
- możliwość działania Unii poza uprawnieniami przyznanymi traktatowo, w przypadku gdy jest to niezbędne do realizacji celów UE; działanie takie umożliwia zastosowanie tzw. „**klauzuli elastyczności**” określonej przepisami art. 352 TFUE, które ściśle wskazują warunki zastosowania tej wyjątkowej procedury oraz precyzują zastrzeżenia odniesie jej zastosowania (m.in. jednomyślność Rady, zgoda Parlamentu Europejskiego, współpraca z parlamentami krajowymi, wyłączenie możliwości zastosowania klauzuli do obszaru wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa).

Rozwój kompetencji WE i UE w sferze polityki społecznej. Pomoc społeczna a Unia Europejska.

Wymiar społeczny przez pierwszy okres działalności Wspólnot Europejskich w rzeczywistości pełnił rolę drugorzędną i był niejako pochodną współpracy w zakresie gospodarki i ekonomii. To właśnie gospodarka miała być głównym polem integracji, natomiast szansę na poprawę sytuacji w zakresie kwestii społecznych dostrzegano we wzroście gospodarczym i poprawie konkurencyjności krajów przystępujących do Wspólnot. Rozwój społeczny traktowano jako naturalną konsekwencję rozwoju gospodarczego i w związku z tym nie przewidywano prowadzenia osobnej, wspólnotowej polityki społecznej. Niewątpliwym wpływem na taką postawę miał brak woli politycznej w tej kwestii ze strony rządów państw członkowskich Wspólnot. Sytuacja zaczęła ulegać zmianie w latach siedemdziesiątych XX w., co wiązało się z ogólnym kryzysem na świecie oraz rosnącym bezrobociem i recesją w krajach europejskich.

W miarę pogłębiania się integracji europejskiej i współpracy między krajami w ramach Wspólnot Europejskich, kwestie społeczne, w tym zagadnienia wykluczenia społecznego, były uwzględniane w coraz większym stopniu, czego wyrazem jest obecność postanowień dotyczących spraw społecznych w kolejnych aktach pierwotnego europejskiego prawa wspólnotowego.

Szczegółowe kwestie związane z funkcjonowaniem systemów pomocy społecznej na obszarze Unii Europejskiej w znacznej mierze pozostawione są w gestii poszczególnych państw członkowskich. Tym niemniej warto zwrócić uwagę na ogólny zakres działań Unii Europejskiej w dziedzinie polityki społecznej, której integralną częścią jest również system pomocy społecznej. W szczególności istotne są tu przepisy unijne odnoszące się do problematyki walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Pierwszy raz problematykę wykluczenia społecznego w perspektywie prawnych uregulowań wspólnotowych dostrzeżono w 1992 roku, formułując protokół do Traktatu z Maastricht. Jednym z kluczowych etapów dla całości polityki społecznej było natomiast przyjęcie traktatu amsterdamskiego, który wyodrębnił w zapisach TWE osobny rozdział dotyczący spraw społecznych. Wskazał także na zwalczanie wykluczenia społecznego jako jeden z celów działań Wspólnoty i państw członkowskich i wprowadził możliwość zastosowania przez Wspólnotę środków promujących i wspierających współpracę m.in. w zakresie zwalczania wykluczenia społecznego.

Traktat lizboński precyzuje natomiast cele polityki społecznej: promowanie zatrudnienia, poprawę warunków życia i pracy, równie traktowanie pracowników, odpowiednia ochrona socjalna, dialog społeczny, rozwój zasobów ludzkich oraz walkę z wykluczeniem społecznym. Unia Europejska w zakresie polityki społecznej dzieli swoje kompetencje z państwami członkowskimi (tzw. „kompetencje dzielone” UE), które w pierwszej kolejności są odpowiedzialne za prowadzenia polityki społecznej.

Dodatkowo Artykuł 9 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej zawiera tzw. horyzontalną „klauszulę społeczną”, odnoszącą się wprost do działań związanych z walką z wykluczeniem społecznym. Przepis ten wprowadzony traktatem Lizbońskim stwierdza bowiem, że UE przy określaniu i wdrażaniu swoich polityk i działań uwzględnia wymogi związane ze wspieraniem wysokiego poziomu zatrudnienia, zapewnieniem odpowiedniej ochrony socjalnej, zwalczaniem wykluczenia społecznego, jak również wymogi z zakresu wysokiego poziomu kształcenia, szkolenia i ochrony zdrowia.

Szczegółowe przepisy Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej dotyczące polityki społecznej (Tytuł X) określają dziedziny, w których UE wspiera i uzupełnia działania państw członkowskich. Wśród tych dziedzin znajduje się również zwalczanie wykluczenia społecznego. Parlament Europejski i Rada mogą podejmować w tym zakresie środki w celu zachęcania do współpracy między państwami członkowskimi służącej pogłębianiu wiedzy, rozwijaniu informacji i najlepszych praktyk, wspieraniu inicjatyw nowatorskich oraz oceny doświadczeń. Nie mogą jednak decydować o jakiegokolwiek harmonizacji przepisów krajowych w tym zakresie.

W świetle podstaw prowadzenia europejskiej polityki społecznej kluczowe pozostaje także nadanie przez traktat Lizboński mocy wiążącej prawem społecznym zawartym Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej.

Mówiąc o europejskiej polityce społecznej najczęściej rozumiemy pod tym pojęciem działania i decyzje podejmowane na szczeblu wspólnotowym, ponadnarodowym - oczywiście przy zachowaniu jednej z podstawowych zasad funkcjonowania Unii Europejskiej, a mianowicie zasada subsydiarności. Jednak europejska polityka społeczna to także polityka krajowa, regionalna i lokalna realizowana w oparciu o pewne standardy europejskie.

Oprócz wskazanych wyżej podstaw traktatowych polityki społecznej Unii Europejskiej, w kontekście polityki pomocy i integracji społecznej istotne znaczenie mają również strategiczne uwarunkowania działań UE, a zwłaszcza postanowienia aktualnej Strategii Europa 2020. Po raz pierwszy bowiem Unia formułuje tu konkretne cele ilościowe związane z ograniczaniem ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Sprawy polityki społecznej rozstrzygane są w ramach ogólnej struktury instytucjonalnej UE i jej procesie decyzyjnym. W Parlamencie Europejskim funkcjonują komisje i grupy zajmujące się sprawami społecznymi, podobnie jak w Komitecie Ekonomiczno – Społecznym i Komitecie Regionów. Formacją Rady Unii Europejskiej złożoną z ministrów odpowiedzialnych za politykę społeczną jest tzw. Rada EPSCO (Rada ds. Zatrudnienia, Polityki Społecznej, Zdrowia i Ochrony Konsumentów). W Komisji Europejskiej sprawami polityki społecznej zajmuje się Dyrekcja ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Włączenia Społecznego (DGEMPL). Należy jednakże w tym miejscu wspomnieć o specyficznych organach Unii Euro-

pejskiej powołanych do spraw szeroko rozumianej polityki społecznej. Takim podmiotem jest europejski Komitet Ochrony Socjalnej (ang. *Social Protection Committee* – SPC), którego podstawą funkcjonowania są bezpośrednio przepisy traktatowe. Został on ustanowiony przepisami traktatu nicejskiego, a jego działanie związane jest tzw. metodą otwartej koordynacji w dziedzinie zabezpieczenia społecznego i integracji społecznej.

Rozdział II. Instytucje Unii Europejskiej

Traktat o Unii Europejskiej (art. 13) wymienia siedem instytucji Unii Europejskiej, którymi są:

- Parlament Europejski
- Rada Europejska
- Rada
- Komisja Europejska
- Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
- Europejski Bank Centralny
- Trybunał Obrachunkowy.

Dodatkowo wskazane są dwa podmioty pełniące funkcje doradcze w stosunku do Parlamentu, Rady i Komisji, a mianowicie:

Komitet Ekonomiczno-Społeczny oraz Komitet Regionów.

Instytucje Unii Europejskiej działają na podstawie przepisów traktatowych oraz własnych regulaminów wewnętrznych. Instytucje UE wraz z komitetami doradczymi oraz szeregiem innych organów i jednostek organizacyjnych Unii Europejskiej tworzą system instytucjonalny Unii.

Do systemu instytucjonalnego zaliczają się również odrębne agencje Unii Europejskiej, tworzone na podstawie unijnych aktów prawa wtórego w celu realizacji specyficznych celów specjalistycznych, naukowych czy technicznych. Agencjami takimi w obszarze szeroko rozumianych działań społecznych UE są na przykład: Europejska Fundacja na rzecz Poprawy Warunków Pracy i Życia (EUROFUND) w Dublinie, Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn (EIGE) w Wilnie, Europejskie Centrum Rozwoju Kształcenia Zawodowego (Cedefop) w Salonikach czy Europejska Agencja Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy (EU-OSHA) w Bilbao.

Instytucje Unii Europejskiej zapewniają jej funkcjonowanie, realizację polityk i wypełnianie podstawowych zadań, w tym związanych ze stanowieniem i wdrażaniem prawa unijnego. Należy podkreślić, że stanowienie prawa jest podstawową kompetencją Rady (Rady Unii Europejskiej) oraz Parlamentu Europejskiego, a główna inicjatywa ustawodawcza przysługuje Komisji Europejskiej, która jest także organem wykonawczym, kontrolnym i decyzyjnym. Funkcje sędownicze spełnia Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, natomiast Trybunał Obrachunkowy – funkcje kontrolne.

Parlament Europejski

W skład Parlamentu Europejskiego wchodzi przedstawiciele obywateli Unii Europejskiej. Liczba miejsc w Parlamencie Europejskim przyznana każdemu państwu członkowskiemu zależy od liczby mieszkańców danego kraju. Zgodnie z ogólną zasadą sformułowaną w art. 14 TUE, liczba posłów do Parlamentu Europejskiego nie przekracza 750 (do liczby tej nie wlicza się przewodniczącego), przy czym minimalną liczbą mandatów przypadającą danemu państwu jest 6 a maksymalną 96. Decyzja określająca skład PE jest przyjmowana jednomyślnie przez Radę Europejską, z inicjatywą Parlamentu i za jego zgodą.

W obecnej kadencji Parlamentu Europejskiego w latach 2009–2014 mają zastosowanie przepisy przejściowe wprowadzające pewne tymczasowe odstępstwa od ww. zasad ogólnych, w tym zwiększona do 754 ogólna liczba posłów. Są one rezultatem wejścia w życie traktatu lizbońskiego już po wyborach do Parlamentu w 2009 r., które odbyły się według wcześniejszych przepisów. Poniższa tabela przedstawia aktualny podział mandatów w Parlamencie Europejskim dla poszczególnych państw członkowskich, jak również podział obowiązujący w 2009 r. przed wejściem w życie traktatu lizbońskiego oraz przyszły podział po 2014 roku:

Tabela 2. Liczba miejsc państw członkowskich w Parlamencie Europejskim

Państwo członkowskie	Liczba miejsc w PE na początku nowej kadencji w 2009 r.	Aktualna liczba miejsc w PE w kadencji 2009-2014	Liczba miejsc w kolejnej kadencji PE po 2014 roku ¹
Niemcy	99	99	96
Francja	72	74	74
Wielka Brytania	72	73	73
Włochy	72	73	73
Hiszpania	50	54	54
Polska	50	51	51
Rumunia	33	33	33
Holandia	25	26	26
Grecja	22	22	22
Portugalia	22	22	22
Belgia	22	22	22
Czechy	22	22	22
Węgry	22	22	22
Szwecja	18	20	20
Austria	17	19	19
Bułgaria	17	18	18
Dania	13	13	13
Słowacja	13	13	13

Finlandia	13	13	13
Irlandia	12	12	12
Litwa	12	12	12
Łotwa	8	9	9
Słowenia	7	8	8
Estonia	6	6	6
Cypr	6	6	6
Luksemburg	6	6	6
Malta	5	6	6
OGÓŁEM	736	754	750 + 1 (przewodniczący)
1 Zgodnie z politycznie uzgodnionym projektem decyzji Rady Europejskiej w tej sprawie – za: „Instytucje Unii Europejskiej”, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2011, s. 22.			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Parlamentu Europejskiego <http://www.europarl.europa.eu>, Protokołu zmieniającego Protokół w sprawie postanowień przejściowych Dz.U. UE 2010/C 263/01 oraz informacji z broszury „Instytucje Unii Europejskiej”, MSZ, Warszawa 2011.

Posłowie do Parlamentu Europejskiego wybierani są na pięcioletnią kadencję w powszechnych wyborach bezpośrednich, w głosowaniu wolnym i tajnym. Wybory bezpośrednie do Parlamentu Europejskiego obowiązują od 1979 roku. Wcześniej posłowie byli wybierani przez parlamenty krajowe. Wybory odbywają się w jednym terminie w całej Unii, ale na podstawie krajowych ordynacji wyborczych.

Posłowie do Parlamentu Europejskiego sprawują swój mandat niezależnie, a w Parlamencie łączą się w grupy polityczne a nie narodowe. Spośród swoich członków Parlament Europejski wybiera przewodniczącego i prezydium.

W praktyce Parlament Europejski posiada trzy siedziby: w Strasburgu, Brukseli i Luksemburgu. Zgodnie z przepisami traktowymi¹² siedzibą Parlamentu Europejskiego jest Strasburg, gdzie odbywa się corocznie 12 posiedzeń plenarnych, w tym posiedzenie budżetowe. W Brukseli obradują natomiast komisje Parlamentu Europejskiego oraz odbywają się dodatkowe posiedzenia plenaryjne. Ponadto Sekretariat Generalny PE i jego służby pozostają w Luksemburgu. Sprawa trzech siedzib Parlamentu jest systematycznie podnoszona w europejskiej dyskusji publicznej, przede wszystkim ze względu na koszty i inne utrudnienia logistyczne, które generuje takie rozwiązanie. Jednakże przesłanki polityczne jak dotychczas przesądzają o zachowaniu status quo.

Główne funkcje Parlamentu Europejskiego określone są przepisami art. 14 TUE. Parlament przede wszystkim pełni – wspólnie z Radą – funkcję prawodawczą i budżetową. Ponadto wypełnia funkcje kontroli politycznej i funkcje konsultacyjne, a także wybiera przewodniczą-

¹² Kwestię siedzib: Parlamentu Europejskiego, Rady, Komisji, Trybunału sprawiedliwości, Trybunału Obrachunkowego, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów, Europejskiego Banku Inwestycyjnego, Europejskiego Banku centralnego oraz Europejskiego Urzędu Policji (Europol) ustalają przepisy *Protokołu (nr 6) w sprawie ustalenia siedzib instytucji i niektórych organów, jednostek organizacyjnych i służb Unii Europejskiej*.

cego Komisji Europejskiej oraz zatwierdza jej ostateczny skład. Dodatkowo Parlamentowi przysługuje prawo tzw. pośredniej inicjatywy ustawodawczej, w ramach którego może zwrócić się do Komisji (jako głównej instytucji posiadającej inicjatywę ustawodawczą) o przedstawienie projektów aktów prawnych, niezbędnych dla realizacji celów traktatowych. W ramach wypełniania funkcji kontrolnej Parlament przyjmuje sprawozdania wielu instytucji i organów Unii, zobowiązanych do składania raportów ze swojej działalności. Parlament powołuje również Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich.

Rola Parlamentu Europejskiego w ostatnich latach znacznie się zwiększyła, przede wszystkim poprzez stopniowe wzmocnienie jego pozycji w procesie stanowienia prawa. Obowiązująca obecnie najczęstsza procedura ustawodawcza, tzw. zwykła procedura ustawodawcza (dawniej zwana procedurą współdecydowania) kreuje Parlament na równorzędnego z Radą prawodawcą unijnego.

Rada Europejska

Rada Europejska jako instytucja Unii Europejskiej została formalnie uznana traktatowo dopiero w Traktacie z Lizbony. Jej geneza wywodzi się z regularnych nieformalnych spotkań szefów państw i rządów państw członkowskich organizowanych już od początkowych lat funkcjonowania Wspólnot. Z czasem spotkania te przekształcały się w coraz bardziej zorganizowane forum politycznej współpracy międzyrządowej, sformalizowane m.in. postanowieniami Jednolitego Aktu Europejskiego i Traktatu z Maastricht.

Zgodne z aktualnymi postanowieniami TUE, w skład Rady Europejskiej wchodzi szefowie państw lub rządów państw członkowskich Unii Europejskiej oraz przewodniczący Rady Europejskiej i przewodniczący Komisji. W pracach bierze też udział wysoki przedstawiciel Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa.

Rada Europejska nie pełni funkcji prawodawczej – która jest zarezerwowana dla Parlamentu i Rady Unii Europejskiej – ale „nadaje Unii impulsy niezbędne do jej rozwoju i określa ogólne kierunki i priorytety polityczne” (art. 15 TUE). Jest więc typowym przykładem forum współpracy politycznej oraz decyzji strategicznych dotyczących funkcjonowania i przyszłości Unii. Rada Europejska posiada również kompetencje do określania ogólnych wytycznych wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa i pozostaje jednym z głównych podmiotów decyzyjnych w tym obszarze. Ponadto, Rada Europejska bierze udział w procedurach związanych z członkostwem państw w UE i zmianach traktatów, jak również podejmuje decyzje określające skład Parlamentu Europejskiego, mianuje Komisję Europejską, wysokiego przedstawiciela Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa oraz prezesa, wiceprezesa i pozostałych członków Zarządu Europejskiego Banku Centralnego.

Rada Europejska zbiera się cztery razy w roku (dwa razy w ciągu każdego półrocza), zwoływana przez jej przewodniczącego. Spotkania Rady Europejskiej to odbywające się w Brukseli tzw. „szczyty Unii Europejskiej”, będące spotkaniami w ścisłym gronie na najwyższym szczeblu. Jedynie w przypadku, jeśli wymagają tego przewidziane do omówienia na spotkaniu sprawy, Rada Europejska może podjąć decyzję, aby szefom państw i rządów towarzyszył minister, a w przypadku przewodniczącego Komisji – członek Komisji (komisarz). Oprócz czterech standardowych spotkań w roku, przewodniczący może zwołać także nadzwyczajne posiedzenie Rady Europejskiej, jeśli wymaga tego szczególna sytuacja. Odnośnie do zasady Rada Europejska podejmuje decyzje w drodze konsensusu. Po posiedzeniach Rady Europejskiej ogłaszane są dokumenty zwane konkluzjami¹³, zawierające podsumowanie ustaleń spotkania.

Funkcja Przewodniczącego Rady Europejskiej została wprowadzona przepisami traktatu lizbońskiego¹⁴. Przewodniczący Rady Europejskiej jest wybierany większością kwalifikowaną na okres dwóch i pół roku, z możliwością jednokrotnego odnowienia mandatu. Nie może równocześnie sprawować żadnej krajowej funkcji publicznej. Przewodniczy on Radzie Europejskiej i prowadzi jej prace, w tym przewodniczy posiedzeniom szefów państw i rządów, wspomaga osiągnięcie porozumienia w Radzie Europejskiej, każdorazowo przedstawia Parlamentowi Europejskiemu sprawozdanie z posiedzenia Rady Europejskiej oraz w określonym zakresie reprezentuje Unię na zewnątrz, na przykład podczas posiedzeń grup G8 czy G20.

Rada

Oficjalna nazwa tej instytucji Unii Europejskiej występująca w traktatach to Rada. Tym niemniej zwana jest ona również Radą Unii Europejskiej lub rządem - Radą Ministrów UE.

W skład Rady wchodzi jeden przedstawiciel szczebla ministerialnego z każdego państwa członkowskiego, upoważniony do zaciągania zobowiązań w imieniu rządu państwa członkowskiego, które reprezentuje oraz do wykonywania prawa głosu. Stąd też alternatywna, potoczna nazwa Rady: Rada Ministrów.

Rada jest jedną instytucją, ale w zależności od omawianej tematyki, obraduje w różnych składach. Dwie formacje Rady są ustanowione na mocy TUE, tj. Rada do Spraw Ogólnych (zapewnia spójność prac całej Rady, przygotowuje posiedzenia Rady Europejskiej) oraz Rada do Spraw Zagranicznych (opracowująca działania zewnętrzne Unii na podstawie strategicznych kierunków wyznaczonych przez Radę Europejską). O pozostałych

13 Konkluzje (lub konkluzje Rady Europejskiej) do dnia wejścia w życie traktatu lizbońskiego 1 grudnia 2009 r. nazywane były oficjalnie konkluzjami prezydencji - przewodnictwo w Radzie Europejskiej było rotacyjne i pokrywało się z przewodnictwem danego kraju (prezydencją) w Radzie UE.

14 Pierwszym przewodniczącym Rady Europejskiej, który objął urząd w dniu wejścia w życie traktatu lizbońskiego, czyli 1 grudnia 2009 r. został Herman Van Rompuy. 1 marca 2012 r. został on ponownie wybrany na drugą kadencję przewidzianą na okres od 1 czerwca 2012 r. do 30 listopada 2014 r.

konfiguracjach Rady decyduje Rada Europejska. Są to tzw. Rady „branżowe” czy „sektorowe”, którym przyporządkowane są wszystkie obszary polityk Unii Europejskiej.

Obecnie Rada zbiera się na posiedzeniach w dziesięciu różnych składach, w których uczestniczą ministrowie odpowiednich resortów z państw członkowskich (w nawiasach podano powszechnie używane skróty pochodzące najczęściej od nazw angielskich):

- Rada do Spraw Ogólnych (GAC)
- Rada do Spraw Zagranicznych (FAC)
- Rada do Spraw Gospodarczych i Finansowych (ECOFIN)
- Rada do Spraw Wymiaru Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych (JHA)
- Rada do Spraw Transportu, Telekomunikacji i Energii (TTE)
- Rada do Spraw Rolnictwa i Rybołówstwa (AGRI)
- Rada do Spraw Ochrony Środowiska (ENVI)
- Rada do Spraw Edukacji, Młodzieży, Kultury i Sportu (EYC)
- Rada do Spraw Zatrudnienia, Polityki Społecznej, Zdrowia i Spraw Konsumenckich (EPSCO)
- Rada do Spraw Konkurencyjności (COMPET).

Zgodnie z art. 16 TUE, Rada pełni – wraz z Parlamentem Europejskim – funkcje prawodawczą i budżetową oraz określa i koordynuje politykę UE zgodnie z warunkami przewidzianymi w traktatach. Podstawową funkcją Rady jako instytucji UE jest zatem tworzenie prawa, wspólnie z Parlamentem Europejskim, w ramach określonych w traktatach procedur. Oprócz tej funkcji, której rezultatem są akty prawa pochodnego UE (dyrektywy, rozporządzenia, zalecenia etc.), Rada uchwała wspólnie z Parlamentem budżet UE, a także rozwija wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa na podstawie wytycznych Rady Europejskiej, zawiera umowy międzynarodowe w imieniu Unii, uczestniczy w koordynacji polityk państw członkowskich.

W praktyce Rada podejmuje decyzje wypracowane wcześniej na ramach jej organów przygotowawczych. Głównym organem przygotowawczym Rady jest **Komitet Stałych Przedstawicieli** nazywany **COREPER** – od skrótu nazwy francuskiej (Comité des représentants permanents). Komitet COREPER pracuje w dwóch składach:

COREPER I niższego szczebla, złożony z zastępców stałych przedstawicieli państw członkowskich przy UE; zajmuje się sprawami, które mają być przedmiotem obrad Rady na wcześniejszym etapie ich przygotowania;

COREPER II wyższego szczebla, złożony ze stałych przedstawicieli państw członkowskich przy UE; zajmuje się sprawami, które były już dyskutowane na forum COREPER I, bezpośrednio przed ich przedłożeniem pod obrady Rady.

Z kolei COREPER tworzy lub wyraża zgodę na utworzenie komitetów i grup roboczych, które zajmują się pracami przygotowawczymi i analizami spraw w poszczególnych obszarach

tematycznych. Aktualny wykaz organów przygotowawczych Rady obejmuje 188 komitetów i grup roboczych¹⁵. Dla obszaru polityki społecznej kluczowe znaczenie ma Grupa Robocza do Spraw Społecznych (ang. Social Questions Working Party – SQWP; grupa I.1 wg. aktualnego wykazu).

Komitety i grupy robocze – złożone generalnie z ekspertów delegowanych przez państwa członkowskie oraz przedstawicieli instytucji unijnych – zajmują się pracami merytorycznymi i technicznym w ramach przygotowywanych aktów prawnych. Komitet COREPER jest natomiast pierwszym szczeblem o charakterze politycznym, który rozstrzyga ośnośne rozbieżności powstałych pomiędzy państwami członkowskimi na wcześniejszym, eksperckim poziomie prac nad projektem. Jedynie sprawy, które nie zostały rozstrzygnięte na tych etapach przygotowawczych są dyskutowane na forum Rady. A zatem projekty aktów prawnych są przygotowywane w ramach komitetów i grup roboczych, uzgadnianie na szczeblu COREPER i przyjmowane przez ministrów podczas posiedzenia Rady.

Szczególnym ciałem przygotowawczym – doradczym w odniesieniu do Rady ds. Gospodarczych i Finansowych jest Eurogrupa, będąca nieformalnym spotkaniem ministrów państw członkowskich, których walutą jest euro. Eurogrupa zajmuje się szerokim zakresem spraw istotnych dla funkcjonowania unii gospodarczo-walutowej, a także przygotowuje posiedzenia Rady ECOFIN, spotykając się tradycyjnie wieczorem w przeddzień jej obrad.

Pracom w Radzie przewodniczy państwo członkowskie sprawujące aktualnie **przewodnictwo**, czyli tzw. **prezydencję w Radzie Unii Europejskiej**¹⁶. Dotyczy to zarówno poszczególnych formacji Rady, gdzie obrady prowadzą właściwi ministrowie z danego kraju, jak i organów przygotowawczych, którym przewodniczą eksperci – urzędnicy z danego państwa. Wyjątek od tej zasady stanowi Rada do Spraw Zagranicznych, którym przewodniczy wysoki przedstawiciel Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa.

Prezydencja w Radzie sprawowana jest rotacyjnie przez kolejne państwa członkowskie. Zasada półrocznych rotacyjnych prezydencji obowiązywała od początku funkcjonowania EWG. Od wejścia w życie traktatu lizbońskiego, formalnie prezydencja sprawowana jest przez 18 miesięcy przez trzy państwa członkowskie, czyli tzw. trio prezydencji. Zmiana ta została wprowadzona, aby skuteczniej realizować działania UE, dla których perspektywa półroczna była zdecydowanie za krótka. Skład tria ustalany jest z uwzględnieniem różnorodności państw członkowskich.

¹⁵ Wykaz organów przygotowawczych Rady, Rada Unii Europejskiej, Bruksela 11 stycznia 2012 r., 5269/12, <http://register.consilium.europa.eu/pdf/pl/12/st05/st05269.pl12.pdf>.

¹⁶ W mowie potocznej określenie to jest rozszerzane i mówi się bardziej ogólnie o prezydencji / przewodnictwie w Unii Europejskiej.

W praktyce, w ramach tria nadal każde z trzech państw sprawuje kolejno przewodnictwo w Radzie przez sześć miesięcy, ale priorytety, cele i działania ustalane są wspólnie w formie programu tria prezydencji na okres półtoraroczny. Polska po raz pierwszy sprawowała prezydencję w drugiej połowie 2011 roku w ramach tria Polska – Dania – Cypr.

Pracę Rady wspomaga Sekretariat Generalny, działający pod kierownictwem sekretarza generalnego mianowanego przez Radę. Siedzibą Rady jest Bruksela, ale posiedzenia w kwietniu, czerwcu i październiku odbywają się w Luksemburgu. Sekretariat Generalny Rady mieści się w Brukseli.

Jeżeli traktaty nie przewidują dla konkretnych spraw innej procedury (jednomyślności lub zwykłej większości), Rada podejmuje decyzje kwalifikowaną większością głosów. Do ustalenia większości kwalifikowanej każdemu państwu członkowskiemu przyznana jest określona liczba głosów. Liczba głosów przyznawana jest państwom w ramach systemu głosów ważonych, w którym podstawą podziału głosów jest liczba mieszkańców państw członkowskich UE.

Obecnie ogólna liczba głosów w Radzie wynosi 345, przy czym cztery największe państwa mają po 29 głosów, a najmniejsza Malta – 3. Szczegółowo podział ten wygląda następująco¹⁷:

Francja, Niemcy, Włochy, Wielka Brytania	– po 29 głosów
Hiszpania, Polska	– po 27 głosów
Rumunia	– 14 głosów
Holandia	– 13 głosów
Belgia, Czechy, Grecja, Portugalia, Węgry	– po 12 głosów
Austria, Bułgaria, Szwecja	– po 10 głosów
Dania, Finlandia, Irlandia, Litwa, Słowacja	– po 7 głosów
Cypr, Estonia, Luksemburg, Łotwa, Słowenia	– po 4 głosy
Malta	– 3 głosy.

Co do samej większości kwalifikowanej, obecnie (do 31 października 2014 r.) obowiązuje zasada co najmniej 255 głosów „za” oddanych przez większość członków Rady. Dodatkowo istnieje możliwość zażądania przez członka Rady sprawdzenia czy państwa członkowskie stanowiące większość kwalifikowaną reprezentują co najmniej 62% ogółu ludności Unii.

Od 1 listopada 2014 r. zacznie obowiązywać tzw. podwójna większość, to oznacza co najmniej 55% członków Rady, jednak nie mniej niż 15 z nich, i równocześnie muszą oni reprezentować

¹⁷ Na podstawie: art. 3 ust. 3 Protokołu (nr 36) w sprawie postanowień przejściowych

państwa członkowskie, których łączna liczba ludności stanowi co najmniej 65% ludności Unii. Ponadto mniejszość blokująca musi obejmować co najmniej 4 członków Rady.

Dodatkowo ustalono okres przejściowy (między 1 listopada 2014 r. a 31 marca 2017 r.), w którym można będzie wnioskować o głosowanie według aktualnej metody, tj. systemem głosów ważonych oraz stosować dodatkowe rozwiązania, np. tzw. formułę z Janiny¹⁸.

W praktyce system większości kwalifikowanej służy do sprawdzania rozkładu głosów podczas procesu wypracowywania danego aktu prawnego. Zwyczajowo dąży się bowiem do podjęcia przez ministrów ostatecznej decyzji na posiedzeniu Rady w drodze konsensusu.

Zarówno Rada Europejska, jak i Rada Unii Europejskiej są instytucjami o charakterze międzyrządowym, tzn. członkowie tych instytucji reprezentują rządy państw członkowskich Unii Europejskiej. Odmienny charakter ma natomiast Komisja Europejska, która jest z założenia typową instytucją ponadnarodową. Jej członkowie nie reprezentują w Komisji interesów poszczególnych państw członkowskich, ale dbają o interes Unii Europejskiej.

Komisja Europejska

W skład Komisji Europejskiej wchodzi członkowie wybierani spośród obywateli Unii Europejskiej, ze względu na swoje ogólne kwalifikacje i zaangażowanie w sprawy europejskie. W traktacie w sposób szczególny podkreślony jest niezależny charakter zarówno Komisji, która w swych działaniach nie może przyjmować instrukcji od żadnego rządu, instytucji, organu lub jednostki organizacyjnej, jak i członków Komisji, których niezależność musi być niekwestionowana.

Obecnie Komisja Europejska liczy 27 członków (komisarzy) – po jednym z każdego państwa członkowskiego, przy czym skład ten obejmuje również przewodniczącego Komisji oraz wysokiego przedstawiciela Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa, który na mocy traktatów jest równocześnie wiceprzewodniczącym Komisji.

Zgodnie z art. 17 ust. 5 TUE sytuacja taka ulegnie zmianie od 1 listopada 2014 r., kiedy to skład liczebny Komisji będzie odpowiadał dwóm trzecim liczby państw członkowskich. Decyzję o zmianie liczebny Komisji będzie mogła podjąć Rada Europejska stanowiąc jednogłośnie. Członkowie Komisji będą wybierani spośród obywateli państw członkowskich

¹⁸ J. Bracz, M. Górka, „Rada Unii Europejskiej”, w: „Unia Europejska. System prawny, porządek instytucjonalny, proces decyzyjny” J. Bracz (red.), Krajowa Szkoła Administracji Publicznej, Instytut Wydawniczy Europrawo, Warszawa 2009, s. 548.

UE na zasadzie równej rotacji pomiędzy państwami członkowskimi, tak aby odzwierciedlać różnorodność demograficzną i geograficzną wszystkich państw.

Kadencja Komisji trwa pięć lat. Przewodniczący Komisji jest wybierany przez Parlament Europejski, po wcześniejszym przedstawieniu jego kandydatury przez Radę Europejską.

Wysokiego przedstawiciela Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa mianuje Rada Europejska za zgodą przewodniczącego Komisji. Pozostałych członków Komisji wybiera Rada Unii Europejskiej spośród osób zgłoszonych przez państwa członkowskie. Kolegialnego zatwierdzenia przewodniczącego, wysokiego przedstawiciela Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa oraz pozostałych członków Komisji dokonuje w drodze głosowania Parlament Europejski. Po takich zatwierdzeniu przez Parlament, Komisja Europejska jest mianowana przez Radę Europejską. Komisja ponosi kolegialną odpowiedzialność przed Parlamentem Europejskim.

Należy podkreślić, że członkowie Komisji - tak obecnie, jak i w przyszłości – wybierani są spośród obywateli wskazanych przez poszczególne państwa członkowskie, w wypełnianiu swoich funkcji nie reprezentują państw członkowskich ani ich partykularnych interesów, a kierują się wyłącznie ogólnym interesem Unii Europejskiej. Również państwa członkowskie zobowiązane są do poszanowania niezależności komisarzy i nie mogą wpływać na podejmowane przez nich decyzje.

Jak już wspomniano, podstawową kompetencją Komisji Europejskiej jest prawo inicjatywy ustawodawczej. To Komisja przedkłada wnioski dotyczące projektów aktów prawnych. Na podstawie przygotowanych przez Komisję propozycji, Rada i Parlament opracowują i uchwalają dyrektywy, rozporządzenia i inne akty unijnego prawa pochodnego. Do innych kompetencji Komisji związanych ze stanowieniem prawa należą uprawnienia do samodzielnego uchwalania aktów prawnych w ściśle określonych przez traktaty dziedzinach, np. dyrektywy i zalecenia dotyczące stosowania reguł konkurencyjności w odniesieniu do przedsiębiorstw publicznych czy decyzje dotyczące stosowania przez państwa członkowskie stawek i warunków ochrony przedsiębiorstw w dziedzinie transportu wewnątrzunijnego. Jednocześnie realizując swoje funkcje wykonawcze, Komisja może wydawać akty nieustawodawcze: akty delegowane oraz akty wykonawcze oraz wdrażać ich postanowienia, także w ramach tzw. systemu komitologii¹⁹. Ponadto Komisja jest uprawniona do wydawania zaleceń i opinii oraz innych aktów niewiązących we wszystkich dziedzinach objętych postanowieniami traktatów.

Drugą grupę kompetencji Komisji stanowią uprawnienia kontrolne. Zgodnie z art. 17 TUE Komisja czuwa nad stosowaniem traktatów oraz innych aktów prawa unijnego przyjmowanych

¹⁹ Więcej o „komitologii” i komitetach wspierających Komisję Europejską w Rozdziale V.

na ich podstawie. Z tego też względu Komisja bywała nazywana „strażniczką traktatów”. Kontrola przestrzegania prawa unijnego prowadzona przez Komisję dotyczy przede wszystkim państw członkowskich, ale również w pewnym zakresie innych instytucji UE i jednostek organizacyjnych, a nawet podmiotów prywatnych. W przypadku stwierdzenia naruszenia prawa przez państwo członkowskie, Komisja uruchamia procedurę, mającą na celu usunięcie stwierdzonych naruszeń, a która ostatecznie może doprowadzić do wniesienia sprawy do Trybunału Sprawiedliwości UE.

Istotne kompetencje posiada Komisja również w zakresie realizacji budżetu Unii Europejskiej. Wykonując budżet we współpracy z państwami członkowskimi, Komisja ma m.in. obowiązek kontroli i audytu państw członkowskich w tym zakresie oraz jest odpowiedzialna za zarządzanie finansami w przypadku wspólnej realizacji budżetu. Ponadto przedkłada corocznie Parlamentowi Europejskiemu i Radzie rozliczenia za poprzedni rok budżetowy odnoszące się do wykonania budżetu oraz przekazuje bilans finansowy, a także przedstawia sprawozdanie oceniające finanse Unii. Parlament Europejski, na zlecenie Rady, udziela Komisji absolutorium z wykonania budżetu. Komisja Europejska podejmuje również inicjatywy w zakresie rocznego i wieloletniego programowania Unii w celu osiągnięcia porozumień międzyinstytucjonalnych.

Komisja zarządza również licznymi programami i inicjatywami wspólnotowymi oraz funduszami strukturalnymi.

Z wyłączeniem obszaru wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, Komisja Europejska reprezentuje Unię Europejską w stosunkach zewnętrznych.

Do kompetencji przewodniczącego Komisji Europejskiej należy natomiast koordynacja prac Komisji, mianowanie wiceprzewodniczących (oprócz wysokiego przedstawiciela ds. wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa) i ustalanie ich zakresu obowiązków oraz reprezentowanie Komisji w stosunkach zewnętrznych.

Komisja Europejska w swoich działaniach jest wspierana przez rozbudowaną administrację. Należy zaznaczyć, że termin „Komisja Europejska” jest używany w dwóch znaczeniach – na określenie instytucji Unii Europejskiej wskazanej w traktatach (ściśle znaczenie, odnoszące się tak naprawdę do kolegium komisarzy) oraz szerzej – jako nazwa całej administracji wspierającej komisarzy i wykonującej przypisane Komisji zadania.

W tym drugim znaczeniu Komisja Europejska zorganizowana jest w tzw. dyrekcje generalne (DG, z ang. *Directorates General*)²⁰, wydzielone ze względu na tematykę i obszar polityki, którym się zajmują oraz tzw. służby²¹ Komisji – dyrekcje o kompetencjach ogólnych, admi-

20 Stosując uproszczenie oraz analogię do systemu krajowego – funkcjonują podobnie jak ministerstwa.

21 Określenie służby Komisji (ang. *Commission services*) jest niekiedy stosowane w odniesieniu do całej administracji KE.

nistracyjnych, pomocniczych. Powszechnie stosuje się skróty nazw dyrekcji (pochodzące najczęściej od ich nazw angielskojęzycznych) – podane w nawiasach.

Aktualnie w ramach Komisji funkcjonują następujące Dyrekcje Generalne:

- Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (DG AGRI)
- Dyrekcja Generalna ds. Programowania Finansowego i Budżetu (DG BUDG)
- Dyrekcja Generalna ds. Działań w Dziedzinie Klimatu (DG CLIMA)
- Dyrekcja Generalna ds. Komunikacji (DG COMM)
- Dyrekcja Generalna ds. Gospodarczych i Finansowych (DG ECFIN)
- Dyrekcja Generalna ds. Edukacji i Kultury (DG EAC)
- Dyrekcja Generalna ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Włączenia Społecznego (DG EMPL)
- Dyrekcja Generalna ds. Energii (DG ENER)
- Dyrekcja Generalna ds. Rozszerzenia (DG ELARG)
- Dyrekcja Generalna ds. Przedsiębiorstw i Przemysłu (DG ENTR)
- Dyrekcja Generalna ds. Środowiska (DG ENV)
- Dyrekcja Generalna ds. Rozwoju i Współpracy EuropeAid (DEVCO)
- Dyrekcja Generalna ds. Statystyki (ESTAT)²²
- Dyrekcja Generalna ds. Zdrowia i Konsumentów (DG SANCO)
- Dyrekcja Generalna ds. Spraw Wewnętrznych (DG HOME)
- Dyrekcja Generalna ds. Pomocy Humanitarnej i Ochrony Ludności (DG ECHO)
- Dyrekcja Generalna ds. Zasobów Ludzkich i Bezpieczeństwa (DG HR)
- Dyrekcja Generalna ds. Informatyki (DG DIGIT)
- Dyrekcja Generalna ds. Rynku Wewnętrznego i Usług (DG MARKT)
- Dyrekcja Generalna ds. Tłumaczeń Ustnych (DG SCIC)
- Dyrekcja Generalna – Wspólnotowe Centrum Badawcze (DG JRC)
- Dyrekcja Generalna ds. Sprawiedliwości (DG JUST)
- Dyrekcja Generalna ds. Gospodarki Morskiej i Rybołówstwa (DG MARE)
- Dyrekcja Generalna ds. Mobilności i Transportu (DG MOVE)
- Dyrekcja Generalna ds. Polityki Regionalnej (DG REGIO)
- Dyrekcja Generalna ds. Badań i Innowacyjności (DG RTD)
- Sekretariat Generalny (SG)
- Służba ds. Instrumentów Polityki Zagranicznej (FPI)
- Dyrekcja Generalna ds. Podatków i Unii Celnej (DG TAXUD)
- Dyrekcja Generalna ds. Handlu (DG TRADE)
- Dyrekcja Generalna ds. Tłumaczeń Pisemnych (DGT).

²² Eurostat, czyli unijny urząd statystyczny, powołany już w 1953 r. w ramach EWWIS; od wejścia w życie Traktatów Rzymskich w 1958 r. funkcjonuje jako dyrekcja generalna Komisji. Siedziba Eurostatu znajduje się w Luksemburgu.

Dodatkowo administracja Komisji obejmuje następujące służby: Archiwa historyczne, Bibliotekę Główną, Biuro Administrowania i Rozliczania Należności Indywidualnych (PMO), Biuro Doradców ds. Polityki Europejskiej (BEPA), Europejski Urząd ds. Zwalczenia Nadużyć Finansowych (OLAF), Biura do spraw infrastruktury i logistyki w Brukseli (OIB) i w Luksemburgu (OIL), Inspektor Ochrony Danych Komisji Europejskiej, Służba Audytu Wewnętrznego (IAS), Służba Prawna (S) oraz Urząd Publikacji (OP).

Siedzibą Komisji Europejskiej jest Bruksela, ale niektóre jej służby znajdują się również w Luksemburgu.

W zależności od zakresu spraw powierzonych członkom Komisji Europejskiej, każdemu komisarzowi może podlegać jedna lub kilka dyrekcji generalnych.

Na mocy traktatów jednym z wiceprzewodniczących Komisji jest wysoki przedstawiciel Unii ds. polityki zagranicznej i bezpieczeństwa (który jednocześnie jest również stałym przewodniczącym Rady ds. Zagranicznych). Wysokiego przedstawiciela w wykonywaniu zadań związanych z prowadzeniem polityki zagranicznej i bezpieczeństwa UE wspiera Europejska Służba Działań Zewnętrznych. Została ona utworzona na mocy postanowień traktatu lizbońskiego, a w jej skład wchodzi urzędnicy Komisji, Rady oraz dyplomaci delegowani przez państwa członkowskie. W związku z utworzeniem Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych oraz przejęciem przez nią zadań związanych ze sprawami zagranicznymi UE, zlikwidowano jedną z dyrekcji generalnych Komisji, tj. Dyrekcję ds. Stosunków Zewnętrznych (DG RELEX).

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Zgodnie z art. 10 TUE, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej jest instytucją sądowniczą Unii Europejskiej, która obejmuje:

- Trybunał Sprawiedliwości
- sąd
- sądy wyspecjalizowane.

Cel działalności Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej został sformułowany w Traktacie o Unii Europejskiej jako zapewnienie „poszanowania prawa w wykładni i stosowaniu Traktatów”.

Siedziba Trybunału Sprawiedliwości UE znajduje się w Luksemburgu. Funkcjonowanie Trybunału Sprawiedliwości UE reguluje TUE, TFUE oraz Statut Trybunału Sprawiedliwości UE (dołączony jako Protokół (nr 3) do traktatów).

W skład Trybunału Sprawiedliwości wchodzi jeden sędzia z każdego państwa członkowskiego. Trybunał Sprawiedliwości jest wspomagany przez 8 rzeczników generalnych. Sędziowie i rzecznicy generalni są wybierani spośród osób o niekwestionowanej niezależności i mających kwalifikacje wymagane w ich państwach do zajmowania najwyższych stanowisk

sądowych lub są prawnikami o uznanej kompetencji. Są oni mianowani za wspólnym porozumieniem przez rządy państw członkowskich, po konsultacji z siedmioosobowym komitetem ustanowionym przepisami TFUE do opiniowania kandydatów. Sędziowie i rzecznicy generalni są powoływani na okres sześciu lat, z możliwością ponownego mianowania. Co trzy lata następuje częściowe odnowienie składu sędziowskiego i składu rzeczników generalnych. Sędziowie wybierają spośród siebie prezesa Trybunału Sprawiedliwości na okres trzech lat. Trybunał mianuje także sekretarza i ustala swój regulamin proceduralny. Ze względu na rozpatrywane sprawy, Trybunał Sprawiedliwość może obradować w izbach złożonych z 3 lub 5 sędziów, w składzie 13 sędziów (wielka izba) lub w pełnym składzie.

W skład Sądu wchodzi co najmniej jeden sędzia z każdego państwa członkowskiego, a ich liczbę określa Statut Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (obecnie jest to 27 sędziów). Procedura mianowania sędziów Sądu jest podobna do tej dotyczącej Trybunału Sprawiedliwości, z tym, że wymogiem jest, aby kandydaci mogli zajmować wysokie stanowiska sądowe. Sędziowie również wybierają prezesa a Sąd mianuje sekretarza. Sąd może obradować w składach 3 i 5 osobowych, wielkiej izby (13 sędziów), jednoosobowych lub plenarnych.

Wykonując swoje podstawowe kompetencje, tzn. czuwanie nad przestrzeganiem prawa Unii Europejskiej oraz dokonywanie wykładni tego prawa, Trybunał Sprawiedliwości rozpatruje skargi Komisji przeciw państwom członkowskim naruszającym prawo unijne, skargi o stwierdzenie nieważności aktów prawnych wydanych przez instytucje UE, skargi na bezczynności instytucji UE, czy też skargi dotyczące odszkodowań za działania instytucji unijnych. Istotną częścią kompetencji Trybunału Sprawiedliwości w zakresie interpretacji prawa UE jest udzielanie odpowiedzi na tzw. pytania prejudycjalne. Są one wnoszone przez sądy powszechne państw członkowskich, które w toku rozpatrywania spraw powzięły wątpliwość odnośnie wykładni prawa UE. Instytucja pytań prejudycjalnych ma na celu zapewnienie jednolitego wykonywania prawa unijnego na obszarze UE oraz zapewnienie zgodnego z zamiarem ustawodawcy stosowania prawa UE.

Sąd (nazywany również Sądem Unii Europejskiej, a przed wejściem w życie traktatu lizbońskiego – Sądem Pierwszej Instancji) jest właściwy do rozpoznania jako sąd pierwszej instancji określonych w TFUE spraw, np. skarg osób fizycznych i prawnych na akty, których są adresatami lub które je bezpośrednio i indywidualnie dotyczą; skarg państw na nieważność aktów ustawodawczych UE i określonych aktów prawnych instytucji, organów i jednostek organizacyjnych UE; skarg państw członkowskich i instytucji UE na zaniechania Komisji, Parlamentu, Rady, Rady Europejskiej, Europejskiego Banku Centralnego; sporów między Unią a jej pracownikami lub skarg o odszkodowanie za szkody wyrządzone przez instytucje Unii lub jej pracowników. Odwołania od orzeczeń Sądu rozpatruje Trybunał Sprawiedliwości. Sąd rozpatruje również określone pytania prejudycjalne.

W strukturze Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej uwzględniono także sądy wyspecjalizowane. Możliwość ich utworzenia przy Sądzie Unii Europejskiej została powierzona Parlamentowi Europejskiemu i Radzie. Sądy wyspecjalizowane mogą być tworzone do rozpoznawania w pierwszej instancji niektórych kategorii skarg wniesionych w konkretnych dziedzinach. Od orzeczeń wydanych przez sądy wyspecjalizowane przysługuje odwołanie do Sądu. Dotychczas powołano tylko jeden sąd wyspecjalizowany – Sąd do Spraw Służby Publicznej, który rozpatruje spory między Unią a jej pracownikami.

Europejski Bank Centralny

Europejski Bank Centralny (EBC) jest bankiem centralnym Unii Europejskiej. Został utworzony na mocy przepisów traktatu amsterdamskiego z 1997 r. jako najważniejszy organ unii gospodarczo – walutowej. Wcześniej funkcjonował Europejski Instytut Walutowy powołany przez Traktat z Maastricht. EBC ma osobowość prawną oraz niezależność w wykonywaniu swoich uprawnień oraz w zarządzaniu swoimi finansami. Niezależność ta jest respektowana przez instytucje, organy i jednostki organizacyjne Unii oraz rządy państw członkowskich.

Europejski Bank Centralny wraz z krajowymi bankami centralnymi stanowią Europejski System Banków Centralnych (ESBC). Głównym celem ESBC jest utrzymanie stabilności cen oraz wspieranie ogólnej polityki gospodarczej Unii, mając na względzie przyczynianie się do osiągnięcia celów Unii.

EBC i krajowe banki centralne państw członkowskich, których walutą jest euro i które tworzą razem tzw. Eurosystem, prowadzą politykę pieniężną Unii Europejskiej. Państwa członkowskie, których walutą nie jest euro oraz banki centralne tych państw zachowują swoje kompetencje w kwestiach pieniężnych.

Organami decyzyjnymi EBC są Rada Prezesów, Zarząd oraz Rada Ogólna.

Rada Prezesów EBC składa się z członków Zarządu EBC i prezesów krajowych banków centralnych państw członkowskich, których walutą jest euro.

Zarząd składa się z prezesa, wiceprezesa i czterech innych członków – wszyscy są mianowani przez Radę Europejską (na zlecenie Rady UE i po konsultacji z Parlamentem Europejskim oraz Radą Prezesów EBC) spośród osób o uznanym autorytecie i doświadczeniu zawodowym w dziedzinie pieniądza lub bankowości. Członkami zarządu mogą być tylko obywatele państw członkowskich UE i są oni mianowani tylko na jedną kadencję, trwającą osiem lat. Rada Ogólna składa się natomiast z prezesa i wiceprezesa EBC oraz prezesów banków centralnych wszystkich państw członkowskich UE. Pozostali członkowie Zarządu EBC mogą

uczestniczyć w Radzie Ogólnej, ale bez prawa głosu. Rada Ogólna wypełnia funkcje o charakterze doradczym, analitycznym i administracyjnym. Jest ustanowiona w celu realizacji zadań przejściowych związanych z dążeniem państw członkowskich, których walutą nie jest jeszcze euro, do przystąpienia do unii walutowej. Jej funkcjonowanie zakończy się z chwilą przyjęcia euro przez wszystkie państwa członkowskie.

Podstawowe zadania Europejskiego Systemu Banków Centralnych polegają na definiowaniu i urzeczywistnianiu polityki pieniężnej Unii, przeprowadzaniu operacji walutowych, utrzymywaniu i zarządzaniu oficjalnymi rezerwami walutowymi państw członkowskich oraz wspieraniu należytego funkcjonowania systemów płatniczych.

Europejski Bank Centralny ma ponadto wyłączne prawo do upoważniania do emisji euro, uchwała rozporządzenia i podejmuje decyzje w zakresie niezbędnym do wykonywania swoich zadań, jak również wydaje zalecenia i opinie. W zakresie swoich uprawnień jest konsultowany w sprawie każdego projektu aktu UE i projektu regulacji krajowej, wykonuje także zadania o charakterze analitycznym i doradczym.

Europejski Bank Centralny ma siedzibę we Frankfurcie nad Menem.

Trybunał Obrachunkowy

Trybunał Obrachunkowy jest instytucją pełniącą funkcję organu kontroli finansowej, sprawującego kontrolę rachunków Unii Europejskiej. Wbrew nazwie, nie jest zatem organem sądowym. Siedziba Trybunału Obrachunkowego znajduje się w Luksemburgu.

W skład Trybunału Obrachunkowego wchodzi jeden obywatel z każdego państwa członkowskiego. Listę członków Trybunału sporządzoną zgodnie z propozycjami każdego państwa przyjmuje Rada po konsultacji z Parlamentem. Członkowie Trybunału są mianowani na okres 6 lat, z możliwością odnowienia mandatu. Są oni wybierani spośród osób, które w swoich państwach wchodzi lub wchodziły w skład organów kontroli zewnętrznej lub mających szczególnie kwalifikacje do zajmowania stanowiska członka Trybunału Obrachunkowego. Mimo, że kandydatury członków są zgłaszane przez państwa członkowskie, wykonują oni swoje funkcje całkowicie niezależnie i nie mogą w wykonywaniu swoich obowiązków kierować się instrukcjami żadnego państwa ani organów. Ponadto, podczas pełnienia swoich funkcji nie mogą wykonywać żadnej innej zarobkowej lub niezarobkowej działalności zawodowej.

Do zadań Trybunału Obrachunkowego należy:

- kontrola rachunków wszystkich dochodów i wydatków Unii,
 - kontrola rachunków wszystkich dochodów i wydatków organów i jednostek organizacyjnych tworzonych przez Unię, w zakresie, w jakim akt założycielski nie wyklucza takiej kontroli,
-

- sporządzanie rocznego sprawozdania, które jest przesyłane innym instytucjom Unii i publikowane w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej wraz z odpowiedziami instytucji na uwagi Trybunału Obrachunkowego
- przedstawianie uwag w formie sprawozdań specjalnych w poszczególnych sprawach
- wydawanie opinii na żądanie jednej z pozostałych instytucji UE
- wsparcie dla Parlamentu Europejskiego i Rady w wykonywaniu ich funkcji kontrolnych w zakresie wykonania budżetu.

Oprócz omówionych powyżej siedmiu instytucji Unii Europejskiej, traktaty wskazują także dwa organy doradcze, które wspomagają Parlament Europejski, Radę i Komisję Europejską. Organami tymi są: Komitet Ekonomiczno – Społeczny oraz Komitet Regionów.

Komitet Ekonomiczno-Społeczny

(Europejski Komitet Ekonomiczno – Społeczny, w skrócie: EKES)

W skład Komitetu Ekonomiczno-Społecznego wchodzi przedstawiciele:

- organizacji pracodawców
- organizacji pracowników
- innych podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, w szczególności z dziedzin społeczno-ekonomicznej, obywatelskiej, zawodowej i kultury.

Członkowie EKES są mianowani na okres pięciu lat, na wniosek państw członkowskich. Nie wiążą ich jednak żadne instrukcje, wykonują swoje funkcje całkowicie niezależnie, mając na względzie ogólny interes Unii. Zgodnie z art. 301 TFUE, liczba członków Komitetu nie może przekraczać 350. Obecnie Komitet liczy 344 osoby. Liczba członków z poszczególnych państw członkowskich zależy od liczby mieszkańców i kształtuje się obecnie następująco:

- Francja, Niemcy, Włochy, Wielka Brytania – po 24 członków
- Hiszpania, Polska – po 21 członków
- Rumunia – 15 członków
- Austria, Belgia, Bułgaria, Czechy, Grecja,
Holandia, Portugalia, Szwecja, Węgry – po 12 członków
- Dania, Finlandia, Irlandia, Litwa, Słowacja – po 9 członków
- Estonia, Łotwa, Słowenia – po 7 członków
- Cypr, Luksemburg – 6 członków
- Malta – 5 członków.

Komitet spośród swoich członków wybiera przewodniczącego i prezydium na okres dwóch i pół roku. Komitet jest zwoływany przez przewodniczącego na żądanie Parlamentu Europejskiego, Rady lub Komisji, jak również może się zbierać z własnej inicjatywy. Siedzibą Komitetu Ekonomiczno-Społecznego jest Bruksela.

Komitet zapewnia reprezentację zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego w procesie decyzyjnym UE oraz wspiera dialog z instytucjami UE.

EKES jest konsultowany przez Parlament Europejski, Radę i Komisję Europejską w przypadkach przewidzianych w Traktatach lub gdy instytucje te uznają to za stosowne. Realizując to zadanie Komitet m.in. przedstawia opinie odnośnie projektów legislacyjnych przygotowywanych i uchwalanych przez ww. instytucje. Może również wydawać opinie z własnej inicjatywy, jeżeli uzna to za stosowne. Opinie Komitetu Ekonomiczno-Społecznego nie mają charakteru wiążącego.

Komitet Regionów

Komitet Regionów jest organem doradczym, reprezentującym władze regionalne i lokalne państw członkowskich UE. Zgodnie z przepisami traktatowymi, w skład Komitetu Regionów wchodzi bowiem przedstawiciele społeczności regionalnych i lokalnych, posiadający mandat wyborczy tych społeczności albo odpowiedzialni politycznie przed wybranym zgromadzeniem. Liczba członków Komitetu Regionów nie może przekraczać 350 i podobnie jak w przypadku EKES wynosi obecnie 344. Również podział miejsc pomiędzy państwami członkowskimi jest taki jak w przypadku EKES, w związku z tym Polsce przypada 21 miejsc.

Członkowie Komitetu i w równej liczbie zastępcy członków są mianowani na okres pięciu lat z możliwością odnowienia mandatu. Listę członków i zastępców sporządzoną zgodnie z propozycjami państw członkowskich przyjmuje Rada. Komitet spośród swoich członków wybiera przewodniczącego i prezydium na okres dwóch i pół roku. Komitet jest zwoływany przez przewodniczącego na żądanie Parlamentu Europejskiego, Rady lub Komisji, jak również może się zbierać z własnej inicjatywy. Siedzibą Komitetu Regionów jest Bruksela.

Komitet jest konsultowany przez Parlament Europejski, Radę i Komisję Europejską w przypadkach przewidzianych w Traktatach oraz we wszystkich innych przypadkach, w szczególności gdy mają one związek ze współpracą transgraniczną, o ile jedna z tych instytucji uzna to za stosowne. Komitet może również wydawać opinie w sprawach, w których Parlament, Rada lub Komisja poinformują go o żądaniu opinii przedstawionym EKES.

Języki Unii Europejskiej i jej instytucji

W kontekście funkcjonowania instytucji UE warto podkreślić, że status oficjalnego i roboczego języka Unii Europejskiej mają 23 języki wszystkich 27 państw członkowskich. Oznacza to, że w tych językach publikowane są wszystkie akty prawne ogłaszane w Dzienniku Urzędowym UE, jak również można w tych językach prowadzić korespondencję z instytucjami Unii Europejskiej. Każda instytucja określa w swoim regulaminie szczegółowe zasady uży-

wania języków urzędowych. Oczywiście ze względu na ograniczenia czasowe i finansowe tylko część dokumentów roboczych tłumaczona jest na wszystkie języki.

W bieżącej pracy instytucji Unii Europejskiej używane są tzw. języki robocze/„proceduralne”. Na przykład w Komisji Europejskiej takimi językami są: angielski, francuski i niemiecki.

Rozdział III. System prawny i proces decyzyjny w Unii Europejskiej

Jak już wspomniano, obecnie, po wejściu w życie Traktatu z Lizbony w 2009 r., podstawą funkcjonowania Unii Europejskiej są traktaty: Traktat o Unii Europejskiej oraz Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Traktaty nie są jedynymi źródłami prawa Unii Europejskiej, bowiem w procesie integracyjnym zapoczątkowanym traktatem paryskim i traktatami rzymskimi wykształcił się bogaty dorobek prawny Wspólnot a następnie Unii, nazywany wcześniej *acquis communautaire* (czyli z fr.: wspólnotowy dorobek prawny/dorobek prawny Wspólnot Europejskich), a po wejściu w życie traktatu lizbońskiego – po prostu **acquis** lub *acquis* Unii Europejskiej.

Jest to dorobek prawny obejmujący: wszystkie traktaty (traktaty założycielskie, traktaty zmieniające i traktaty akcesyjne), akty prawa wtórnego (rozporządzenia, dyrektywy, decyzje, zalecenia i opinie), orzecznictwo Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, a także umowy międzynarodowe zawierane przez Unię (wcześniej Wspólnoty) oraz przez państwa członkowskie między sobą w zakresie działań Unii, jak również akty z zakresu wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz sprawiedliwości i spraw wewnętrznych.

Acquis jest wiążące dla wszystkich państw członkowskich, a jego przyjęcie i dostosowanie do niego prawa krajowego jest warunkiem akcesji do Unii Europejskiej.

Prawo pierwotne i prawo wtórne UE

Prawo Unii Europejskiej dzielimy na prawo pierwotne i prawo wtórne (pochodne). Podstawą podziału są podmioty ustanawiające prawo, którymi mogą być państwa członkowskie lub same instytucje Unii Europejskiej.

Prawo pierwotne

Generalnie źródłami prawa pierwotnego są przede wszystkim umowy zawarte między państwami. Prawo pierwotne UE stanowią zatem traktaty założycielskie – Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Energii Atomowej oraz Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą – wraz z traktatami zmieniającymi (obecnie całość prawa traktatowego dotyczącego Unii Europejskiej ujęta jest w Traktacie o Unii Europejskiej i Traktacie o funkcjonowaniu Unii Europejskiej), Karta Praw Podstawowych, traktaty akcesyjne, ogólne zasady prawa oraz prawo zwyczajowe.

Tak jak wskazano w rozdziale I, wraz ze zmianami wprowadzanymi traktami rewizyjnymi, Wspólnota Europejska rozwijała się w wymiarze prawno – instytucjonalnym, co w rezultacie zaowocowało ustanowieniem Unii Europejskiej. Podstawy jej istnienia i zasady działania reguluje obecnie Traktat o Unii Europejskiej (TUE) oraz Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE). Oba traktaty mają taką samą moc prawną.

TUE to zmodyfikowany późniejszymi zmianami Traktat z Maastricht z 1992 r., pierwotnie ustanawiający Unię Europejską, natomiast TFUE to zreformowany kolejnymi traktatami rewizyjnymi Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą z 1958 r.

Traktat o Unii Europejskiej złożony jest z preambuły oraz sześciu tytułów:

Tytuł I Postanowienia wspólne

Tytuł II Postanowienia o zasadach demokratycznych

Tytuł III Postanowienia o instytucjach

Tytuł IV Postanowienia o wzmocnionej współpracy

Tytuł V Postanowienia ogólne o działaniach zewnętrznych Unii (ujęte w pierwszym rozdziale tytułu) i postanowienia szczególne dotyczące wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa (zawarte w drugim rozdziale, który jeszcze dzieli się na dwie sekcje – postanowienia wspólne oraz postanowienia dotyczące wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony)

Tytuł VI Postanowienia końcowe

TUE określa główne ramy Unii Europejskiej jako nowego podmiotu prawa międzynarodowego, ogólnie wskazując instytucje i procedury.

Traktat o funkcjonowaniu UE uzupełnia i uszczegóławia te ramy, formułując podstawy instytucjonalno – prawne Unii oraz omawiając poszczególne obszary tematyczne polityk unijnych i określając podział kompetencji w poszczególnych dziedzinach między UE, a państwa członkowskie.

TFUE jest znacznie obszerniejszy od TUE. Jest podzielony na siedem części, które z kolei dalej dzielą się na tytuły, rozdziały i sekcje. W części pierwszej TFUE określono ogólne zasady oraz kategorie i dziedziny kompetencji Unii, w części drugiej zawarto postanowienia odnoszące się do zasady niedyskryminacji oraz do obywatelstwa Unii. Część trzecia jest znacznie rozbudowana, gdyż w kolejnych jej tytułach i rozdziałach uregulowano polityki i działania wewnętrzne Unii, tj.: rynek wewnętrzny, swobodny przepływ towarów (w tym kwestie unii celnej), rolnictwo i rybołówstwo, swobodny przepływ osób, usług i kapitału, przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości (w tym polityki dotyczące kontroli granicznej, azylu i migracji, współpraca sądowa w sprawach cywilnych, współpraca wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych oraz współpraca policyjna), transport, wspólne reguły w dziedzinie konkurencji, podatków i zbliżenia ustawodawstw, polityka gospodarcza

i pieniężna, zatrudnienie, polityka społeczna (jako Tytuł X), Europejski Fundusz Społeczny, edukacja, kultura, zdrowie publiczne, ochrona konsumentów, sieci transeuropejskie, przemysł, spójność gospodarcza, społeczna i terytorialna, badania i rozwój, środowisko, energetyka, turystyka, ochrona ludności oraz współpraca administracyjna. Część czwarta określa prawne podstawy stowarzyszenia krajów i terytoriów zamorskich. Część piąta traktuje o działaniach zewnętrznych Unii, włączając w to wspólną politykę handlową, współpracę z państwami trzecimi i pomoc humanitarną, umowy międzynarodowe oraz stosunki UE z organizacjami międzynarodowymi. Część szósta obejmuje natomiast postanowienia instytucjonalne i finansowe, w tym regulacje dotyczące wszystkich instytucji UE, systemu prawa, zasad jego stanowienia oraz kwestii finansów i budżetu, jak również zasad wzmocnionej współpracy.

Do traktatów dołączone zostały protokoły (w sumie 37), załączniki (dwa) oraz deklaracje (ogółem 63).

Traktaty mogą być zmieniane tylko według przewidzianych w traktach procedur: zwykłej procedury zmiany lub uproszczonej procedury zmiany. W każdej z tych procedur kluczową rolę odgrywa Rada Europejska. W ramach zwykłej procedury zmiany przewodniczący Rady Europejskiej, po konsultacji z Parlamentem Europejskim i Komisją Europejską zwołuje konwent, w którego skład wchodzi przedstawiciele parlamentów krajowych, szefowie rządów lub państw członkowskich, Parlamentu Europejskiego i Komisji. Rolą konwentu jest rozpatrzenie zmian traktatów proponowanych przez rządy państw członkowskich, Parlament lub Komisję oraz opracowanie i przyjęcie w drodze konsensusu zalecenia dla konferencji międzyrządowej. Treść traktatów zmieniających jest uzgadniania przez przedstawicieli rządów państw członkowskich, a następnie traktaty podlegają procedurze ratyfikacji przez państwa członkowskie. Uproszczona procedura zmiany może zostać zastosowana w przypadku modyfikacji ściśle określonych postanowień traktatowych. W takich przypadkach Rada Europejska dokonuje zmian jednogłośnie po konsultacji lub wyrażeniu zgody przez inne instytucje UE. Wprowadzone zmiany wymagają również zatwierdzenia przez państwa członkowskie, stosownie do ich wymogów konstytucyjnych.

Kolejnym źródłem prawa pierwotnego UE jest **Karta praw podstawowych Unii Europejskiej**. Traktat o Unii Europejskiej przyznaje Kartę, będącej zbiorem fundamentalnych praw człowieka, taką samą moc prawną jak mają traktaty, uznając określone w Kartę prawa, wolności i zasady.

Karta praw podstawowych została pierwotnie uchwalona i podpisana podczas szczytu w Nicei w 2000 r. i miała stanowić część traktatu konstytucyjnego, który ostatecznie nie został ratyfikowany. Obecnie, po wejściu w życie traktatu lizbońskiego z 2007 r., treść Karty nie jest włączona do treści traktów (np. jako osobny tytuł), ale zgodnie z art. 6 Traktatu o Unii

Europejskiej ma taką samą moc prawną jak traktaty. W szczególności ww. artykuł określa, że „Unia uznaje prawa, wolności i zasady określone w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej z 7 grudnia 2000 roku, w brzmieniu dostosowanym 12 grudnia 2007 r. w Strasburgu (...)”. Zastrzega jednocześnie, że postanowienia Karty w żaden sposób nie rozszerzają kompetencji UE określonych w traktatach.

Karta praw podstawowych Unii Europejskiej potwierdza uznane międzynarodowo prawa podstawowe. Karta w uznanym przez traktat lizboński kształcie składa się z preambuły i 54 artykułów ujętych w siedmiu tytułach:

Tytuł I Godność człowieka (art. 1–5)

Tytuł II Wolności (art. 6-19)

Tytuł III Równość (art. 20–26)

Tytuł IV Solidarność (art. 27–38)

Tytuł V Prawa obywatelskie (art. 39–46)

Tytuł VI Wymiar sprawiedliwości (art. 47–50)

Tytuł VII Postanowienia ogólne (art. 51–54).

Należy zauważyć, że Polska, podobnie jak wszystkie kraje UE, ratyfikując traktat lizboński uznaje również Kartę praw podstawowych Unii Europejskiej. Jednocześnie, Polska wraz z Wielką Brytanią przystąpiła do tzw. „protokołu brytyjskiego”, czyli Protokołu nr 7 załączonego do Traktatu z Lizbony. Obecnie w wersji skonsolidowanej traktów jest to – dołączony do Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej – *Protokół (nr 30) w sprawie stosowania Karty praw podstawowych Unii Europejskiej do Polski i Zjednoczonego Królestwa*. Zgodnie z postanowieniami Protokołu, Karta nie rozszerza kompetencji Trybunału Sprawiedliwości UE ani żadnego sądu krajowego do uznania, że przepisy lub działania krajowe są niezgodne z prawami podstawowymi potwierdzonymi w Karcie. Ponadto, w odniesieniu do tytułu IV Karty (Solidarność) wyjaśniono, że postanowienia tej części Karty nie tworzą praw, które mogą być dochodzone na drodze sądowej, chyba, że prawa takie są przewidziane w ustawodawstwie krajowym. Dodatkowo zastrzeżono, że jeśli dane postanowienie Karty odnosi się do ustawodawstwa i praktyki krajowej to ma ono zastosowanie do Polski i Wielkiej Brytanii tylko w takim zakresie, w jakim prawa i zasady zawarte w tym postanowieniu Karty są uznane przez ustawodawstwo i praktykę krajową.

Prawo pochodne UE

Prawo pochodne (wtórne) to prawo stanowione przez instytucje Unii Europejskiej (a nie przez państwa członkowskie). Źródłami prawa wtórnego UE są akty prawne przyjmowane przez instytucje Unii Europejskiej zgodnie z ustalonym procesem decyzyjnym, a także zgodnie z kompetencjami i w zakresie określonym traktatami. Aktami tymi są:

- rozporządzenia
- dyrektywy
- decyzje
- zalecenia
- opinie.

Kwestie aktów prawnych Unii regulują art. 288 – 292 TFUE.

Akty prawa wtórnego dzielimy na **wiążące** (rozporządzenia, dyrektywy, decyzje) oraz **nie-wiążące** (zalecenia i opinie).

Rozporządzenie – ma zasięg ogólny, wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane we wszystkich państwach członkowskich. Z chwilą wejścia w życie stają się częścią porządku prawnego państw członkowskich i nie wymagają wdrażania poprzez przyjęcie krajowych ustaw. W przypadku rozbieżności między przepisami rozporządzenia, a przepisami krajowymi, pierwszeństwo stosowania ma rozporządzenie unijne, a państwo członkowskie jest zobowiązane do uchylecia kolidującej normy prawa krajowego.

Dyrektywa – adresatami są tylko państwa członkowskie. Dyrektywa wiąże każde państwo członkowskie, do którego jest kierowana, w odniesieniu do rezultatu, który ma być osiągnięty, pozostawia jednak organom krajowym swobodę wyboru formy i środków osiągnięcia tego celu. W przeciwieństwie do rozporządzenia nie jest bezpośrednio stosowana, lecz wymaga tzw. transpozycji do krajowego porządku prawnego, czyli wdrożenia poprzez przyjęcie odpowiednich aktów prawa krajowego zawierających przepisy tożsame z dyrektywą. Dyrektywy określają termin, w którym państwa członkowskie są zobowiązane do dokonania transpozycji przepisów do prawa krajowego. Co do zasady dyrektywy nie obowiązują więc bezpośrednio, ale dopuszczona jest taka możliwość w szczególnych, określonych sytuacjach i tylko wtedy, kiedy państwo członkowskie nie dokonało wdrożenia dyrektywy we wskazanym terminie.

Decyzja – wiąże w całości, ma charakter indywidualny i konkretny, a jeśli wskazuje adresatów, wiąże tylko tych adresatów. Adresatami decyzji mogą być zarówno państwa członkowskie, jak i osoby prawne i fizyczne. Decyzje podlegają notyfikacji adresatom, chyba, że np. są skierowane do wszystkich państw członkowskich – wtedy są publikowane w Dzienniku Urzędowym UE.

We wszystkich aktach prawnych przyjmowanych przez instytucje Unii Europejskiej musi być określona traktatowa podstawa prawna dla danej regulacji, to znaczy musi być wskazany konkretny artykuł traktatu umożliwiający uchwalenie danej regulacji.

Akty prawne Unii Europejskiej dzielimy dodatkowo na akty ustawodawcze (akty prawa wtórnego przyjęte zgodnie z procedurą ustawodawczą) oraz akty nieustawodawcze (zazwyczaj akty wdrażające, uszczegóławiające przepisy aktów ustawodawczych lub przepisy traktatowe).

Aktami ustawodawczymi są akty prawne – rozporządzenia, dyrektywy i decyzje – przyjmowane w drodze procedury ustawodawczej (tj. zwykłej procedury ustawodawczej lub specjalnej procedury ustawodawczej).

Akty prawne, które nie mają umocowania dotyczącego procedury ustawodawczej są **aktami nieustawodawczymi**. Wśród nich TFUE wyróżnia akty delegowane i akty wykonawcze.

Akty delegowane mogą być wydawane przez Komisję Europejską, jeśli w akcie ustawodawczym znajduje się wprost upoważnienie do przyjęcia aktu nieustawodawczego o zasięgu ogólnym, który uzupełnia lub zmienia niektóre, inne niż istotne elementy aktu ustawodawczego. Ww. upoważnienie w akcie ustawodawczym musi wyraźnie określać cel, treść, zakres oraz czas obowiązywania przekazanych uprawnień.

Akty wykonawcze – są wydawane przez Komisję (a w odniesieniu do wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz w innych należycie uzasadnionych przypadkach - przez Radę), jeśli są niezbędne do zapewnienia jednolitych warunków wykonania prawnie wiążących aktów Unii. Również w tym przypadku w akcie ustawodawczym musi się znaleźć upoważnienie dla Komisji lub Rady do wydania aktu wykonawczego.

Nazwy: rozporządzenie, dyrektywa i decyzja mogą odnosić się zarówno do aktów ustawodawczych, jak i nieustawodawczych. Jeśli są one aktami o charakterze nieustawodawczym zawierają w nagłówku przymiotnik „delegowane”/”delegowana” lub „wykonawcze”/”wykonawcza” (zasada obowiązuje od wejścia w życie traktatu lizbońskiego).

Przykładowo: aktem ustawodawczym jest *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego. Na jego podstawie przyjęto Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009 z dnia 16 września 2009 r. dotyczące wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego*, które jest aktem wykonawczym. Innym przykładem rozporządzenia o charakterze nieustawodawczym jest np. *Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 1020/2012 z dnia 6 listopada 2012 r. przyjmujące plan podziału pomiędzy państwa członkowskie środków zapisanych w roku budżetowym 2013 na dostawy żywności pochodzącej z zapasów interwencyjnych do wykorzystania przez osoby najbardziej potrzebujące w Unii Europejskiej oraz wprowadzające odstępstwa od określonych przepisów rozporządzenia (UE) nr 807/2010*.

Charakter nieustawodawczy może też mieć decyzja – tak jak np. *Decyzja wykonawcza Komisji z dnia 26 listopada 2012 r. w sprawie wykonania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 492/2011 odnośnie do kojarzenia ofert zatrudnienia i wniosków o zatrudnienie oraz ich równoważenia oraz ponownego ustanowienia EURES*. Powyższe przykłady aktów nieustawodawczych dotyczą aktów wykonawczych, ale zilustrowaniem aktu

o charakterze nieustawodawczym jest również *Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) nr 268/2012 z dnia 25 stycznia 2012 r. zmieniające załącznik I do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 211/2011 w sprawie inicjatywy obywatelskiej*. Nie jest ono aktem wykonawczym tylko delegowanym, gdyż nie precyzuje przepisów tylko zmienia zapisy załącznika pierwotnego rozporządzenia ustawodawczego²³.

Oprócz omówionych wyżej wiążących aktów prawa wtórnego UE (rozporządzeń, dyrektyw i decyzji), w unijnym systemie prawnym istnieją także niewiążące akty prawne. Traktat o funkcjonowaniu UE wskazuje dwa akty prawa wtórnego, które mają charakter niewiążący. Są to **zalecenia i opinie**. Mogą one być skierowane zarówno do państw członkowskich, instytucji UE, jak i innych podmiotów. Przykładem niewiążącego aktu prawnego z dziedziny polityki społecznej może być *Zalecenie Komisji z dnia 3 października 2008 r. w sprawie aktywnej integracji osób wykluczonych z rynku pracy*.

Instytucje UE przyjmują także wiele innych niewiążących aktów, które mogą nosić różne inne nazwy – np. konkluzje, deklaracje, rezolucje, raporty, tzw. zielone i białe księgi, komunikaty itp. Mimo braku mocy wiążącej są one istotnym elementem tzw. „miękkiego prawa” UE, czyli systemu współpracy i koordynacji, stosowanego zwłaszcza w tych dziedzinach polityki, gdzie Unia nie ma kompetencji do stanowienia prawa wiążącego. Taką dziedziną jest w dużej mierze polityka społeczna, w tym ochrona socjalna oraz polityka integracji społecznej. W dziedzinach tych wypracowano specyficzne mechanizmy kooperacji w ramach UE, np. otwartą metodę koordynacji.

Otwarta metoda koordynacji²⁴ (*OMK, ang. OMC – open method of coordination*) polega na ustalaniu ogólnych celów, do których mają dążyć kraje członkowskie, realizując działania uwzględniające specyficzną sytuację każdego z państw i zróżnicowanie potrzeb, przy jednoczesnym regularnym monitoringu postępów wdrażania działań. Istotnym elementem metody jest proces wzajemnego uczenia się i wymiany doświadczeń między państwami. Metoda jest również stosowana przy realizacji polityki zatrudnienia i rynku pracy.

Proces decyzyjny

Akty prawa wtórnego Unii Europejskiej przyjmowane są przez instytucje UE w wyniku określonego procesu decyzyjnego angażującego różne instytucje i organy.

²³ Sprawa dotyczyła zmienienia wymaganej minimalnej liczby sygnatariuszy inicjatywy obywatelskiej przypisanej do każdego państwa członkowskiego. Liczba ta – zgodnie z przepisami pierwotnego rozporządzenia – jest uzależniona od liczby posłów do Parlamentu Europejskiego. W związku z przejściowymi zmianami w liczbie mandatów w PE w kadencji 2009-2014 (patrz str. 21-22) należało zmienić również ten wykaz.

²⁴ Szerzej o OMK w sferze społecznej w: J. Ciechański, „Otwarta metoda koordynacji w Unii Europejskiej – wpływ na politykę społeczną i zatrudnienia nowych państw członkowskich”, Instytut Stosunków Międzynarodowych UW, Warszawa 2003.

Wyłączne prawo inicjatywy ustawodawczej posiada Komisja Europejska. Oznacza to, że Parlament Europejski i Rada wykonują przypisane im zadania z zakresu stanowienia prawa dopiero po otrzymaniu odpowiedniej propozycji ze strony Komisji.

Na zasadzie wyjątku od tej ogólnej zasady, oprócz Komisji Europejskiej, w przypadkach ściśle przewidzianych w traktatach, prawo do zgłaszania wniosków dotyczących aktów prawodawczych ma również grupa państw członkowskich, Parlament Europejski, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Europejski Bank Centralny, Europejski Bank Inwestycyjny.

Komisja może przedstawiać propozycje legislacyjne z własnej inicjatywy, jak również zgodnie z żądaniem Parlamentu Europejskiego (art. 225 TFUE), Rady (art. 241 TFUE) oraz grupy obywateli UE (art. 11 ust. 4 TUE – tzw. „europejska inicjatywa obywatelska”). Podmioty te mają bowiem prawo tzw. pośredniej inicjatywy ustawodawczej, to znaczy zwracania się do Komisji o podjęcie konkretnych działań ustawodawczych. Ostateczna decyzja odnośnie wystąpienia z wnioskiem legislacyjnym nadal pozostaje jednak w gestii Komisji.

Stanowiąc prawo, instytucje Unii Europejskiej kierują się określonymi traktatowo zasadami. Zasady wyznaczające ramy realizacji kompetencji Unii Europejskiej, w tym w głównej mierze określające zakres tych kompetencji w odniesieniu do stanowienia aktów prawa wtórnego i podejmowania działań na ich podstawie, określone zostały w art. 4 i 5 TUE jako:

- zasada przyznania
- zasada pomocniczości
- zasada proporcjonalności.

Zasada przyznania – wyznacza zakres kompetencji UE, stwierdzając, że kompetencje nieprzyznane Unii w Traktatach należą do państw członkowskich, a Unia działa wyłącznie w granicach kompetencji przyznanych jej przez Państwa Członkowskie w Traktach do osiągnięcia określonych w nich celów.

Zasada pomocniczości (subsydiarności) – kluczowa zasada unijna, stosowana dla określenia kompetencji UE do podejmowania decyzji i uchwalania prawa, poprzez określenie właściwego poziomu interwencji (unijny czy krajowy) w dziedzinach kompetencji dzielonych między Unią Europejską a państwami członkowskimi. Zgodnie z zasadą subsydiarności Unia podejmuje działania tylko wtedy i tylko w takim zakresie, w jakim cele zamierzonego działania nie mogą zostać osiągnięte w sposób wystarczający poprzez działania państw członkowskich, oraz jeśli ze względu na rozmiary lub skutki proponowanego działania możliwe jest lepsze osiągnięcie tych celów na poziomie UE. A zatem Unia może interweniować tylko wówczas gdy jest w stanie działać skuteczniej od państw członkowskich.

Zasada pomocniczości, jako dążąca do zapewnienia skutecznej interwencji na szczeblu jak najbliższym obywatelom została wzmocniona poprzez traktat lizboński. Szczegółowe wytyczne w zakresie stosowania zasady subsydiarności zostały określone w Protokole (nr 2) w sprawie stosowania zasady proporcjonalności i pomocniczości. Określa on również

procedurę, zgodnie z którą parlamenty narodowe czuwają nad przestrzeganiem zasady pomocniczości.

Zasada proporcjonalności – określa, że zakres i forma działania Unii nie wykracza poza to, co jest niezbędne do osiągnięcia celów Traktatów.

Akty ustawodawcze są przyjmowane zgodnie z opisaną w TFUE **procedurą ustawodawczą**. Wyróżnia się zwykłą procedurę ustawodawczą (dotyczy znaczącej większości przyjmowanych aktów ustawodawczych) oraz specjalną procedurę ustawodawczą.

Zwykła procedura ustawodawcza, zwana wcześniej (przed wejściem w życie traktatu li-zbońskiego) procedurą współdecydowania, polega na przyjęciu rozporządzenia, dyrektywy lub decyzji wspólnie przez Parlament Europejski i Radę. Jest to podstawowa procedura ustawodawcza w Unii, nadająca równorzędną rolę Parlamentowi i Radzie w procesie stanowienia prawa.

Zwykła procedura ustawodawcza została określona w art. 294 TFUE. Przewiduje ona dwa czytania projektu przez obydwie instytucje, procedurę pojednawczą oraz trzecie czytanie. Procedura przebiega w następujący sposób:

- Komisja Europejska, wykonując swoje prawo inicjatywy ustawodawczej, przedkłada projekt aktu prawnego Parlamentowi Europejskiemu i Radzie²⁵; obydwie te instytucje pracują nad projektem równocześnie;
 - Parlament Europejski w pierwszym czytaniu rozpatruje projekt i uchwała (zwykłą większością głosów) swoje stanowisko (które może zawierać lub nie poprawki do projektu Komisji); stanowisko to przekazuje Radzie;
 - Rada ma dwie możliwości:
 - zatwierdza (większością kwalifikowaną) stanowisko Parlamentu i przyjmuje akt prawny w pierwszym czytaniu w brzmieniu zgodnym ze stanowiskiem Parlamentu;
- albo:
- nie zatwierdza stanowiska Parlamentu i przyjmuje (większością kwalifikowaną) swoje stanowisko w pierwszym czytaniu, które wraz z informacją o powodach przyjęcia takiego stanowiska przekazuje do Parlamentu do drugiego czytania;
 - Projekt wraz z poprawkami Rady jest ponownie rozpatrywany przez Parlament Europejski, który w ciągu trzech miesięcy może zachować się zgodnie z jednym z trzech scenariuszy:
 - zatwierdza stanowisko Rady lub nie wypowiada się – akt uważa się za przyjęty w brzmieniu zgodnym ze stanowiskiem Rady;

²⁵ Projekt jest równocześnie przekazywany parlamentom krajowym w państwach członkowskich, w celu uzyskania ich opinii odnośnie do zachowania zasady subsydiarności. O procedurze współpracy z parlamentami krajowymi szerzej w rozdziale V.

- odrzuca większością głosów stanowisko Rady – proponowany akt uważa się za nieprzyjęty;
- proponuje większością głosów poprawki do stanowiska Rady; zmieniony tekst jest ponownie przekazywany do Rady, a także do Komisji Europejskiej, która wydaje swoją opinię odnośnie wprowadzonych poprawek;
- Jeśli Rada w ciągu trzech miesięcy:
- przyjmie wszystkie poprawki Parlamentu – akt uważa się za przyjęty;
- nie przyjmie wszystkich poprawek – zwoływany jest komitet pojednawczy.

Rada w drugim czytaniu decyduje o poprawkach Parlamentu większością kwalifikowaną, a w stosunku do poprawek, które uzyskały negatywną opinię Komisji Europejskiej – jednoznacznie.

- Komitet pojednawczy zwoływany jest w ciągu sześciu tygodni, przez przewodniczącego Rady w porozumieniu z przewodniczącym Parlamentu Europejskiego. W jego skład wchodzi członkowie Rady lub ich przedstawiciele i w takiej samej liczbie (obecnie 27) – członkowie reprezentujący Parlament Europejski. Celem procedury pojednawczej jest doprowadzenie do porozumienia w sprawie kształtu projektu aktu prawnego. W pracach komitetu pojednawczego bierze także udział Komisja Europejska, która ma za zadanie wspieranie zbliżenia stanowisk Rady i Parlamentu. Jeżeli w terminie sześciu tygodni komitet pojednawczy nie zatwierdzi wspólnego projektu – proponowany akt uważa się za nieprzyjęty. Jeśli w tym terminie komitet zatwierdzi wspólny projekt – jest on przekazywany do Parlamentu i Rady do trzeciego czytania;
- Od momentu zatwierdzenia wspólnego projektu przez komitet pojednawczy, Parlament i Rada mają sześć tygodni na przyjęcie aktu zgodnie z tym projektem. Parlament stanowi większością głosów a Rada większością kwalifikowaną. Jeśli tego nie uczynią – akt jest uważany za nieprzyjęty. Jeśli akt został przyjęty przez Radę i Parlament, jest podpisywany (przez przewodniczącego Rady i przewodniczącego Parlamentu) i przekazywany do publikacji w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej.

Należy zaznaczyć, że współpraca Rady, Parlamentu i Komisji w wypracowywaniu akceptowanego przez wszystkie strony projektu nie ogranicza się tylko do fazy powołania komitetu pojednawczego. Praktyka trójstronnych, najczęściej nieformalnych spotkań, zwanych w żargonie unijnym „trilogami” jest także stosowana na wszystkich pozostałych etapach procesu ustawodawczego i na różnych szczeblach, a jej celem jest uzgodnienie kompromisowego tekstu projektu.

Zwykła procedura ustawodawcza zakłada głosowanie w Radzie przede wszystkim większością kwalifikowaną. Stosowany jest tu obecnie system głosów ważonych²⁶. Jest to podstawowy sposób podejmowania decyzji w Radzie. W określonych traktatowo sytuacjach Rada

26 Szerzej: rozdział II.

może decydować zwykłą większością głosów (sprawy organizacyjne, proceduralne) lub jednogłośnie.

Zwykła procedura ustawodawcza jest stosowana w większości obszarów działań Unii Europejskiej. W szczególnych przypadkach przewidzianych w traktatach, akty ustawodawcze mogą być przyjmowane w odmienny sposób w ramach **specjalnej procedury ustawodawczej**: przez Parlament Europejski z udziałem Rady, bądź przez Radę z udziałem Parlamentu Europejskiego. Procedury objęte wspólną nazwą „specjalnej procedury ustawodawczej” zastępują dawne procedury współpracy, konsultacji i zgody. Specjalna procedura ustawodawcza jest stosowana na zasadzie wyjątku i tylko w wyraźnie wskazanych w traktatach sytuacjach. Dla przykładu, zgodnie z art. 153 TFUE, specjalna procedura stosowana jest w sprawach dotyczących zabezpieczenia społecznego i ochrony socjalnej pracowników, kiedy to Rada stanowi jednogłośnie, po konsultacji z Parlamentem Europejskim oraz Komitetem Ekonomiczno – Społecznym i Komitetem Regionów.

Ponadto, poprzez zastosowanie tzw. klauzul pomostowych (procedura kładki, *passerelle*) dopuszczone jest przyjęcie przez Radę Europejską decyzji o stosowaniu zwykłej procedury ustawodawczej w dziedzinach, w których traktaty przewidują specjalną procedurę ustawodawczą. Podobnie klauzule te pozwalają na umożliwienie stosowania głosowania większością kwalifikowaną w przypadku aktów, które miały być przyjmowane jednogłośnie. Oprócz tej ogólnej klauzuli pomostowej, traktaty wskazują na obszary polityki, gdzie można zastosować szczególne klauzule pomostowe.

Opisane powyżej aktualne procedury podejmowania decyzji w procesie stanowienia prawa UE wywodzą się z wypracowanej w procesie integracji Wspólnot Europejskich charakterystycznej metody opartej o funkcjonowanie instytucji wspólnotowych. Przed wejściem w życie traktatu lizbońskiego obowiązywał podział na tzw. trzy filary polityki UE. I filar stanowiły działania w ramach Wspólnoty Europejskiej (wcześniej: Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej), czyli zakres polityk określonych pierwotnie w traktatach rzymskich. Proces decyzyjny i procedury uchwalania prawa w tym obszarze również były regulowane specyficznymi przepisami traktatowymi i w oparciu o system instytucji wspólnotowych. Procedury te określane były jako „metoda wspólnotowa” posiadały cechy współpracy ponadnarodowej, odmiennej od typowej współpracy międzyrządowej. Współpraca oparta na porozumieniach międzyrządowych obowiązywała natomiast w dwóch pozostałych filarach polityki unijnej, tj. wspólnej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa (filar II) oraz współpracy policyjnej i sądowa w sprawach karnych (filar III). Traktat z Lizbony zniósł strukturę filarową Unii i w dużym stopniu ujedynolcił procedury. Tym niemniej dla podejmowania decyzji w ramach wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa przewidziano szczególne zasady i procedury, które nadal posiadają cechy współpracy międzyrządowej.

Unijne akty prawne, które podlegają publikacji, ogłaszane są w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej – wydawanym we wszystkich językach oficjalnych UE, przez Urząd Publikacji Unii Europejskiej z siedzibą w Luksemburgu.

Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej (Dz. U. UE, ang.: *Official Journal of the European Union*, O.J. EU) ukazuje się w trzech seriach:

- seria L – zawiera prawodawstwo unijne, w tym akty o charakterze ustawodawczym (część LI) jak i nieustawodawczym (część L II), jak również akty inne i przyjęte przed 1.12.2009 (części L IV i L V); tak więc to tu publikowane są rozporządzenia, dyrektywy, decyzje (podlegające publikacji), zalecenia i opinie;
- seria C – zawiera informacje i zawiadomienia UE, w tym zbiory orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości i Trybunału Pierwszej Instancji, protokoły z posiedzeń parlamentarnych, sprawozdania Trybunału Obrachunkowego, pisemne interpelacje parlamentarne oraz odpowiedzi udzielone przez Radę lub Komisję, oświadczenia, wydane przez Komitet Ekonomiczno-Społeczny oraz Komitet Regionów, zawiadomienia o konkursach rekrutacyjnych, zamieszczane przez instytucje Unii Europejskiej, zaproszenia do udziału w programach i projektach Unii Europejskiej, dokumenty wydawane w następstwie legislacji Komisji, czy publiczne kontrakty na pomoc żywnościową;
- seria S – stanowi dodatek do Dziennika Urzędowego, zawierający ogłoszenia o zamówieniach publicznych (np. zaproszenia do przetargów), w tym m.in. publiczne kontrakty na prace, dostawy i usługi, ogłaszane we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej, kontrakty z dziedziny użyteczności publicznej, kontrakty publiczne rozpisywane przez instytucje UE, czy projekty finansowane przez Europejski Bank Inwestycyjny, Europejski Bank Centralny oraz Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju.

Rozdział IV. Budżet Unii Europejskiej i instrumenty finansowe

Jak każda organizacja międzynarodowa, Unia Europejska potrzebuje określonych środków na funkcjonowanie. W przeciwieństwie jednak do tradycyjnych organizacji międzynarodowych, Unia na mocy traktatów posiada pewne kompetencje (wyłączne, dzielone, wspierające), zgodnie z którymi realizuje swoje polityki i podejmuje działania – samodzielnie bądź wraz z państwami członkowskimi. Wdrażanie tych polityk i działań UE wiąże się oczywiście z koniecznością ponoszenia określonych wydatków.

Finansowanie wszystkich tych wydatków odbywa się ze środków budżetu UE, to znaczy tak zwanych zasobów własnych Unii. Budżet Unii Europejskiej wywodzi się od budżetu ogólnego Wspólnot, utworzonego po wejściu w życie traktatu fuzyjnego w 1967 r., kiedy to połączono dotychczasowe budżety EWG, Euratomu oraz budżet administracyjny EWWiS. W miarę postępu integracji w ramach Wspólnot dokonywano również reform same-

go systemu budżetowego, określając źródła dochodów oraz zasady planowania rocznego i wieloletniego.

Obecnie budżet Unii Europejskiej jest planem dochodów i wydatków Unii wyrażonych w euro jako walucie europejskiej, sporządzanym na jeden rok budżetowy (pokrywający się z rokiem kalendarzowym). Z budżetu tego finansowane są wszystkie działania podejmowane przez Unię, jej polityki, fundusze i programy pomocowe oraz administracja. W 2012 r. budżet ogólny Unii Europejskiej wyrażony w środkach na płatności wyniósł 129.1 mld euro, a w środkach na zobowiązania 147.2 mln euro.

Polska wpłaca do budżetu ogólnego składkę zgodną z ogólnymi regułami dotyczącymi struktury środków własnych UE. W 2011 r. całość polskiej składki do budżetu UE wyniosła ok. 3,5 mld euro. Jednocześnie Polska pozostaje największym beneficjentem środków z budżetu UE, otrzymując z tego źródła w 2011 r. 14,5 mld euro. Środki, które Polska otrzymuje z budżetu Unii to przede wszystkim dopłaty bezpośrednie dla rolników, dofinansowanie projektów realizowanych z funduszy unijnych w ramach polityki spójności oraz płatności związane z uczestnictwem w innych inicjatywach i programach wspólnotowych.

Źródła dochodów budżetu UE

Budżet UE jest prawie w całości (w 99%) finansowany ze środków własnych Unii, czyli składek państw członkowskich, przekazywanych automatycznie, zgodnie z postanowieniami traktatów i wynikających z nich aktów prawnych, bez konieczności dodatkowych decyzji ze strony państw członkowskich.

Pozostałą niewielką część stanowią inne źródła dochodu, np. podatki od wynagrodzeń kadr zatrudnionych w instytucjach UE, składki państw pozaunijnych do określonych programów, odsetki od pożyczek zaciągniętych przez państwa trzecie, czy kary nakładane na przedsiębiorstwa za łamanie prawa ochrony konkurencji²⁷.

Na środki własne UE składają się następujące trzy elementy:

- **tzw. tradycyjne środki własne**, czyli 75% kwot uzyskanych przez państwo członkowskie z ceł oraz z opłat rolnych i cukrowych (pozostałe 25% jest zatrzymywane przez państwa członkowskie jako pokrycie kosztów pobierania tych opłat i ceł); w 2011 r. stanowiły ok. 12% całości środków własnych;
- **wpłaty oparte na przychodach z tytułu VAT** – w wysokości 0,3% ustalonej dla wszystkich państw członkowskich wspólnej podstawy opodatkowania, która nie może być więk-

27 Por.: http://ec.europa.eu/budget/explained/budg_system/financing/fin_en.cfm#other oraz „European Union Public Finance. 4th Edition”, European Commission 2008, http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/publications/public_fin/EU_pub_fin_en.pdf#page=233.

sza niż 50% DNB (dochodu narodowego brutto) państwa członkowskiego; w 2011 r. stanowiły ok. 11 % środków własnych UE;

- jako źródło uzupełniające – **bezpośrednie wpłaty państw członkowskich liczone jako część ich DNB**; wysokość wpłat bezpośrednich jest proporcjonalna do udziału państw członkowskich w Dochodzie Narodowym Brutto całej UE; Jednocześnie budżet UE nie może przekroczyć poziomu 1,23 % Dochodu Narodowego DNB; źródło to służy m.in. do zrównoważenia budżetu opartego na dwóch wcześniejszych elementach. Procentowo wpłaty te stanowią jednak największe źródło dochodu budżetu UE (w 2011 r. ok. 75% całości środków własnych).

Od 1984 r. częścią systemu środków własnych jest również mechanizm korekcyjny, tzw. rabat brytyjski. Jego ustanowienie związane jest z pozycją Wielkiej Brytanii jako płatnika netto w UE (znacznie większe wpłaty do budżetu unijnego niż otrzymywane z niego środki). Rabat brytyjski polega na zwrocie Wielkiej Brytanii 66% różnicy pomiędzy jej składkami płaconymi do budżetu UE a środkami, które z tego budżetu otrzymuje. Koszty rabatu brytyjskiego, czyli środki na pokrycie tej różnicy, są ponoszone przez pozostałe państwa członkowskie, proporcjonalnie do ich DNB.

Oprócz Wielkiej Brytanii płatnikami netto do budżetu Unii Europejskiej są:

Niemcy, Austria, Francja, Holandia, Szwecja (tworzące wraz z Wielką Brytanią tzw. „szóstkę” płatników) oraz Dania, Włochy, Finlandia i Cypr.

Niektóre z tych państw również otrzymały rekompensatę związaną z ich pozycją netto, czyli tzw. „rabat od rabatu”. Niemcom, Austrii, Holandii i Szwecji przysługuje bowiem obniżenie do 25% pierwotnej wysokości ich składek na pokrycie rabatu brytyjskiego. Dodatkowo państwa te mają obniżoną wysokość wpłat opartych na VAT, a Holandia i Szwecja także rekompensaty odnośnie składek opartych na DNB.

Koszty związane z tymi mechanizmami są ponoszone przez pozostałe 22 państwa członkowskie.

Wieloletnie ramy finansowe

Budżet UE jest planem rocznym, ale od 1988 r. jego coroczne planowanie wpisuje się w wieloletnie założenia czyli tzw. **perspektywy finansowe** (wieloletnie ramy finansowe). Perspektywy finansowe są umowami między instytucjami UE (tzw. porozumienia międzyinstytucjonalne), ustalającymi ogólne założenia i limity wydatków w poszczególnych obszarach na kolejne lata. Perspektywa nie jest zatem budżetem wieloletnim – z wyjątkiem polityki spójności (np. planowanie działań Funduszy Strukturalnych) i rozwoju obszarów wiejskich, w których to dziedzinach planuje się wydatki na poszczególne lata, a nie tylko ustala ich maksymalny pułap.

Dotychczas przyjęto cztery perspektywy finansowe, które obejmowały okresy od pięciu do siedmiu lat:

1989 – 1993 – tzw. pierwszy pakiet Delorsa

1994 – 1999 – tzw. drugi pakiet Delorsa

2000 – 2006 – Agenda 2000

2007 – 2013 – wieloletnie ramy finansowe.

Następne wieloletnie ramy finansowe zostaną przyjęte na lata 2014–2020.

Wraz z wejściem w życie traktatu lizbońskiego uregulowano kwestię opracowywania i przyjmowania perspektyw finansowych – nazwanych teraz oficjalnie **wieloletnimi ramami finansowymi** – jako wiążących aktów prawnych. Obecnie spawy wieloletnich ram finansowych określone są w art. 312 TFUE. Wieloletnie ramy finansowe (WRF, ang.: *multiannual financial framework MFF*) mają na celu zapewnienie dokonywania wydatków Unii w sposób usystematyzowany, zgodny z jej celami i w granicach jej zasobów własnych. Określają kwoty rocznych pułapów na zobowiązania z podziałem na kategorie wydatków oraz rocznego pułapu środków na płatności, przy czym kategorie wydatków odpowiadają głównym sektorom działalności Unii Europejskiej. WRF tym samym zapewniają ciągłość realizacji priorytetów UE oraz zwiększają stabilność i pewność budżetów rocznych.

W perspektywie finansowej 2007–2013 wydzielono sześć głównych kategorii wydatków (tzw. działy):

1. Trwały wzrost - w tym: 1.a Konkurencyjność na rzecz wzrostu i zatrudnienia (obejmuje m.in. badania i innowacje, edukację, szkolenia, sieci transeuropejskie, politykę społeczną, integrację gospodarczą) oraz 1.b. Spójność na rzecz wzrostu i zatrudnienia (dotyczy m.in. celu „konwergencji” dla najuboższych państw i regionów, czyli obejmuje np. fundusze strukturalne czy działań w ramach polityki spójności);
2. Zarządzanie zasobami naturalnymi i ich ochrona (w tym: wspólna polityka rolna, wspólna polityka rybacka, rozwój obszarów wiejskich);
3. Obywatelstwo, wolność, bezpieczeństwo i sprawiedliwość – w tym 3.a Wolność, bezpieczeństwo i sprawiedliwość (obejmuje m.in. politykę migracyjną, ochronę granic, sprawy wewnętrzne i sprawiedliwość) oraz 3.b. Obywatelstwo (zdrowie publiczne, ochrona konsumentów, kultura, młodzież, dialog obywatelski);
4. UE jako partner na arenie międzynarodowej – obejmuje całość działań zewnętrznych (zagranicznych) Unii, w tym pomoc rozwojową²⁸, politykę sąsiedztwa, pomoc przedakcesyjną;
5. Administracja (funkcjonowanie instytucji, organów i innych organów UE)
6. Wyrównania (czasowy dział, obejmujący m.in. akcesyjne kwoty wyrównawcze).

²⁸ Dział ten nie obejmuje jednak pomocy rozwojowej w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju (EDF – specjalny instrument finansowy na rzecz wsparcia krajów Afryki, Karaibów i Pacyfiku oraz krajów i terytoriów zamorskich) gdyż fundusz ten pozostaje poza budżetem ogólnym UE.

Ramy ustala się na okres co najmniej pięcioletni, a roczne budżety muszą być z nimi zgodne, w szczególności wielkość wydatków w budżetach rocznych musi uwzględniać pułapy określone w perspektywie finansowej. Wieloletnie ramy finansowe mają formę rozporządzenia Rady, które przyjmowane jest zgodnie ze specjalną procedurą ustawodawczą (Rada stanowi jednomyślnie po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego; równocześnie Rada Europejska może jednomyślnie upoważnić Radę do stanowienia w tej sprawie większością kwalifikowaną). Ponadto Rada, Parlament Europejski, Komisja Europejska (która inicjuje procedurę przedstawiając projekt rozporządzenia ws. WRF) są zobowiązane do podejmowania wszelkich środków ułatwiających uzgodnienie i przyjęcie wieloletnich ram finansowych.

Wieloletnie ramy finansowe ustalają podstawy dla rocznej procedury budżetowej, znacznie ułatwiając osiągnięcie porozumienia w sprawie rocznego budżetu przez Parlament Europejski i Radę.

Procedura uchwalania budżetu Unii Europejskiej

Przy uchwalaniu rocznego budżetu obowiązuje zasada równowagi budżetowej. Oznacza to, że planowane wydatki muszą być zrównoważone po stronie dochodowej – tj. w postaci środków własnych. Nie można w celu zrównoważenia budżetu np. zaciągać pożyczek. Budżet UE nie stanowi więc narzędzia polityki makroekonomicznej (jak w przypadku budżetów krajowych). Jednocześnie wszystkie dochody i wydatki ujmowane są w jednym budżecie ogólnym, zgodnie z zasadami jedności i rzetelności budżetowej. Ponadto, dochody budżetu nie powinny być przypisane do konkretnych wydatków (zasada uniwersalności budżetu), a każdy wydatek musi mieć swoje przeznaczenie (zasada specyfikacji). Uchwalanie i wykonywanie budżetu podlega także zasadzie należytego zarządzania finansami oraz zasadzie przejrzystości.

Za ustanowienie rocznego budżetu Unii odpowiada Parlament Europejski i Rada. Odbywa to się zgodnie ze specjalną procedurą ustawodawczą, określoną w art. 314 TFUE.

Za przygotowanie projektu budżetu odpowiedzialna jest Komisja Europejska. Przed 1 lipca każdego roku wszystkie instytucje Unii Europejskiej (z wyjątkiem Europejskiego Banku Centralnego) przygotowują szacunkowe plany wydatków na kolejny rok budżetowy. Komisja na podstawie tych preliminarzy opracowuje projekt budżetu, obejmujący prognozę dochodów i wydatków. Najpóźniej do 1 września Komisja przedkłada Parlamentowi Europejskiemu i Radzie wnioski zawierający projekt budżetu na następny rok. Rada przyjmuje stanowisko w sprawie projektu i przekazuje je Parlamentowi nie później niż 1 października. Parlament ma 42 dni na podjęcie decyzji w sprawie budżetu. Jeśli zatwierdzi stanowisko Rady lub nie podejmie żadnej decyzji – budżet jest przyjęty. Jeśli zaś Parlament przyjmie swoje poprawki, to zmieniony projekt jest przekazywany Radzie i Komisji, a przewodniczący Parlamentu,

w porozumieniu z przewodniczącym Rady, zwołuje komitet pojednawczy. Komitet nie zbiera się, jeśli Rada w ciągu 10 dni o przekazania zmienionego projektu przyjmie wszystkie poprawki Parlamentu. W przypadku rozbieżności między stanowiskiem Rady i Parlamentu zbiera się komitet pojednawczy, złożony z członków Rady lub ich przedstawicieli oraz takiej samej liczby przedstawicieli Parlamentu. W pracach Komitetu uczestniczy także Komisja, która ma za zadanie wspierać osiągnięcie porozumienia. Komitet ma 21 dni na osiągnięcie porozumienia w sprawie wspólnego projektu budżetu, a następnie Rada i Parlament mają 14 dni na jego przyjęcie.

W przypadku braku porozumienia komitetu pojednawczego, a także w przypadku odrzucenia wspólnego projektu przez Parlament i Radę lub odrzucenia projektu przez jedną z instytucji i jednoczesnym braku decyzji drugiej, jak również w sytuacji, gdy Rada zatwierdzi projekt a Parlament go odrzuci - Komisja przedkłada nowy projekt budżetu.

Budżet uznaje się natomiast za przyjęty, jeśli i Rada i Parlament go zatwierdzą lub nie podejmą decyzji, a także wtedy, gdy jedna instytucja go zatwierdzi a druga nie podejmie decyzji. W przypadku gdy Parlament Europejski przyjmie projekt budżetu a Rada go odrzuci, nadal możliwe jest przyjęcie budżetu, stosując procedurę potwierdzania przez Parlament w drodze głosowania poszczególnych poprawek zgłoszonych przez Parlament przed komitetem pojednawczym, a w przypadku braku potwierdzenia danej zmiany – utrzymanie stanowiska komitetu pojednawczego w tej sprawie. Na tej podstawie budżet uznaje się za ostatecznie uzgodniony.

Struktura budżetu i jego wydatki

Budżet, którego projekt jest opracowywany przez Komisję Europejską na podstawie projektów planu wydatków przedstawianych przez poszczególne instytucje, zachowuje strukturę odzwierciedlającą tę procedurę, tzn. jest podzielony na dziesięć sekcji odpowiadającym instytucjom UE, ich dwóm komitetom doradczym (Komitet Regionów i EKES) oraz innym uwzględnionym organom (Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich/Ombudsman, Europejski Inspektor Ochrony Danych, Europejska Służba Działań Zewnętrznych).

Najistotniejsza z punktu widzenia finansowania polityk UE jest sekcja budżetu przypisana Komisji Europejskiej (sekcja III), odpowiedzialnej za zapewnienie wdrażania i finansowania poszczególnych polityk unijnych – m.in. poprzez programy wspólnotowe, projekty, działania w ramach polityki spójności itp. Sekcja ta stanowi ok. 95% całości budżetu. Konstrukcja budżetu Komisji oparta jest o koncepcję budżetu zadaniowego, tzn. jest podzielona na ok. 30 obszarów tematycznych polityk ujętych w tytuły (np. tytuł 04 to zatrudnienie i sprawy społeczne)²⁹, które następnie dzielą się na rozdziały, odpowiadające obszarom działań (np. rozdział 04 04 – zatrudnienie, solidarność społeczna i równość płci), a rozdziały mogą być

²⁹ Przytoczone przykłady dotyczą budżetu UE na 2012 r.

dalej podzielone na artykuły i pozycje, odpowiadające konkretnym działaniom/projektom (np. artykuł 04 04 01 – to wspólnotowy Program Progress, a pozycja 04 04 01 02 to działania programu Progress z obszaru ochrony i integracji społecznej). Odnosząc się do określonej według tych zasad klasyfikacji budżetowej danej inicjatywy unijnej mówi się zazwyczaj o „linii budżetowej” danego działania.

Tytuły w sekcji III budżetu odpowiadają poszczególnym kategoriom wydatków (5 działań) wyodrębnionym w wieloletnich ramach finansowych.

Poszczególne pozycje w budżecie ujmowane są jako środki na zobowiązania (*commitment appropriations*) oraz jako środki na płatność (*payment appropriations*). Środki na zobowiązania dotyczą działań realizowanych w ramach polityk UE w danym roku. Na przykład, w przypadku linii budżetowych odnoszących się do Funduszy Strukturalnych czy też programów wspólnotowych będzie to wartość umów podpisanych i realizowanych w danym roku. Środki na płatność obrazują natomiast wielkość środków, która faktycznie jest w budżecie w danym roku i będzie wypłacona z budżetu w związku z realizacją określonego działania. W przypadku realizacji programów wieloletnich wielkości środków na zobowiązania i płatności nie muszą się pokrywać w budżecie na dany rok.

Ogólne środki finansowe ujęte w perspektywie finansowej na lata 2007 – 2013 zostały zatem zaplanowane na ponad 975 mld euro. Uchwalony ostatecznie budżet UE na rok 2012 wynosił ponad 147 mld euro w ujęciu memoriałowym (wg środków na zobowiązania) oraz prawie 130 mld euro w ujęciu kasowym (wg środków na płatności). Ponad 45% budżetu przeznaczono na działania mieszczące się w celu „Trwały wzrost” (w tym środki na politykę spójności, Fundusze Strukturalne, ale także agendę polityki społecznej), a dalsze 40% na zarządzanie zasobami naturalnymi i ich ochronę (w tym prawie 30% całego budżetu UE na płatności bezpośrednie i interwencje rynkowe w ramach Wspólnej Polityki Rolnej). Wydatki na działania Unii na arenie międzynarodowej to 6,4 % budżetu, a wydatki na administrację 5,6 % (w tym wydatki Komisji Europejskiej 2,3% całości budżetu).

Realizacja budżetu

Instytucją odpowiedzialną za wykonanie budżetu jest Komisja Europejska, która zarówno podejmuje decyzje o finansowaniu z budżetu konkretnych działań, jak i decyduje o dokonaniu związanych z tym płatności. To również Komisja przedstawia Parlamentowi Europejskiemu i Radzie coroczne rozliczenia dotyczące wykonania budżetu, bilans finansowy przedstawiający aktywa i pasywa Unii oraz sprawozdanie oceniające finanse UE. Parlament Europejski, na zlecenie Rady, udziela Komisji absolutorium z wykonania budżetu.

Struktura wydatków budżetu na poszczególne kategorie w kolejnych latach (w środkach na zobowiązania) zgodnie z obecną perspektywą finansową na lata 2007 – 2013 kształtuje się następująco:

Tabela 3. Budżet UE na lata 2007-2013 (w mld euro)

Kategorie wydatków WRF 2007 - 2013	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2007-2013
1. Trwały wzrost	53.979	57.653	61.696	63.555	63.974	67.614	70.147	438.618
1.a Konkurencyjność na rzecz wzrostu i zatrudnienia	8.918	10.386	13.269	14.167	12.987	14.853	15.623	90.203
1.b. Spójność na rzecz wzrostu i zatrudnienia	45.061	47.267	48.427	49.388	50.987	52.761	54.524	348.415
2. Zarządzanie zasobami naturalnymi i ich ochrona	55.143	59.193	56.333	59.955	59.888	60.810	61.289	412.611
3. Obywatelstwo, wolność, bezpieczeństwo i sprawiedliwość	1.273	1.362	1.518	1.693	1.889	2.105	2.376	12.216
3.a Wolność, bezpieczeństwo i sprawiedliwość	637	747	867	1.025	1.206	1.406	1.661	7.549
3.b. Obywatelstwo	636	615	651	668	683	699	715	4.667
4. UE jako partner na arenie międzynarodowej	6.578	7.002	7.440	7.893	8.430	8.997	9.595	55.935
5. Administracja	7.039	7.380	7.525	7.882	8.091	8.523	9.095	55.535
6. Wyrównania	445	207	210					862
Łącznie zobowiązania	124.457	132.797	134.722	140.978	142.272	148.049	152.502	975.777

Źródło: Komisja Europejska, DG ds. Budżetu.

Zgodnie z art. 317 TFUE, Komisja Europejska wykonuje budżet we współpracy z państwami członkowskimi, stosownie do przepisów tzw. rozporządzenia finansowego i innych powiązanych z nim aktów prawnych, na własną odpowiedzialność i w granicach przy-

znanych środków oraz zgodnie z zasadą należytego zarządzania finansami. Kluczowe znaczenie dla określenia zasad przygotowania i wykonywania budżetu ma wspomniane tzw. rozporządzenie finansowe. Obecnie obowiązująca regulacją jest *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, Euratom) nr 966/2012 z dnia 25 października 2012 r. w sprawie zasad finansowych mających zastosowanie do budżetu ogólnego Unii oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE, Euratom) nr 1605/2002*. Uchyla ono dotychczasowe rozporządzenie finansowe z 2002 r. zmienione ostatnio w 2010 r. Rozporządzenie zawiera podstawowe przepisy w zakresie zarządzania budżetem i finansami, jak również przepisy dotyczące prowadzenia księgowości, przyznawania zamówień publicznych i dotacji oraz dotyczące trybu kontroli zewnętrznej. Rozporządzenie finansowe zawiera również przepisy odnoszące się do zasad realizacji Funduszy Strukturalnych (w tym np. Europejskiego Funduszu Społecznego) i z tego względu jego przepisy mają zastosowanie do podmiotów współpracującym przy wdrażaniu programów i projektów współfinansowanych z EFS.

W rozporządzeniu finansowym wskazano metody, według których Komisja Europejska może realizować budżet. Metodami tymi są:

- zarządzanie bezpośrednie
Komisja sama, przy pomocy swoich służb, delegatur i agencji wykonawczych realizuje działania budżetowe;
- zarządzanie dzielone
Komisja wykonuje budżet wspólnie z państwami członkowskimi; jest to najpowszechniej stosowana metoda, obejmująca ok. 76% budżetu UE³⁰;
- zarządzanie pośrednie
stosowanie do niewielkiej części – ok. 2%³¹ środków budżetowych; Komisja powierza wydawanie środków państwom trzecim, organizacjom międzynarodowym i innym podmiotom.

Realizując zasadę należytego zarządzania finansami, Komisja jest zobowiązana do stosowania wewnętrznej kontroli wykonania budżetu. Kontrola zewnętrzna jest natomiast prowadzona przez Trybunał Obrachunkowy. Funkcje kontrolne budżetu posiada także Parlament Europejski, który ostatecznie akceptuje wykonanie budżetu, udzielając Komisji absolutorium. Komisja Europejska ma również obowiązek ochrony interesów finansowych Unii Europejskiej, stosując m.in. mechanizm wczesnego ostrzegania oraz centralną bazę danych o wykluczeniach z udziału w procedurach udzielania zamówień. W swoich działaniach związanych z zapobieganiem nadużyciom finansowym i ich wykrywaniem Komisja Europejska jest wspierana przez Europejski Urząd ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych (OLAF).

30 Dane DG BUDGET

31 Budżet Unii Europejskiej”, Departament Polityki Ekonomicznej MSZ, Warszawa 2011, s. 14.

Fundusze strukturalne i inne instrumenty finansowe UE

Środki ujęte w budżecie Unii Europejskiej służą w głównej mierze finansowaniu polityk UE i działań podejmowanych przez Unię w dziedzinach, w których posiada kompetencje wyłączne, dzielone, ale także wspierające. Finansowanie poszczególnych polityk unijnych jest przede wszystkim dokonywane poprzez specjalnie w tym celu ustanawiane instrumenty finansowe, które służą osiągnięciu określonego celu lub celów polityki Unii Europejskiej i przekazują wsparcie z budżetu na zasadach komplementarności.

Wśród unijnych instrumentów finansowych kluczowe znaczenie ma pięć funduszy tzw. Wspólnych Ram Strategicznych, czyli funduszy stanowiących podstawowe źródło inwestycji UE w rozwój państw członkowskich:

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejski Fundusz Społeczny (EFS) - razem zaliczane do tzw. Funduszy Strukturalnych, Fundusz Spójności, Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz Europejski Fundusz Morski i Rybacki (ERM).

Europejski Fundusz Społeczny jest podstawowym instrumentem finansowym unijnej polityki społecznej oraz ważnym wsparciem dla polityk poszczególnych państw członkowskich Unii Europejskiej. Jego rola w europejskiej polityce społecznej podlegała ewolucji i modyfikacji, zarówno pod wpływem warunków zewnętrznych, jak i przeprowadzonych reform. Europejski Fundusz Społeczny został powołany do życia na podstawie zapisów Traktatu Rzymskiego z 1958 roku o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej.

Z początkiem lat sześćdziesiątych Fundusz rozpoczął swoją działalność. Idea utworzenia funduszu, który wspierałby działania na rzecz polepszenia warunków życia i zatrudnienia obywateli państw europejskich oraz przyczyniałby się do wzmocnienia mobilności pracowników i zmniejszania różnic w poziomie rozwoju poszczególnych krajów i regionów, zrodziła się niemal równocześnie z ideą integracji europejskiej. Już w traktacie założycielskim Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali z 1951 roku wskazywano na te problemy w odniesieniu do pracowników przemysłu węglowego i stalowego. Wtedy też powołano do życia prekursora późniejszego Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) – Fundusz na rzecz przekwalifikowania i przesiedlenia robotników EWWiS. W 1957 roku wraz z ustanowieniem Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, utworzono Europejski Fundusz Społeczny w celu rozwijania możliwości zawodowych we Wspólnocie poprzez promocję zatrudnienia oraz zwiększanie geograficznej i zawodowej mobilności pracowników. Zmieniające się warunki społeczno – gospodarcze, a zwłaszcza kryzys lat 70. i związane z nim zwiększenie bezrobocia decydowały o kolejnych zmianach w strukturze i funkcjonowaniu EFS, którego podstawowym celem stało się rozwiązywanie problemów związanych z bezrobociem. W kolejnych latach rozszerzano zakres działania Funduszu, oso-

by objęte wsparciem oraz sposób kierowania pomocy (regiony, wspieranie polityk państw członkowskich).

Europejski Fundusz Społeczny jest przedmiotem przepisów traktatowych zawartych w Tytule XI (art. 162 do 164) TFUE. Zgodnie z art. 162 EFS ustanawia się w celu poprawy możliwości zatrudniania pracowników w ramach rynku wewnętrznego, przyczyniając się w ten sposób do podniesienia poziomu życia. Kwestie szczegółowe dotyczące funkcjonowania EFS uregulowane są przepisami rozporządzenia wykonawczego – aktualnie obowiązuje *Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/199.*

EFS uzupełnia działania krajowe, w tym działania na poziomie regionalnym i lokalnym. Komisja i państwa członkowskie zapewniają zachowanie spójności pomocy EFS z działaniami, politykami i priorytetami UE oraz jej wzajemnego uzupełniania się z innymi europejskimi instrumentami finansowymi. Cele funduszy realizowane są w ramach systemu wieloletniego programowania oraz ścisłej współpracy pomiędzy Komisją i każdym państwem członkowskim. Podstawą wdrażania Funduszu w państwach członkowskich są programy operacyjne. W perspektywie finansowej 2007-2013 na Europejski Fundusz Społeczny, mający za podstawowy cel promowanie spójności gospodarczej i społecznej, przeznaczono środki budżetu UE w wysokości ok. 75 mld euro.

W Polsce wdrażanie projektów współfinansowanych z EFS w latach 2007–2013 odbywa się w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013 (POKL). Cele Programu zostały zdefiniowane zgodnie z zasadą strategicznego podejścia. Zasada ta polega na koncentracji wsparcia na kluczowych obszarach i najważniejszych problemach wymagających interwencji w zakresie zatrudnienia oraz podnoszenia jakości kapitału ludzkiego. Jednocześnie, kompleksowy charakter wsparcia został zaplanowany w taki sposób, aby umożliwić odpowiednie rozszerzenie zakresu dostępnej pomocy, zgodnie ze specyfiką problemów występujących na polskim rynku pracy.

Działania POKL z dziedziny pomocy i integracji społecznej, realizowane są dwutorowo. W komponentie centralnym realizowane są działania nakierowane na wsparcie systemów rynku pracy oraz pomocy i integracji społecznej - Priorytet I Zatrudnienie i integracja społeczna, natomiast regionalnie realizowane są dwa Priorytety, których Działania są skierowane na bezpośrednie wsparcie osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym: Priorytet VI Rynek pracy otwarty dla wszystkich i Priorytet VII Promocja Integracji Społecznej.

Oprócz tego polityki unijne są wspierane finansowo przez różnorodne inicjatywy, programy oraz projekty. Najczęściej zarządzane są one przez Komisję Europejską. Przykładem takiego

programu w dziedzinie społecznej jest Wspólnotowy Program na rzecz Zatrudnienia i Solidarności Społecznej PROGRESS na lata 2007-2013.

Najważniejszym celem Programu PROGRESS jest finansowe wsparcie wdrażania celów Unii Europejskiej w dziedzinie zatrudnienia i spraw społecznych. Program ma służyć poprawie zrozumienia sytuacji społeczno-gospodarczej we wszystkich państwach UE. Skierowany do 27 państw członkowskich oraz do państw EFTA/EOG. PROGRESS obejmuje pięć sekcji tematycznych: zatrudnienie, ochrona socjalna i integracja społeczna, warunki pracy, walka z dyskryminacją i różnorodność, równość płci.

Rozdział V. Polska w Unii Europejskiej

Historia przystąpienia Polski do Unii Europejskiej

Polska jest pełnoprawnym członkiem Unii Europejskiej od dnia 1 maja 2004 roku.

Wstąpienie naszego kraju do UE było poprzedzone okresem stowarzyszenia ze Wspólnotami Europejskimi (od 1994 r.), okresem przedakcesyjnym i negocjacjami akcesyjnymi.

Historia akcesji sięga roku 1988 r., kiedy to Polska nawiązała stosunki dyplomatyczne z Europejską Wspólnotą Gospodarczą. W 1989 r. uruchomiono program PHARE, wspierający Polskę i Węgry w reformach gospodarczych i ustrojowych, a koordynowany przez Komisję Wspólnot Europejskich. Od 1994 r. na mocy układu europejskiego ustanawiającego stowarzyszenie między Rzeczypospolitą Polską a Wspólnotami Europejskimi i ich państwami członkowskimi, Polska uzyskała status kraju stowarzyszonego. Jeszcze w tym samym roku złożono wnioski o członkostwo Polski w Unii Europejskiej i jednocześnie rozpoczęto przygotowania do przyszłej akcesji, m.in. poprzez dostosowywanie prawa krajowego do ustawodawstwa UE. W 1996 r. został powołany Komitet Integracji Europejskiej - naczelny organ administracji rządowej do spraw programowania i koordynowania polityki w sprawach związanych z integracją Polski z Unią Europejską oraz programowania i koordynowania działań dostosowawczych Polski do standardów europejskich, jak również koordynowania działań administracji państwowej w zakresie otrzymywanej pomocy zagranicznej. Obsługę i wsparcie realizacji zadań KIE zapewniał Urząd Komitetu Integracji Europejskiej (UKIE)³². W 1998 r. rozpoczęto negocjacje o członkostwo Polski w Unii Europejskiej. Krajowa strategia dostosowań do wymogów członkostwa została ujęta w Narodowym Programie Przygotowań do Członkostwa w Unii Europejskiej.

Negocjacje akcesyjne obejmowały m.in. analizę prawa krajowego pod kątem jego zgodności z dorobkiem prawnym UE (wtedy oficjalnie Wspólnot Europejskich), czyli *acquis*. Podzielony tematycznie dorobek prawny był podstawą wyodrębnienia 31 tzw. rozdziałów negocjacyj-

32 Z dniem 1 stycznia 2010 r. Komitet Integracji Europejskiej został zastąpiony przez Komitet do Spraw Europejskich. UKIE natomiast zostało włączone do Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

nych, które obejmowały – w kolejności według przedstawienia stanowiska przed otwarciem negocjacji w danym obszarze³³:

1. Nauka i badania
2. Edukacja, kształcenie i młodzież
3. Polityka przemysłowa
4. Małe i średnie przedsiębiorstwa
5. Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa
6. Telekomunikacja i technologie informacyjne
7. Kultura i polityka audiowizualna
8. Unia celna
9. Statystyka
10. Prawo spółek
11. Ochrona konsumentów i zdrowia
12. Stosunki zewnętrzne
13. Unia gospodarcza i walutowa
14. Polityka konkurencji
15. Swobodny przepływ towarów
16. Rybołówstwo
17. Energia
18. Polityka społeczna i zatrudnienie
19. Swobodny przepływ usług
20. Swobodny przepływ kapitału
21. Polityka transportowa
22. Swobodny przepływ osób
23. Kontrola finansowa
24. Środowisko
25. Wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne
26. Podatki
27. Rolnictwo
28. Polityka regionalna
29. Finanse i budżet
30. Instytucje
31. Inne

13 grudnia 2002 r. podczas szczytu w Kopenhadze, Rada Europejska zatwierdziła wynik rokowań akcesyjnych z dziesięcioma państwami kandydującymi do członkostwa w Unii Europejskiej: Cyprzem, Czechami, Estonią, Litwą, Łotwą, Malcią, Polską, Słowacją, Słowenią i Węgrami. Na posiedzeniu Rady Europejskiej z udziałem szefów państw i rządów państw

³³ Według informacji Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej – strona archiwalna: <http://www.cie.gov.pl/www/serce.nsf/0/BBFF8F442EA41D3DC1256E820053A69A?Open&RestrictToCategory=>.

członkowskich i kandydujących do członkostwa w Unii Europejskiej dokonano ostatecznego zamknięcia negocjacji we wszystkich obszarach negocjacyjnych.

Uroczyste podpisanie Traktatu Akcesyjnego przez przedstawicieli 25 państw (15 państw członkowskich i 10 kandydujących, które od tego momentu stały się państwami przystępującymi do Unii Europejskiej) nastąpiło 16 kwietnia 2003 r. w Atenach.

Od momentu podpisania Traktatu Akcesyjnego, przedstawiciele Polski, podobnie jak innych przyszłych państw członkowskich, mogli uczestniczyć w pracach Rady Unii Europejskiej i Parlamentu Europejskiego jako aktywni obserwatorzy. Analogicznie przedstawiciele naszego kraju zostali także włączeni do prac grup i komitetów działających przy Komisji Europejskiej.

W okresie od kwietnia 2003 do kwietnia 2004 r. trwał proces ratyfikacji Traktatu Akcesyjnego we wszystkich państwach członkowskich i przystępujących. W Polsce w dniach 7-8 czerwca 2003 r. odbyło się ogólnokrajowe referendum w sprawie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Po zakończeniu procedury we wszystkich krajach, w dniu 1 maja 2004 r. Polska oficjalnie stała się państwem członkowskim Unii Europejskiej.

Implikacje członkostwa Polski w UE dla administracji krajowej

Członkostwo Polski w UE związane jest ze specyficznymi zadaniami dla całości administracji państwowej. Obecność naszych obywateli w instytucjach UE to nie tylko reprezentacja w organach przedstawicielskich, w Parlamencie Europejskim, w komitetach doradczych EKES i Komitecie Regionów. To również grono pochodzących z Polski urzędników instytucji unijnych - według informacji MSZ, w 2012 r. we wszystkich instytucjach i agencjach Unii Europejskiej było zatrudnionych 2495 obywateli Polski³⁴.

Jednakże członkostwo w Unii to przede wszystkim mnóstwo specyficznych zadań dla administracji krajowej, której zaangażowanie dotyczy przede wszystkim udziału w procesie decyzyjnym w ramach Rady Unii Europejskiej, poprzez uczestnictwo w licznych wyspecjalizowanych grupach roboczych Rady, ale również współpraca z Komisją Europejską w ramach tzw. „komitologii”, czyli procedury komitetowej. Procedura ta nakłada na Komisję obowiązek konsultowania się w procesie wdrażania przez nią prawa unijnego ze specjalistycznymi komitetami doradczymi złożonymi z ekspertów państw członkowskich. Komitety takie funkcjonują przy każdej dyrekcji generalnej KE. Według danych Komisji³⁵ na koniec 2011 r. ich ogólna liczba wynosiła 268. Częstotliwość samych spotkań

34 Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Informacja na temat stanu zatrudnienia polskich obywateli w instytucjach i agencjach UE w 2012 r., http://polskawue.gov.pl/files/polska_w_ue/Zatrudnienie/Zatrudnienie_2012_w_instytucjach.pdf.

35 Sprawozdanie Komisji z prac komitetów w roku 2011, Bruksela dnia 23.11.2012 r., COM(2012)685 final, http://ec.europa.eu/transparency/regcomitology/docs/annual_report_2011_pl.pdf.

komitetów w Brukseli zależy od specyfiki zadań, ale w większości odbywa się co najmniej kilka posiedzeń rocznie, a oprócz tego komitety najczęściej prowadzą stałą współpracę z administracjami krajowymi.

Rola Polski, jako państwa członkowskiego UE w stanowieniu prawa unijnego i wdrażaniu poszczególnych polityki określona jest przepisami traktatowymi oraz aktami unijnego prawa pochodnego. Podstawowe kwestie związane z podziałem kompetencji między państwa członkowskie a UE zostały omówione we wcześniejszych fragmentach publikacji. W niniejszym rozdziale przyjrzymy się natomiast jak wygląda koordynacja uczestnictwa naszego kraju w Unii Europejskiej i jakie instytucje krajowe są w największym stopniu zaangażowane we współpracę z instytucjami UE oraz jakie są podstawowe zadania instytucji państwowych i administracji w tym zakresie.

W spotkaniach Rady Europejskiej biorą udział szefowie państw lub rządów państw członkowskich, co jest uwarunkowane krajowymi przepisami konstytucyjnymi w tym zakresie. Kwestia kompetencji Prezesa Rady Ministrów (szef rządu) oraz Prezydenta (głowa państwa) w zakresie reprezentowania Polski w Radzie Europejskiej była przedmiotem konfliktu instytucjonalnego w 2008 r. W Postanowieniu z 2009 r. Trybunał Konstytucyjny³⁶ podkreślił zasadę współdziałania Prezydenta, Rady Ministrów oraz Prezes RM, wskazując jednocześnie, że stanowisko Polski na posiedzenie Rady Europejskiej jest ustalane przez Radę Ministrów, a Prezes Rady Ministrów (premier) reprezentuje Polskę na posiedzeniach Rady Europejskiej. Jednakże Prezydent może podjąć decyzję o udziale w konkretnym posiedzeniu Rady Europejskiej, jeśli uzna to za celowe dla realizacji swoich konstytucyjnych zadań związanych z czuwaniem nad przestrzeganiem Konstytucji RP, stanem na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium. W takim przypadku Prezydent współpracuje z Prezesem Rady Ministrów i właściwym ministrem, w celu zapewnienia jednolitości działań Polski podejmowanych w stosunkach z UE i jej instytucjami.

Na szczeblu rządowym istotną rolę koordynacyjną i decyzyjną w zakresie spraw związanych z Unią Europejską odgrywa Komitet do Spraw Europejskich (KSE). Funkcjonuje on na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o Komitecie do Spraw Europejskich, określającej zasady współpracy członków Rady Ministrów oraz innych organów administracji rządowej w sprawach związanych z członkostwem Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej w ramach Komitetu do Spraw Europejskich (KSE). W skład Komitetu wchodzi poszczególni ministrowie, reprezentowani przez sekretarzy albo podsekretarzy stanu (odpowiedzialnych w swoich resortach za sprawy europejskie), Szef Kancelarii Prezesa Rady Ministrów albo wyznaczony przez niego sekretarz stanu lub podsekretarz stanu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów oraz jako Przewodniczący Komitetu - minister właściwy

³⁶ Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 maja 2009 r. sygn. akt Kpt 2/08, Monitor Polski 2009, Nr 32, poz. 478.

do spraw członkostwa Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej (tj. Minister Spraw Zagranicznych), reprezentowany przez Sekretarza do Spraw Europejskich będącego sekretarzem stanu w MSZ. W pracach KSE może brać udział Prezes Rady Ministrów, który pełni wtedy funkcję Przewodniczącego.

Głównym zadaniem Komitetu do Spraw Europejskich jest podejmowanie z upoważnienia i w imieniu Rady Ministrów decyzji w zakresie rozpatrywania, rozstrzygania i uzgadniania szczegółowych kwestii wynikających z członkostwa Polski w UE. W szczególności KSE rozpatruje i rozstrzyga w zakresie:

- stanowisk dotyczących dokumentów UE podlegających konsultacjom z państwami członkowskimi oraz ich ocen sformułowanych przez właściwe instytucje lub inne organy Unii Europejskiej,
- przygotowania organów administracji rządowej do wykonywania zadań wynikających z członkostwa RP w UE,
- informowania społeczeństwa o procesach integracji europejskiej i członkostwie RP w UE,
- instrukcji na posiedzenia Rady i Komitetu Stałych Przedstawicieli oraz sprawozdań z tych posiedzeń, a także informacji w sprawie stanowisk na posiedzenia Rady Europejskiej i informacji o wynikach tych posiedzeń,
- projektów inicjatyw i stanowisk w sprawach związanych z funkcjonowaniem i polityką Unii Europejskiej,
- założeń do stanowisk RP w postępowaniach przed organami sądowymi Unii Europejskiej oraz w prowadzonych przez instytucje Unii Europejskiej postępowaniach w sprawie naruszenia przez Rzeczpospolitą Polską prawa Unii Europejskiej,
- informacji na temat wykorzystania przez Rzeczpospolitą Polską mechanizmów wsparcia finansowego Unii Europejskiej i państw członkowskich EFTA
- dokumentów związanych z koordynacją wdrażania prawa Unii Europejskiej do polskiego systemu prawa
- współpracy Rady Ministrów z Sejmem i Senatem w sprawach związanych z UE.

Ponadto, KSE uzgadnia projekty dokumentów rządowych zawierających stanowiska RP wobec projektów umów międzynarodowych ustanawiających Wspólnoty Europejskie oraz Unię Europejską lub określających zasady ich działania, stanowiska przedstawiane w Radzie Europejskiej, skargi kierowane w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej do organów sądowych UE, jak również strategię działania Rzeczypospolitej Polskiej w ramach Unii Europejskiej.

Do zadań Komitetu do Spraw Europejskich należy także rozpatrywanie dokumentów związanych z przygotowaniem i obsługą Przewodnictwa Polski w Radzie Unii Europejskiej.

Za sprawy związane z członkowstwem Polski w UE w ramach Rady Ministrów odpowiada MSZ. Minister Spraw Zagranicznych kieruje działami administracji rządowej: sprawy zagra-

niczne oraz członkostwo Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej. Polityka europejska jest jednocześnie częścią polityk sektorowych, za które odpowiadają pozostali członkowie Rządu, i którą realizują przy pomocy obsługujących ich urzędów (ministerstw).

Szczególnym wyzwaniem dla administracji państw członkowskich są okresy sprawowania prezydencji w Radzie Unii Europejskiej (a szerzej: w Unii Europejskiej). Polska po raz pierwszy przewodniczyła pracom Rady w drugiej połowie 2011 roku. Z praktycznego punktu widzenia administracji krajowej prezydencja przekłada się m.in. na przewodniczenie wszystkim formacjom Rady Unii Europejskiej oraz jej gremiów przygotowawczych oraz ponoszenie odpowiedzialności za przebieg prac legislacyjnych w tych organach. Prezydencja związana jest również z reprezentowaniem Unii na forach współpracy zewnętrznej (nadal istotne, choć ograniczone zmianami w polityce zagranicznej UE wprowadzonymi traktatem lizbońskim), czy realizacją ustalonych priorytetów tria prezydencji, także poprzez liczne wydarzenia towarzyszące – konferencje, seminaria, spotkania grup ekspertów.

Rola Parlamentu

Sejm i Senat RP uczestniczą w procesie stanowienia prawa europejskiego.

Traktat lizboński w sposób zdecydowany wzmocnił rolę oraz pozycję parlamentów krajowych w procedurze stanowienia i wykonywania prawa unijnego. Kluczowa w tym względzie jest procedura przewidziana w art. 12 TUE oraz postanowienia dwóch protokołów załączonych do traktatów: Protokół (nr 1) w sprawie roli parlamentów narodowych w Unii Europejskiej oraz Protokół (nr 2) w sprawie stosowania zasad pomocniczości i proporcjonalności.

Zgodnie z art. 12 TUE parlamenty narodowe aktywnie przyczyniają się do prawidłowego funkcjonowania Unii, m.in. otrzymując od instytucji UE informacje oraz projekty aktów ustawodawczych, czuwając nad poszanowaniem zasady pomocniczości, uczestnicząc w mechanizmach oceniających wykonywanie polityk Unii w ramach przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, uczestnicząc w procedurach zmiany Traktatów, jak również uczestnicząc we współpracy międzyparlamentarnej.

W procesie stanowienia prawa unijnego kluczowa jest rola przypisana parlamentom narodowym w zakresie badania prawidłowości stosowania zasady pomocniczości. Parlament krajowy ma możliwość wypowiedzenia się co do zgodności danego projektu aktu prawnego UE z zasadą subsydiarności. W ciągu ośmiu tygodni od otrzymania z instytucji UE projektu aktu ustawodawczego, parlamenty państw członkowskich mogą przesłać przewodniczącym Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji uzasadnioną opinię o niezgodności projektu aktu ustawodawczego z zasadą pomocniczości. Działając w ten sposób parlamenty mogą skorzystać z „procedury żółtej kratki”, czyli spowodować zawieszenie prac nad projektem, bądź z „procedury pomarańczowej kartki”, czyli zablokowania dalszych prac legislacyjnych.

Na szczeblu krajowym kwestie roli Sejmu i Senatu odnośnie spraw europejskich reguluje tzw. ustawa kooperacyjna obowiązująca od 2011 r., czyli *Ustawa z dnia 8 października 2010 r. o współpracy Rady Ministrów z Sejmem i Senatem w sprawach związanych z członkostwem Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej*. Regulacja ta zastąpiła wcześniejszą ustawę kooperacyjną z 2004 r. Zagadnienia szczegółowe w tej materii ustalają również przepisy regulaminów Sejmu i Senatu.

Na mocy postanowień ustawy kooperacyjnej, Rada Ministrów przedstawia Sejmowi i Senatowi, nie rzadziej niż raz na 6 miesięcy, informację o udziale Rzeczypospolitej Polskiej w pracach UE. Rada Ministrów przekazuje również Sejmowi i Senatowi do opinii wszelkie otrzymane dokumenty UE podlegające konsultacjom z państwami członkowskimi – oprócz projektów aktów prawnych przekazywanych parlamentowi bezpośrednio przez instytucje unijne (np. wnioski legislacyjne Komisji Europejskiej). Do Parlamentu przekazywane są również przygotowane w ramach Rządu projekty stanowisk Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie projektów aktów ustawodawczych, jak i nieustawodawczych Unii Europejskiej, a także projekty umów międzynarodowych, których stroną ma być UE, projekty wytycznych UE w sferze unii gospodarczej i pieniężnej oraz w sferze zatrudnienia, akty UE mające znaczenie dla wykładni lub stanowienia prawa unijnego, stanowiskach RP, które mają być zaprezentowane w Radzie. Ponadto Sejm opiniuje kandydatury Polski na stanowiska: członka Komisji Europejskiej, członka Trybunału Obrachunkowego, sędziego Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, rzecznika generalnego Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, członka Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, dyrektora w Europejskim Banku Inwestycyjnym oraz Stałego Przedstawiciela Rzeczypospolitej Polskiej przy Unii Europejskiej.

W związku z funkcjami Sejmu i Senatu w sprawach dotyczących członkostwa Polski w UE, dużą rolę odgrywają komisje parlamentarne zajmujące się sprawami unijnymi: Komisja do spraw Unii Europejskiej Sejmu RP oraz Komisja Spraw Unii Europejskiej Senatu RP.

Stałe Przedstawicielstwo Rzeczypospolitej Polskiej przy Unii Europejskiej

Mieszczące się w Brukseli Stałe Przedstawicielstwo RP przy UE stanowi ważne ogniwo we współpracy administracji krajowej z instytucjami unijnymi. Jest nie tylko ambasadą polską przy Unii Europejskiej, ale zapewnia i koordynuje właściwą reprezentację państwa przede wszystkim w Radzie Unii Europejskiej. Stały Przedstawiciel RP (w randze ambasadora), kierujący placówką, jednocześnie reprezentuje Polskę w Komitecie Stałych Przedstawicieli COREPER II, natomiast zastępca kierownika Stałego Przedstawicielstwa jest reprezentantem w COREPER I. W ramach Przedstawicielstwa funkcjonują wydziały do spraw poszczególnych obszarów tematycznych, które zapewniają koordynację udziału Polski także na niższych szczeblach negocjacji w Radzie, to jest w licznych organach przygotowawczych Rady (komitety i grupy robocze). Za sprawy społeczne

w Stałym Przedstawicielstwie odpowiada Wydział ds. Polityki Społecznej, Zatrudnienia i Równości Szans.

Sektor pomocy społecznej w Polsce a Unia Europejska

O ograniczonym wpływie Unii Europejskiej na politykę społeczną krajów członkowskich, w tym zwłaszcza na sektor pomocy społecznej wspomniano w rozdziale I, przy okazji omówienia kompetencji unijnych w polityce społecznej. W tym miejscu warto wspomnieć o kilku przykładach bezpośredniego wpływu członkostwa Polski w Unii na krajowy system pomocy społecznej.

Najbardziej widocznym rezultatem akcesji do UE były inwestycje Funduszy Strukturalnych, a zwłaszcza Europejskiego Funduszu Społecznego w obszarze pomocy i integracji społecznej. Polska bierze także udział w innych programach wspólnotowych i inicjatywach europejskich w tej dziedzinie.

Również przepisy prawne regulujące system pomocy społecznej w pewnym zakresie wymagały dostosowań do dorobku prawnego UE, mimo braku wiążących aktów prawnych unijnych dotyczących wprost pomocy społecznej. Dla przykładu, część zmian wprowadzonych w ustawie o pomocy społecznej z 2004 r. wynikała bezpośrednio z dostosowania prawa krajowego do wspólnotowego. Na przykład zapisy art. 5 określające uprawnionych do korzystania z pomocy społecznej stanowią realizację postanowień art. 7 ust. 2 Rozporządzenia Rady nr 1612/68 w sprawie swobodnego przepływu pracowników wewnątrz Wspólnoty.

Dodatkowym przykładem bezpośredniego wpływu członkostwa w UE są m.in. nowe obowiązki poszczególnych instytucji pomocy społecznej wynikające z włączenia się w system uznawania kwalifikacji w zawodach regulowanych. W zakresie dotyczącym uznawania kwalifikacji w zawodzie pracownik socjalny mają zastosowanie przepisy ogólne określone w ustawie z dnia 18 marca 2008 r. o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Ustawa ta jest natomiast przykładem transpozycji do polskiego krajowego porządku prawnego dyrektywy 2005/36/WE.

Rozdział VI. Unia Europejska a inne organizacje międzynarodowe i fora współpracy w Europie

Europa stanowi obszar intensywnej i zróżnicowanej aktywności integracyjnej o charakterze międzynarodowym – zarówno globalnym, jak i regionalnym. Na kontynencie europejskim obok Unii Europejskiej działa i ma swoje siedziby też wiele innych znaczących organizacji międzynarodowych, np.:

– organizacje i komisje związane z systemem ONZ (Organizacji Narodów Zjednoczonych)

- Rada Europy
- NATO – Organizacja Paktu Północnatlasyckiego
- OBWE – Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
- EFTA – Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu
- OECD – Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
- organizacje regionalne, takie jak Grupa Wyszehradzka czy Rada Państw Morza Bałtyckiego.

Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ) – powstała w 1945 r. na mocy Karty Narodów Zjednoczonych; jest organizacją międzynarodową o charakterze uniwersalnym; głównym celem ONZ jest zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, rozwój współpracy między narodami oraz popieranie przestrzegania praw człowieka; oprócz podstawowej struktury organizacji (na którą składa się Zgromadzenie Ogólne, Rada Bezpieczeństwa, Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, Sekretariat, Rada Gospodarcza i Społeczna), związanych jest z nią tzw. system organizacji wyspecjalizowanych ONZ; siedzibą główną ONZ jest Nowy Jork, jednak wiele z organizacji wyspecjalizowanych, także tych związanych tematycznie ze sprawami społecznymi, posiada swoje siedziby w Europie, np. ILO, UNESCO, UNICEF, FAO, WHO.

Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) – powstała w 1960 r., zastępując utworzoną w 1948 r. Organizację Europejskiej Współpracy Gospodarczej; siedzibą OECD jest Paryż; celem organizacji jest wspieranie państw członkowskich w osiągnięciu jak najwyższego poziomu wzrostu gospodarczego i polepszenie standardu życia obywateli; w strukturze organizacji działają tzw. komitety sektorowe jeden z nich w sposób szczególny zajmuje się sprawami społecznymi – Komitet do spraw Zatrudnienia, Pracy i Spraw Społecznych (ELSAC).

Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego (NATO) – powstała w 1949 r. organizacja o charakterze polityczno-wojskowym; główną siedzibą jest Bruksela

Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) – powstała w 1994 r. w wyniku przekształcenia Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (KBWE); jest ugrupowaniem o charakterze regionalnym; głównym celem OBWE jest umacnianie bezpieczeństwa i współpracy na obszarze działania w trzech wymiarach bezpieczeństwa: polityczno-wojskowym, gospodarczo-ekologicznym i ludzkim. W tym ostatnim wymiarze, w zakresie działalności organizacji pozostają m.in. kwestie mniejszości narodowych, przeciwdziałania handlowi ludźmi, równości, edukacji, wspierania demokratycznych wyborów, przestrzegania praw człowieka, tolerancji i niedyskryminacji.

Grupa Wyszehradzka (V4) – nieformalna regionalna forma współpracy czterech państw Środkowej Europy – Polski, Czech, Słowacji i Węgier; celem jest wymiana doświadczeń i wy-

pracowywanie wspólnego stanowiska w wielu dziedzinach polityki; przedmiotem współpracy mogą być również kwestie społeczne.

Rada Państw Morza Bałtyckiego – jest forum politycznym służącym regionalnej współpracy międzyrządowej; członkami są wszystkie państwa leżące nad Morzem Bałtyckim a także Islandia, Norwegia i Komisja Europejska. Status obserwatora przy tej organizacji posiadają niektóre inne kraje europejskie oraz USA; celem jest współpraca polityczna oraz umożliwianie wymianę idei w określonych kwestiach regionalnych; zagadnieniami pozostającymi w sferze zainteresowania organizacji pozostają sprawy gospodarcze, infrastrukturalne, środowisko, ale ważnym obszarem współpracy jest także bezpieczeństwo cywilne i tzw. wymiar ludzki; w tym kontekście Rada realizuje inicjatywy z zakresu przeciwdziałania handlowi ludźmi oraz ochrony dzieci.

Rada Europy

Część z organizacji międzynarodowych działających w Europie (jak wskazują przykłady powyżej) pozostaje aktywna w dziedzinie szeroko rozumianej polityki społecznej. Największe znaczenie dla rozwoju współpracy i kształtowania się standardów społecznych w Europie ma jednak utworzona w 1949 roku **Rada Europy** – ze względu na historię współpracy, formy kooperacji, rozwiązania instytucjonalne. Jest to też organizacja o największym dorobku współpracy z zakresu polityki społecznej. Dorobek ten jest uważany za podwaliny współczesnych europejskich standardów obowiązujących w sferze polityki społecznej. Poprzez swoje konwencje, w tym Europejską Kartę Społeczną, Rada Europy buduje ramy wspólnego myślenia o celach społecznych, również tych dotyczących ochrony socjalnej, w szeroko rozumianej Europie. Główny cel działalności Rady Europy stanowi zapewnienie skutecznej ochrony praw człowieka i przestrzegania przez państwa członkowskie zobowiązań międzynarodowych w tym zakresie.

Podobne nazwy – inne organizacje, czyli co jest najczęściej mylone

Ze względu na podobieństwo nazw, jak również bliskość geograficzną oraz tematyczną, nadal zdarzają się przypadki błędnego używania i mylenia nazwy niezależnej organizacji międzynarodowej, jaką jest Rada Europy, z nazwami instytucji Unii Europejskiej. Mając nadzieję, że takie pomyłki należy kwalifikować jedynie jako oczywiste lapsusy językowe, przypomnijmy raz jeszcze terminy, mogące budzić trudności z różnieniem³⁷:

³⁷ W ujęciu historycznym i jako ciekawostkę można byłoby wspomnieć jeszcze o Radzie Unii Zachodnioeuropejskiej jako organie Unii Zachodnioeuropejskiej – międzynarodowej organizacji głównie o charakterze wojskowym, o niewielkim faktycznym znaczeniu, istniejącej w latach 1954-2010, której kompetencje w dużej mierze zostały przeniesione do Wspólnej Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony UE.

Rada Unii Europejskiej – instytucja Unii Europejskiej, międzyrządowy organ złożony z ministrów reprezentujących poszczególne państwa członkowskie UE, główny organ ustawodawczo – decyzyjny Unii.

Rada Europejska - instytucja Unii Europejskiej, nadająca kierunki rozwoju UE, złożona z szefów państw i rządów krajów UE i wybranego przewodniczącego; posiedzenia Rady Europejskiej to tzw. szczyty Unii Europejskiej.

Natomiast **Rada Europy** to niezależna od Unii Europejskiej organizacja międzynarodowa o charakterze międzyrządowym; z siedzibą w Strasburgu (Francja), istniejąca od 1949 roku; obecnie członkami jest 47 państw (w tym wszystkie 27 państw członkowskich UE).

Z funkcjonowaniem Rady Europy i związanych z nią instytucji, w kontekście Unii Europejskiej często mylone lub nieprawidłowo nazywane są również inne pojęcia, instytucje i rozwiązania. Skrótowe porównanie najczęściej mylonych instytucji obu organizacji międzynarodowych, jak również instytucji związanych z innymi organizacjami międzynarodowymi działającymi w Europie przedstawia poniższa tabela. Należy jednakże zaznaczyć, że nie stanowią one w żadnym wypadku instytucjonalnych czy prawnych wzajemnych odpowiedników (instytucje Unii Europejskiej szerzej omówiono w rozdziale II).

Tabela 4. Najczęściej mylone instytucje międzynarodowe z instytucjami Unii Europejskiej

Rada Europy	Unia Europejska	Inne organizacje międzynarodowe / instytucje
Zgromadzenie Parlamentarne – organ doradczy Komitetu Ministrów RE, zbiera się w Strasburgu	Parlament Europejski – instytucja Unii Europejskiej; jedna z trzech siedzib Parlamentu znajduje się w Strasburgu (pozostałe w Brukseli i Luksemburgu)	

<p>Europejska Komisja Praw Człowieka – istniejąca do 1998 roku instytucja związana z procedurą wnoszenia skarg dotyczących naruszenia Europejskiej Konwencji Praw Człowieka; zlikwidowania w wyniku uproszczenia procedury wnoszenia skarg przed Europejski Trybunał Praw Człowieka</p>	<p>Komisja Europejska – instytucja Unii Europejskiej, pełniąca funkcje wykonawcze, decyzyjne, kontrolne oraz posiadająca inicjatywę ustawodawczą</p>	<p>Europejska Komisja Gospodarcza (UNECE) – jedna z komisji regionalnych ONZ z siedzibą w Genewie; oprócz spraw ekonomiczno – gospodarczych zajmuje się także zagadnieniami społecznymi, w tym Mille-nijnymi Celami Rozwoju, kwestiami ludnościowymi (w tym politykami dotyczą-cymi starzenia się społeczeństw) czy też problematyką równości płci</p>
<p>Europejski Trybunał Praw Człowieka – międzynarodowy organ sądowniczy z siedzibą w Strasburgu, powołany przez przepisy Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, w celu przestrze-gania jej stosowania</p>	<p>Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej – instytucja Unii Europejskiej z siedzibą w Luksemburgu, odpowiedzialna za zapew-nienie poszanowania prawa w interpretacji i stosowaniu Traktatów UE</p>	<p>Międzynarodowy Trybu-nał Sprawiedliwości – główny organ sądowniczy ONZ z siedzibą w Hadze. (Haga jest również siedzibą innych międzynarodowych sądów związanych z ONZ: Międzynarodowego Trybu-nału Karnego czy Między-narodowego Trybunału Kar-nego dla byłej Jugosławii)</p>

<p>Europejska Konwencja Praw Człowieka (Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności) – uchwalona w 1950 r. w Rzymie umowa międzynarodowa; przystąpienie do niej jest obowiązkowe dla wszystkich państw członkowskich Rady Europy, które w ten sposób zobowiązują się do przestrzegania podstawowych wolności i praw</p>	<p>Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej – pierwotnie ogłoszona na szczycie UE w Nicei w 2000 r.; po wejściu w życie Traktatu z Lizbony w 2009 r. uzyskała charakter wiążący i stanowi (wraz z Traktatami) część prawa pierwotnego UE</p>	<p>Powszechna Deklaracja Praw Człowieka – uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 1948 r. dla wzmocnienia ochrony praw człowieka na szczeblu międzynarodowym; fundamentalny dokument dla kształtowania podstawowych praw człowieka na świecie; jako rezolucja nie stanowiła formalnie źródła prawa międzynarodowego; na jej podstawie dwie wiążące umowy międzynarodowe ONZ (z 1966 r.): Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych</p>
---	--	---

<p>Bank Rozwoju Rady Europy – bank działający w ramach Rady Europy (ale niezależny finansowo i posiadający własną podmiotowość prawną); międzynarodowa instytucja finansowa powołana na mocy porozumienia z 1956 r.; wspiera, głównie poprzez udzielanie pożyczek, wdrażanie projektów inwestycyjnych na rzecz spójności społecznej w Europie; członkami Banku jest 40 państw Rady Europy a siedziba znajduje się w Paryżu</p>	<p>Europejski Bank Centralny – instytucja Unii Europejskiej, bank centralny UE, siedziba: Frankfurt nad Menem</p> <p>Europejski Bank Inwestycyjny – bank utworzony na mocy traktatu rzymskiego z 1958 r., bank UE, którego akcjonariuszami są wszystkie państwa członkowskie, posiada osobowość prawną i własne organy; siedziba: Luksemburg</p>	<p>Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju – międzynarodowa instytucja finansowa z siedzibą w Londynie; utworzona w 1991 r.; akcjonariuszami są 64 kraje, <u>Unia Europejska</u> oraz <u>Europejski Bank Inwestycyjny</u>.; wspiera projekty głównie sektora prywatnego skierowane na rozwój zasad demokratycznych, pluralizmu oraz gospodarki rynkowej, w krajach Europy Środkowej i Wschodniej oraz środkowej Azji.</p> <p>Bank Światowy – międzynarodowa instytucja finansowa z siedzibą w Waszyngtonie. Główny cel jej działalności to pomoc w redukcji ubóstwa oraz wspieranie rozwoju krajów, m.in. poprzez udzielanie pożyczek i dotacji na realizację różnorodnych projektów rozwojowych; formalnie Bank Światowy tworzą dwie instytucje: Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju oraz Międzynarodowe Stowarzyszenie Rozwoju, które z kolei wraz z trzema innymi instytucjami tworzą Grupę Banku Światowego.</p>
---	--	---

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji Rady Europy, MSZ, KE i pozostałych organizacji.

Rada Europy jest organizacją międzynarodową o charakterze międzyrządowym. Została utworzona w wyniku podpisania. przez 10 państw (Belgię, Danię, Francję, Holandię, Irlandię, Luksemburg, Norwegię, Szwecję, Wielką Brytanię i Włochy) w Londynie w dniu 5 maja 1949 r. statutu organizacji. Powołanie Rady Europy było konsekwencją m.in. dyskusji o potrzebie integracji europejskiej po II wojnie światowej, w tym negocjacji podjętych podczas Kongresu Europy w Hadze w 1948 r.

Celem Rady Europy, zgodnie postanowieniami Statutu, jest osiągnięcie większej jedności między jej członkami dla ochrony ideałów i zasad, stanowiących wspólne dziedzictwo państw członkowskich, oraz ułatwienie ich przemian ekonomicznych i społecznych.

Obszar kompetencji organizacji (realizowanych poprzez omawianie problemów, zawieranie umów i wspólne działanie) został określony bardzo szeroko i obejmował praktycznie wszystkie aspekty współpracy państw członkowskich, tj. sprawy gospodarcze, społeczne, kulturalne, naukowe, prawne i administracyjne. Istotnym wymiarem współpracy było przestrzeganie oraz rozwój praw człowieka i podstawowych wolności.

Powołanie w latach późniejszych licznych organizacji europejskich (w tym przede wszystkim EWWiS oraz EWG czy też OECD) ograniczyło zakres możliwości działania Rady Europy, zwłaszcza w sferze gospodarczej. Głównymi sferami działalności Rady Europy stały się takie dziedziny jak: prawa człowieka, współpraca prawna, sprawy społeczne oraz współpraca kulturalna i naukowa.

Członkiem Rady Europy może zostać każde zaproszone przez tę organizację państwo europejskie akceptujące zasady rządów prawa, demokracji parlamentarnej i ochrony praw człowieka. Gwarancją ich przestrzegania jest zobowiązanie nowych państw członkowskich do ratyfikacji Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w przeciągu roku od przystąpienia do organizacji. Obecnie Rada Europy liczy 47 państw członkowskich, którymi są:

Albania, Andora, Armenia, Austria, Azerbejdżan, Belgia, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Cypr, Czarnogóra, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Gruzja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Islandia, Liechtenstein, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Macedonia, Malta, Mołdawia, Monako, Niemcy, Norwegia, Polska, Portugalia, Rosja, Rumunia, San Marino, Serbia, Słowacja, Słowenia, Szwajcaria, Szwecja, Turcja, Ukraina, Węgry, Wielka Brytania, Włochy.

Dodatkowo, status obserwatora przy instytucjach Rady Europy mają: Izrael, Japonia, Kanada, Meksyk i Stany Zjednoczone, Stolica Apostolska. Jedynym krajem europejskimi, pozostającym poza Radą Europy jest Białoruś.

Siedzibą Rady Europy jest Strasburg a językami oficjalnymi: angielski i francuski. Dodatkowo status języków roboczych posiadają niemiecki, rosyjski i włoski. Wiele dokumentów jest jednak publikowanych także w innych językach europejskich.

Organy Rady Europy³⁸

Komitet Ministrów

Komitet Ministrów jest organem decyzyjnym Rady Europy. W jego skład wchodzi ministrowie spraw zagranicznych wszystkich państw członkowskich. Na szczeblu ministerialnym Komitet Ministrów zbiera się raz do roku, natomiast bieżącą działalnością kieruje Komitet Delegatów Ministrów. Ministrów spraw zagranicznych reprezentują w nim ambasadorowie - stali przedstawiciele akredytowani przy Radzie Europy w Strasburgu. Komitet na szczeblu ministerialnym rozpatruje najważniejsze kwestie współpracy europejskiej oraz najistotniejsze problemy polityczne Europy.

Komitet Ministrów działa w imieniu całej Rady Europy oraz nadzoruje jej działalność i rozwój. Komitet Ministrów wydaje zalecenia państwom członkowskim.

Przewodnictwo w Komitecie Ministrów sprawowane jest rotacyjne. Każde z państw członkowskich przewodniczy temu organowi przez 6 miesięcy. Polska sprawowała przewodnictwo w Komitecie Ministrów od listopada 2004 r. do maja 2005 r.

Komitet Ministrów Rady Europy stanowi forum wymiany poglądów rządów poszczególnych państw członkowskich na wyzwania stojące przed Europą, pełni funkcję ogólnoeuropejskiego organu podejmującego wspólne decyzje oraz stoi na straży wartości, stanowiącymi podstawę utworzenia Rady Europy. Komitet jest forum dialogu politycznego, współpracuje ze Zgromadzeniem Parlamentarnym, Kongresem Władz Lokalnych i Regionalnych RE, przyjmuje nowe państwa członkowskie, przyjmuje konwencje i porozumienia, uchwała budżet oraz czuwa nad wykonywaniem przez państwa członkowskie wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy

Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy jest organem doradczym Komitetu Ministrów, złożonym z przedstawicieli parlamentów narodowych państw członkowskich RE. Liczba delegatów krajowych zależy od liczby mieszkańców danego państwa, a skład delegacji powinien odzwierciedlać układ polityczny panujący w parlamencie krajowym. Obecnie w Zgromadzeniu Parlamentarnym zasiada 636 delegatów krajowych (318 przedstawicieli i 318 zastępców), przy czym Polskę reprezentuje 24 parlamentarzystów (12 przedstawicieli i 12 zastępców).

Delegaci działają w Zgromadzeniu Parlamentarnym według przynależności partyjnej. Zgromadzenie Parlamentarne zbiera się na czterech sesjach plenarnych w ciągu roku. Podsta-

³⁸ Więcej na stronach Rady Europy: <http://www.coe.int/aboutCoe/index.asp?Lang=en> oraz Ministerstwa Spraw Zagranicznych: http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/organizacje_miedzynarodowe/rada_europy.

wowym zadaniem Zgromadzenia jest monitoring stanu przestrzegania przez państwa członkowskie ich zobowiązań w zakresie poszanowania praw człowieka i demokracji. Sprawy szeroko rozumianej polityki społecznej także znajdują się w sferze prac Zgromadzenia.

Sekretarz Generalny odpowiada za bieżące funkcjonowanie organizacji, stoi na czele i kieruje pracą Sekretariatu Generalnego RE, odpowiada za planowanie strategiczne oraz wykonywanie planu prac Rady oraz jej budżetu. Ponadto jest jednym z przedstawicieli Rady Europy w stosunkach zewnętrznych. Sekretarz Generalny jest wybierany przez Zgromadzenie Parlamentarne na pięcioletnią kadencję.

Sekretariat Generalny RE z siedzibą w Strasburgu zatrudnia ponad 2 tys. pracowników pochodzących z wszystkich 47 państw członkowskich Rady Europy.

Kongres Władz Lokalnych i Regionalnych Europy

Jest organem doradczym, reprezentującym władze lokalne i regionalne państw Rady Europy. Liczy 636 członków posiadających mandat pochodzący z wyborów regionalnych lub lokalnych. Składa się z Izby Władz Lokalnych i Izby Regionów. Główną rolą Kongresu jest promocja demokracji lokalnej i regionalnej oraz wzmacnianie znaczenia samorządu terytorialnego. Szczególną uwagę przykłada do realizacji zasad zapisanych w Europejskiej Karcie Samorządu Lokalnego.

Konferencja Międzynarodowych Organizacji Pozarządowych Rady Europy

Konferencja jest organem reprezentującym społeczeństwo obywatelskie państw Rady Europy. W jej skład wchodzi ponad 400 międzynarodowych organizacji pozarządowych (INGOs). Organ ten, będąc wyrazem społeczeństwa obywatelskiego Rady Europy, angażuje organizacje pozarządowe w działania Organizacji, zachęca je do dialogu z rządami, parlamentarzystami i władzami lokalnymi. Konferencja wzmacnia głos społeczeństwa obywatelskiego na forum europejskim i międzynarodowym.

Komisarz Praw Człowieka Rady Europy

Komisarz Praw Człowieka jest niezależnym organem Rady Europy, którego mandat obejmuje promowanie poszanowania praw człowieka oraz wiedzy na ich temat w państwach Rady Europy. Urząd Komisarza Praw Człowieka został powołany w 1999 r. na mocy rezolucji Komitetu Ministrów Rady Europy. Komisarz prowadzi monitoring poszanowania praw człowieka w 47 państwach członkowskich Rady Europy – głównie poprzez wizyty w państwach członkowskich Rady Europy oraz publikowanie opinii i analiz poświęconych różnym problemom z zakresu praw człowieka, które występują w państwach członkow-

skich. Rola Komisarza określana jest jako „prewencyjna”, zapobiegająca wystąpieniu nieprawidłowości w przestrzeganiu praw człowieka.

Europejska Konwencja Praw Człowieka oraz Europejski Trybunał Praw Człowieka

Instytucją związaną z Radą Europy, choć formalnie niezależną jest **Europejski Trybunał Praw Człowieka**. Jest to organ sądownictwa międzynarodowego powołany w 1959 r., właściwy do orzekania w sprawie skarg indywidualnych lub w sprawach międzypaństwowych, stwierdzający naruszenia praw obywatelskich i politycznych określonych w **Europejskiej Konwencji Praw Człowieka**³⁹. Pełna nazwa Konwencji to: **Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności**. Przystąpienie państwa do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka jest warunkiem członkostwa w Radzie Europy.

Trybunał powołany został na mocy postanowień Art. 19 Konwencji i działa w sposób stały. Z formalno-prawnego punktu widzenia Trybunał nie jest organem Rady Europy, lecz organem powołanym dla zapewnienia przestrzegania postanowień Konwencji. Osoby fizyczne mogą bezpośrednio wnieść sprawę do Trybunału. Wyroki wydawane przez Trybunał są wiążące dla zainteresowanych państw i niejednokrotnie stawały się przyczyną wprowadzenia zmian ustawodawstwie lub w praktyce administracyjnej państw członkowskich. Trybunał ma swoją siedzibę w Strasburgu, w Pałacu Praw Człowieka.

Konwencja Praw Człowieka jest fundamentalnym z punktu widzenia Rady Europy aktem prawa międzynarodowego i jedną z podstaw międzynarodowych ram ochrony praw człowieka.

Dorobek prawny Rady Europy obejmuje jednakże szereg dalszych aktów prawnych. Pod auspicjami Rady Europy zawierane są umowy międzynarodowe, określane często zbiorczą nazwą **konwencje Rady Europy** lub traktaty Rady Europy. Publikowane są one w oficjalnym publikatorze RE – Council of Europe Treaty Series (CETS). Wszystkie opublikowane tam akty prawne, niezależnie od nazwy (np. konwencja, porozumienie, karta) są umowami międzynarodowymi w rozumieniu postanowień Konwencji Wiedeńskiej z 1969 r. o prawie traktatów. Spośród tych konwencji kluczowe znaczenie ma **Europejska Karta Społeczna** z 1961 r. Uzupełnia ona podstawowe prawa polityczne i obywatelskie wskazane w Konwencji Praw Człowieka o bogaty katalog praw społecznych.

Europejska Karta Społeczna definiuje cele polityki społecznej oraz chroni zasadnicze prawa społeczne i ekonomiczne. Karta określa także zobowiązania państw w sferze szeroko ro-

³⁹ Więcej informacji w języku polskim o Trybunale oraz Konwencji na stronach Ministerstwa Sprawiedliwości: <http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/o-trybunale/>.

zumianej polityki społecznej, wskazując cele do realizacji obejmujące: pełne zatrudnienie, bezpieczeństwo pracy dzięki wysokiemu poziomowi ochrony praw pracowniczych, wysoki poziom ochrony socjalnej oraz spójność społeczna.

Niektóre zapisy Karty zobowiązują państwa do niezwłocznego przyjęcia rozwiązań w celu ochrony określonych praw. Inne postanowienia zostały z kolei tak sformułowane, że od państw należy oczekiwać podjęcia działań w celu stopniowego zaspokojenia praw, przy wykorzystaniu maksimum dostępnych zasobów lub też wymaga się podjęcia działań zmierzających do stworzenia warunków realizacji tych praw.

Zagwarantowane przez Kartę prawa obejmują dwie podstawowe sfery: warunki zatrudnienia (np. prawo do pracy, niedyskryminowanie w zatrudnieniu, zakaz pracy przymusowej, prawo do organizowania się, prawo do równych warunków pracy i równego wynagradzania, prawo do poradnictwa i szkolenia zawodowego, zakaz pracy dzieci, ochrona macierzyństwa, równość traktowania pracowników migrujących) oraz spójność społeczną (prawo do ochrony zdrowia, prawo do zabezpieczenia społecznego oraz prawo do pomocy społecznej i medycznej, prawo do korzystania ze służb socjalnych, prawo rodzin i jednostek do ochrony prawnej, społecznej i gospodarczej).

Państwa zobowiązane są do uznania części I Karty zrewidowanej za deklarację celów, do osiągnięcia, których dążyć będzie przy pomocy wszelkich stosownych środków oraz do uznania się za związane przez co najmniej pięć ze wskazanych artykułów części II Karty). Dodatkowo, w odniesieniu do określonej liczby pozostałych artykułów lub ustępów części II. Przestrzeganie zobowiązań określonych w Kartie Społecznej z 1961 roku podlega międzynarodowej kontroli, sprawowanej przez Komitet Niezależnych Ekspertów, poprzez analizę sprawozdań obowiązkowo sporządzanych przez państwa członkowskie. Komitet formułuje zalecenia, które nie są wiążące dla państw, ale stanowią formę nacisku na państwa.

W 1996 roku przyjęta została Zrewidowana Europejska Karta Społeczna. Obejmuje ona prawa gwarantowane przez Kartę z 1961 roku, wraz z pewną liczbą poprawek, prawa gwarantowane przez Protokół dodatkowy z 1988 roku, jak i nowe prawa.

Dla sfery polityki społecznej istotne znaczenie mają także następujące konwencje Rady Europy (w nawiasie podano numer, pod którym umowa jest opublikowana w CEST):

- Europejska Umowa tymczasowa w sprawie systemów zabezpieczenia społecznego na wypadek starości, inwalidztwa i śmierci żywiciela rodziny (z 1953 r.) CETS No.: 012
- Europejska Umowa tymczasowa w sprawie systemów zabezpieczenia społecznego innych niż na wypadek starości, inwalidztwa i śmierci żywiciela rodziny wraz z Protokołem CETS No.: 013 i CETS No.: 013A
- Europejska Konwencja o pomocy społecznej i medycznej CETS No.: 014
- Europejska Karta Społeczna CETS No.: 035, Zrewidowana Karta Społeczna CETS No.: 163

- Europejski Kodeks Zabezpieczenia Społecznego wraz z Protokołem CETS No.: 048 oraz CETS No.: 048A
- Europejska konwencja o przysposobieniu dzieci (z 1967 r.) CETS No.: 058
- Europejska konwencja o zabezpieczeniu społecznym CETS No.: 078
- Europejska konwencja o zabezpieczeniu społecznym rolników CETS No.: 083
- Europejska konwencja o statusie prawnym pracowników migrujących CETS No.: 093
- Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz nieludzkiemu i poniżającemu traktowaniu CETS No.: 126
- Europejska konwencja o wykonywaniu praw dzieci CETS No.: 160
- Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi CETS No.: 197
- Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem CETS No.: 201
- Europejska konwencja o przysposobieniu dzieci (zrewidowała) CETS No.: 202
- Konwencja Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej CETS No.: 210.

Olbrzymie znaczenie dla kształtowania współczesnej krajowej i europejskiej polityki społecznej ma również współpraca międzynarodowa w tej dziedzinie prowadzona w ramach organizacji ogólnosiwiatowej jaką jest ONZ z fundamentalnymi aktami prawnymi: Powszechną Deklaracją Praw Człowieka oraz Paktami Praw Człowieka, czy też np. w ramach Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP) ustanawiającej m.in. standardy zabezpieczenia społecznego dla pracowników.

W załączniku do niniejszej publikacji zamieszczono wybór podstawowych międzynarodowych aktów prawnych, kluczowych z punktu widzenia praw człowieka oraz polityki społecznej. Postanowienia tych aktów nakreślają ogólny kontekst, w którym prowadzona jest współpraca europejska w sferze społecznej, i w którym także umiejscowione są wszelkie inicjatywy z zakresu polityki społecznej – w tym również pomocy społecznej – podejmowane przez Unię Europejską, jej instytucje i państwa członkowskie.

Regulacje te stanowią istotny punkt wyjścia dla analiz koncepcji pomocy społecznej oraz pracy socjalnej, rozważanej w dyskursie międzynarodowym łącznie z prawami człowieka.

Bibliografia

„Budżet Unii Europejskiej”, *Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2011.*

J. Ciechański, „Otwarta metoda koordynacji w Unii Europejskiej – wpływ na politykę społeczną i zatrudnienia nowych państw członkowskich”, *Instytut Stosunków Międzynarodowych UW, Warszawa 2003.*

K. Głąbicka, „Polityka społeczna w Unii Europejskiej. Aspekty aksjologiczne i empiryczne.”, *WSP TWP, Warszawa 2001.*

M. Grewiński, „Europejski Fundusz Społeczny jako instrument integracji socjalnej Unii Europejskiej”, *WSP TWP, Warszawa 2001.*

„Integracja europejska w świetle Traktatu z Lizbony. Aspekty ekonomiczne”, *J. Barcz, E. Kawecka-Wyrzykowska, K. Michałowska-Gorywoda, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2012.*

„Integracja europejska – wybrane problemy”, *D. Milczarek, A.Z. Nowak (red.), Centrum Europejskie, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2003.*

„Instytucje i prawo Unii Europejskiej”, *J. Barcz Jan, M. Górka, A. Wyrozumska, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2012.*

„Instytucje Unii Europejskiej”, *Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2011.*

K. Michałowska-Gorywoda, „Geneza, cele i członkostwo Unii Europejskiej”, w: „*Unia Europejska*”, *L. Ciamaga, E. Latoszek, K. Michałowska-Gorywoda (red.), Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1998.*

„Prawo instytucjonalne Unii Europejskiej”, *M. Kenig-Witkowska (red.), A. Łazowski, R. Ostriansky, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2011.*

„Prezydencja w Unii Europejskiej. Perspektywa praktyczna”, *T. Husak (red.), F. Jasiński, Krajowa Szkoła Administracji Publicznej, Warszawa 2010.*

„Przewodnik po prawie Unii Europejskiej”, *Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2011.*

P. Sałustowicz, „Pomoc społeczna w wybranych krajach Unii Europejskiej”, *IRSS, Warszawa 2009.*

„Unia Europejska. System prawny, porządek instytucjonalny, proces decyzyjny” *J. Barcz (red.), Krajowa Szkoła Administracji Publicznej, Instytut Wydawniczy Europrawo, Warszawa 2009.*

Strony internetowe

Unia Europejska	europa.eu
Komisja Europejska	ec.europa.eu
Parlament Europejski	www.europarl.europa.eu
Rada Unii Europejskiej	consilium.europa.eu
Rada Europejska	www.european-council.europa.eu
Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej	curia.europa.eu
Europejski Trybunał Obrachunkowy	eca.europa.eu
Europejski Bank Centralny	www.ecb.int
Europejski Komitet Ekonomiczno – Społeczny	www.eesc.europa.eu
Komitet Regionów	cor.europa.eu
Rada Europy	www.coe.int
Organizacja Narodów Zjednoczonych	www.un.org
Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju	www.oecd.org
Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie	www.osce.org
Grupa Wyszehradzka	www.visegradgroup.eu
Rada Państw Morza Bałtyckiego	www.cbss.org
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej	www.mpips.gov.pl
Ministerstwo Spraw Zagranicznych	www.msz.gov.pl
Ministerstwo Sprawiedliwości	www.ms.gov.pl

Załączniki

Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej

(tekst: Dz.U.U.E.C.2007.303.1 z późn. zm.)

KARTA PRAW PODSTAWOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ

(2007/C 303/01)

Parlament Europejski, Rada i Komisja uroczyście ogłaszają Kartę praw podstawowych Unii Europejskiej w brzmieniu przedstawionym poniżej:

KARTA PRAW PODSTAWOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ

Preambuła

Narody Europy, tworząc między sobą coraz ściślejszy związek, są zdecydowane dzielić ze sobą pokojową przyszłość opartą na wspólnych wartościach.

Świadoma swego duchowo-religijnego i moralnego dziedzictwa, Unia jest zbudowana na niepodzielnych, powszechnych wartościach godności osoby ludzkiej, wolności, równości i solidarności; opiera się na zasadach demokracji i państwa prawnego. Poprzez ustanowienie obywatelstwa Unii oraz stworzenie przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości stawia jednostkę w centrum swych działań.

Unia przyczynia się do ochrony i rozwoju tych wspólnych wartości, szanując przy tym różnorodność kultur i tradycji narodów Europy, jak również tożsamość narodową Państw Członkowskich i organizację ich władz publicznych na poziomach: krajowym, regionalnym i lokalnym; dąży do wspierania zrównoważonego i stałego rozwoju oraz zapewnia swobodny przepływ osób, usług, towarów i kapitału oraz swobodę przedsiębiorczości.

W tym celu, w obliczu zmian w społeczeństwie, postępu społecznego oraz rozwoju naukowego i technologicznego, niezbędne jest wzmocnienie ochrony praw podstawowych poprzez wyszczególnienie tych praw w Karcie i przez to uczynienie ich bardziej widocznymi.

Niniejsza Karta potwierdza, przy poszanowaniu kompetencji i zadań Unii oraz zasady pomocniczości, prawa wynikające zwłaszcza z tradycji konstytucyjnych i zobowiązań międzynarodowych wspólnych Państwom Członkowskim, europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Kart Społecznych przyjętych przez Unię i Radę Europy oraz z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. W tym kontekście, sądy Unii i Państw Członkowskich będą interpretowały Kartę z należyтым uwzględnieniem wyjaśnień sporządzonych pod kierownictwem Prezydium Konwentu, który opracował Kartę, i za których uaktualnienie odpowiada Prezydium Konwentu Europejskiego.

Korzystanie z tych praw rodzi odpowiedzialność i nakłada obowiązki wobec innych osób, wspólnoty ludzkiej i przyszłych pokoleń.

Unia uznaje zatem prawa, wolności i zasady wymienione poniżej.

TYTUŁ I

GODNOŚĆ

Artykuł 1

Godność człowieka

Godność człowieka jest nienaruszalna. Musi być szanowana i chroniona.

Artykuł 2

Prawo do życia

1. Każdy ma prawo do życia.
2. Nikt nie może być skazany na karę śmierci ani poddany jej wykonaniu.

Artykuł 3

Prawo człowieka do integralności

1. Każdy ma prawo do poszanowania jego integralności fizycznej i psychicznej.
2. W dziedzinach medycyny i biologii muszą być szanowane w szczególności:
 - a) swobodna i świadoma zgoda osoby zainteresowanej, wyrażona zgodnie z procedurami określonymi przez ustawę;
 - b) zakaz praktyk eugenicznych, w szczególności tych, których celem jest selekcja osób;
 - c) zakaz wykorzystywania ciała ludzkiego i jego poszczególnych części jako źródła zysku;
 - d) zakaz reprodukcyjnego klonowania istot ludzkich.

Artykuł 4

Zakaz tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania

Nikt nie może być poddany torturom ani niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.

Artykuł 5

Zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej

1. Nikt nie może być trzymany w niewoli lub w poddaństwie.
2. Nikt nie może być zmuszony do świadczenia pracy przymusowej lub obowiązkowej.
3. Handel ludźmi jest zakazany.

TYTUŁ II

WOLNOŚCI

Artykuł 6

Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego

Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego.

Artykuł 7

Poszanowanie życia prywatnego i rodzinnego

Każdy ma prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, domu i komunikowania się.

Artykuł 8

Ochrona danych osobowych

1. Każdy ma prawo do ochrony danych osobowych, które go dotyczą.
-

2. Dane te muszą być przetwarzane rzetelnie w określonych celach i za zgodą osoby zainteresowanej lub na innej uzasadnionej podstawie przewidzianej ustawą. Każdy ma prawo dostępu do zebranych danych, które go dotyczą, i prawo do dokonania ich sprostowania.

3. Przestrzeganie tych zasad podlega kontroli niezależnego organu.

Artykuł 9

Prawo do zawarcia małżeństwa i prawo do założenia rodziny

Prawo do zawarcia małżeństwa i prawo do założenia rodziny są gwarantowane zgodnie z ustawami krajowymi regulującymi korzystanie z tych praw.

Artykuł 10

Wolność myśli, sumienia i religii

1. Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i religii. Prawo to obejmuje wolność zmiany religii lub przekonań oraz wolność uzewnętrzniania, indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swej religii lub przekonań poprzez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i uczestniczenie w obrzędach.

2. Uznaje się prawo do odmowy działania sprzecznego z własnym sumieniem, zgodnie z ustawami krajowymi regulującymi korzystanie z tego prawa.

Artykuł 11

Wolność wypowiedzi i informacji

1. Każdy ma prawo do wolności wypowiedzi. Prawo to obejmuje wolność posiadania poglądów oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe.

2. Szanuje się wolność i pluralizm mediów.

Artykuł 12

Wolność zgromadzania się i stowarzyszania się

1. Każdy ma prawo do swobodnego, pokojowego zgromadzania się oraz do swobodnego stowarzyszania się na wszystkich poziomach, zwłaszcza w sprawach politycznych, związkowych i obywatelskich, z którego wynika prawo każdego do tworzenia związków zawodowych i przystępowania do nich dla obrony swoich interesów.

2. Partie polityczne na poziomie Unii przyczyniają się do wyrażania woli politycznej jej obywateli.

Artykuł 13

Wolność sztuki i nauki

Sztuka i badania naukowe są wolne od ograniczeń. Wolność akademicka jest szanowana.

Artykuł 14

Prawo do nauki

1. Każdy ma prawo do nauki i dostępu do kształcenia zawodowego i ustawicznego.

2. Prawo to obejmuje możliwość korzystania z bezpłatnej nauki obowiązkowej.

3. Wolność tworzenia placówek edukacyjnych z właściwym poszanowaniem zasad demokratycznych i prawo rodziców do zapewnienia wychowania i nauczania dzieci zgodnie

z własnymi przekonaniemii religijnymi, filozoficznymi i pedagogicznymi są szanowane, zgodnie z ustawami krajowymi regulującymi korzystanie z tej wolności i tego prawa.

Artykuł 15

Wolność wyboru zawodu i prawo do podejmowania pracy

1. Każdy ma prawo do podejmowania pracy oraz wykonywania swobodnie wybranego lub zaakceptowanego zawodu.
2. Każdy obywatel Unii ma swobodę poszukiwania zatrudnienia, wykonywania pracy, korzystania z prawa przedsiębiorczości oraz świadczenia usług w każdym Państwie Członkowskim.
3. Obywatele państw trzecich, którzy posiadają zezwolenie na pracę na terytorium Państw Członkowskich, mają prawo do takich samych warunków pracy, z jakich korzystają obywatele Unii.

Artykuł 16

Wolność prowadzenia działalności gospodarczej

Uznaje się wolność prowadzenia działalności gospodarczej zgodnie z prawem Unii oraz ustawodawstwami i praktykami krajowymi.

Artykuł 17

Prawo własności

1. Każdy ma prawo do władania, używania, rozporządzania i przekazania w drodze spadku mienia nabytego zgodnie z prawem. Nikt nie może być pozbawiony swojej własności, chyba że w interesie publicznym, w przypadkach i na warunkach przewidzianych w ustawie, za słusznym odszkodowaniem za jej utratę wypłaconym we właściwym terminie. Korzystanie z mienia może podlegać regulacji ustawowej w zakresie, w jakim jest to konieczne ze względu na interes ogólny.
2. Własność intelektualna podlega ochronie.

Artykuł 18

Prawo do azylu

Gwarantuje się prawo do azylu z poszanowaniem zasad Konwencji genewskiej z 28 lipca 1951 roku i Protokołu z 31 stycznia 1967 roku dotyczących statusu uchodźców oraz zgodnie z Traktatem o Unii Europejskiej i Traktatem o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (zwanych dalej „Traktatami”).

Artykuł 19

Ochrona w przypadku usunięcia z terytorium państwa, wydalenia lub ekstradycji

1. Wydalenia zbiorowe są zakazane.
 2. Nikt nie może być usunięty z terytorium państwa, wydany lub wydany w drodze ekstradycji do państwa, w którym istnieje poważne ryzyko, iż może być poddany karze śmierci, torturom lub innemu nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.
-

TYTUŁ III RÓWNOŚĆ

Artykuł 20

Równość wobec prawa

Wszyscy są równi wobec prawa.

Artykuł 21

Niedyskryminacja

1. Zakazana jest wszelka dyskryminacja w szczególności ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.
2. W zakresie zastosowania Traktatów i bez uszczerbku dla ich postanowień szczególnych zakazana jest wszelka dyskryminacja ze względu na przynależność państwową.

Artykuł 22

Różnorodność kulturowa, religijna i językowa

Unia szanuje różnorodność kulturową, religijną i językową.

Artykuł 23

Równość kobiet i mężczyzn

Należy zapewnić równość kobiet i mężczyzn we wszystkich dziedzinach, w tym w zakresie zatrudnienia, pracy i wynagrodzenia.

Zasada równości nie stanowi przeszkody w utrzymywaniu lub przyjmowaniu środków zapewniających specyficzne korzyści dla osób płci niedostatecznie reprezentowanej.

Artykuł 24

Prawa dziecka

1. Dzieci mają prawo do takiej ochrony i opieki, jaka jest konieczna dla ich dobra. Mogą one swobodnie wyrażać swoje poglądy. Poglądy te są brane pod uwagę w sprawach, które ich dotyczą, stosownie do ich wieku i stopnia dojrzałości.
2. We wszystkich działaniach dotyczących dzieci, zarówno podejmowanych przez władze publiczne, jak i instytucje prywatne, należy przede wszystkim uwzględnić najlepszy interes dziecka.
3. Każde dziecko ma prawo do utrzymywania stałego, osobistego związku i bezpośredniego kontaktu z obojgiem rodziców, chyba że jest to sprzeczne z jego interesami.

Artykuł 25

Prawa osób w podeszłym wieku

Unia uznaje i szanuje prawo osób w podeszłym wieku do godnego i niezależnego życia oraz do uczestniczenia w życiu społecznym i kulturalnym.

Artykuł 26

Integracja osób niepełnosprawnych

Unia uznaje i szanuje prawo osób niepełnosprawnych do korzystania ze środków mających zapewnić im samodzielność, integrację społeczną i zawodową oraz udział w życiu społeczności.

TYTUŁ IV**SOLIDARNOŚĆ****Artykuł 27****Prawo pracowników do informacji i konsultacji w ramach przedsiębiorstwa**

Pracownikom i ich przedstawicielom należy zagwarantować, na właściwych poziomach, informację i konsultację we właściwym czasie, w przypadkach i na warunkach przewidzianych w prawie Unii oraz ustawodawstwach i praktykach krajowych.

Artykuł 28**Prawo do rokowań i działań zbiorowych**

Pracownicy i pracodawcy, lub ich odpowiednie organizacje, mają, zgodnie z prawem Unii oraz ustawodawstwami i praktykami krajowymi, prawo do negocjowania i zawierania układów zbiorowych pracy na odpowiednich poziomach oraz do podejmowania, w przypadkach konfliktu interesów, działań zbiorowych, w tym strajku, w obronie swoich interesów.

Artykuł 29**Prawo dostępu do pośrednictwa pracy**

Każdy ma prawo dostępu do bezpłatnego pośrednictwa pracy.

Artykuł 30**Ochrona w przypadku nieuzasadnionego zwolnienia z pracy**

Każdy pracownik ma prawo do ochrony w przypadku nieuzasadnionego zwolnienia z pracy, zgodnie z prawem Unii oraz ustawodawstwami i praktykami krajowymi.

Artykuł 31**Należyte i sprawiedliwe warunki pracy**

1. Każdy pracownik ma prawo do warunków pracy szanujących jego zdrowie, bezpieczeństwo i godność.
2. Każdy pracownik ma prawo do ograniczenia maksymalnego wymiaru czasu pracy, do okresów dziennego i tygodniowego odpoczynku oraz do corocznego płatnego urlopu.

Artykuł 32**Zakaz pracy dzieci i ochrona młodocianych w pracy**

Praca dzieci jest zakazana. Minimalny wiek dopuszczenia do pracy nie może być niższy niż minimalny wiek zakończenia obowiązków szkolnego, bez uszczerbku dla uregulowań bardziej korzystnych dla młodocianych i z wyjątkiem ograniczonych odstępstw.

Młodociani dopuszczeni do pracy muszą mieć zapewnione warunki pracy odpowiednie dla ich wieku oraz być chronieni przed wyczerpaniem ekonomicznym oraz jakąkolwiek pracą, która mogłaby szkodzić ich bezpieczeństwu, zdrowiu lub rozwojowi fizycznemu, psychicznemu, moralnemu i społecznemu albo utrudniać im edukację.

Artykuł 33**Życie rodzinne i zawodowe**

1. Rodzina korzysta z ochrony prawnej, ekonomicznej i społecznej.
 2. W celu pogodzenia życia rodzinnego z zawodowym każdy ma prawo do ochrony przed zwolnieniem z pracy z powodów związanych z macierzyństwem i prawo do płatnego urlo-
-

pu macierzyńskiego oraz do urlopu wychowawczego po urodzeniu lub przysposobieniu dziecka.

Artykuł 34

Zabezpieczenie społeczne i pomoc społeczna

1. Unia uznaje i szanuje prawo do świadczeń z zabezpieczenia społecznego oraz do usług społecznych, zapewniających ochronę w takich przypadkach, jak: macierzyństwo, choroba, wypadki przy pracy, zależność lub podeszły wiek oraz w przypadku utraty zatrudnienia, zgodnie z zasadami ustanowionymi w prawie Unii oraz ustawodawstwach i praktykach krajowych.
2. Każdy mający miejsce zamieszkania i przemieszczający się legalnie w obrębie Unii Europejskiej ma prawo do świadczeń z zabezpieczenia społecznego i przywilejów socjalnych zgodnie z prawem Unii oraz ustawodawstwami i praktykami krajowymi.
3. W celu zwalczania wykluczenia społecznego i ubóstwa, Unia uznaje i szanuje prawo do pomocy społecznej i mieszkaniowej dla zapewnienia, zgodnie z zasadami ustanowionymi w prawie Unii oraz ustawodawstwach i praktykach krajowych, godnej egzystencji wszystkim osobom pozbawionym wystarczających środków.

Artykuł 35

Ochrona zdrowia

Każdy ma prawo dostępu do profilaktycznej opieki zdrowotnej i prawo do korzystania z leczenia na warunkach ustanowionych w ustawodawstwach i praktykach krajowych. Przy określaniu i realizowaniu wszystkich polityk i działań Unii zapewnia się wysoki poziom ochrony zdrowia ludzkiego.

Artykuł 36

Dostęp do usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym

Unia uznaje i szanuje dostęp do usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym, przewidziany w ustawodawstwach i praktykach krajowych, zgodnie z Traktatami, w celu wspierania spójności społecznej i terytorialnej Unii.

Artykuł 37

Ochrona środowiska

Wysoki poziom ochrony środowiska i poprawa jego jakości muszą być zintegrowane z politykami Unii i zapewnione zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Artykuł 38

Ochrona konsumentów

Zapewnia się wysoki poziom ochrony konsumentów w politykach Unii.

PRAWA OBYWATELSKIE

Artykuł 39

Prawo głosowania i kandydowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego

1. Każdy obywatel Unii ma prawo głosowania i kandydowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego w Państwie Członkowskim, w którym ma miejsce zamieszkania, na takich samych warunkach jak obywatele tego państwa.

2. Członkowie Parlamentu Europejskiego są wybierani w powszechnych wyborach bezpośrednich, w głosowaniu wolnym i tajnym.

Artykuł 40

Prawo głosowania i kandydowania w wyborach lokalnych

Każdy obywatel Unii ma prawo głosowania i kandydowania w wyborach do władz lokalnych w Państwie Członkowskim, w którym ma miejsce zamieszkania, na takich samych warunkach jak obywatele tego państwa.

Artykuł 41

Prawo do dobrej administracji

1. Każdy ma prawo do bezstronnego i sprawiedliwego rozpatrzenia swojej sprawy w rozsądnym terminie przez instytucje, organy i jednostki organizacyjne Unii.
2. Prawo to obejmuje:
 - a) prawo każdego do bycia wysłuchanym, zanim zostaną podjęte indywidualne środki mogące negatywnie wpłynąć na jego sytuację,
 - b) prawo każdego do dostępu do akt jego sprawy, przy poszanowaniu uprawnionych interesów poufności oraz tajemnicy zawodowej i handlowej,
 - c) obowiązek administracji uzasadniania swoich decyzji.
3. Każdy ma prawo domagania się od Unii naprawienia, zgodnie z zasadami ogólnymi wspólnymi dla praw Państw Członkowskich, szkody wyrządzonej przez instytucje lub ich pracowników przy wykonywaniu ich funkcji.
4. Każdy może zwrócić się pisemnie do instytucji Unii w jednym z języków Traktatów i musi otrzymać odpowiedź w tym samym języku.

Artykuł 42

Prawo dostępu do dokumentów

Każdy obywatel Unii i każda osoba fizyczna lub prawna mająca miejsce zamieszkania lub statutową siedzibę w Państwie Członkowskim ma prawo dostępu do dokumentów instytucji, organów i jednostek organizacyjnych Unii, niezależnie od ich formy.

Artykuł 43

Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich

Każdy obywatel Unii i każda osoba fizyczna lub prawna mająca miejsce zamieszkania lub statutową siedzibę w Państwie Członkowskim ma prawo zwracać się do Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich w przypadkach niewłaściwego administrowania w działaniach instytucji, organów i jednostek organizacyjnych Unii, z wyłączeniem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wykonującego swoje funkcje sądowe.

Artykuł 44

Prawo petycji

Każdy obywatel Unii i każda osoba fizyczna lub prawna mająca miejsce zamieszkania lub statutową siedzibę w Państwie Członkowskim ma prawo petycji do Parlamentu Europejskiego.

Artykuł 45**Swoboda przemieszczania się i pobytu**

1. Każdy obywatel Unii ma prawo do swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium Państw Członkowskich.
2. Swoboda przemieszczania się i pobytu może zostać przyznana, zgodnie z Traktatami, obywatelom państw trzecich przebywającym legalnie na terytorium Państwa Członkowskiego.

Artykuł 46**Opieka dyplomatyczna i konsularna**

Każdy obywatel Unii korzysta na terytorium państwa trzeciego, w którym Państwo Członkowskie, którego jest obywatelem, nie ma swojego przedstawicielstwa, z ochrony dyplomatycznej i konsularnej każdego z pozostałych Państw Członkowskich na takich samych warunkach jak obywatele tego państwa.

TYTUŁ VI**WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI****Artykuł 47****Prawo do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu**

Każdy, kogo prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem, zgodnie z warunkami przewidzianymi w niniejszym artykule.

Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy. Każdy ma możliwość uzyskania porady prawnej, skorzystania z pomocy obrońcy i przedstawiciela.

Pomoc prawna jest udzielana osobom, które nie posiadają wystarczających środków, w zakresie w jakim jest ona konieczna dla zapewnienia skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości.

Artykuł 48**Domniemanie niewinności i prawo do obrony**

1. Każdego oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona zgodnie z prawem.
2. Każdemu oskarżonemu gwarantuje się poszanowanie prawa do obrony.

Artykuł 49**Zasady legalności oraz proporcjonalności kar do czynów zabronionych pod groźbą kary**

1. Nikt nie może zostać skazany za popełnienie czynu polegającego na działaniu lub zaniechaniu, który według prawa krajowego lub prawa międzynarodowego nie stanowił czynu zabronionego pod groźbą kary w czasie jego popełnienia. Nie wymierza się również kary surowszej od tej, którą można było wymierzyć w czasie, gdy czyn zabroniony pod groźbą kary został popełniony. Jeśli ustawa, która weszła w życie po popełnieniu czynu zabronionego pod groźbą kary, przewiduje karę łagodniejszą, ta właśnie kara ma zastosowanie.

2. Niniejszy artykuł nie stanowi przeszkody w sądzeniu i karaniu osoby za działanie lub zaniechanie, które w czasie, gdy miało miejsce, stanowiło czyn zabroniony pod groźbą kary, zgodnie z ogólnymi zasadami uznanymi przez wspólnotę narodów.
3. Kary nie mogą być nieproporcjonalnie surowe w stosunku do czynu zabronionego pod groźbą kary.

Artykuł 50

Zakaz ponownego sądzenia lub karania w postępowaniu karnym za ten sam czyn zabroniony pod groźbą kary

Nikt nie może być ponownie sądzony lub ukarany w postępowaniu karnym za ten sam czyn zabroniony pod groźbą kary, w odniesieniu do którego zgodnie z ustawą został już uprzednio uniewinniony lub za który został już uprzednio skazany prawomocnym wyrokiem na terytorium Unii.

TYTUŁ VII

POSTANOWIENIA OGÓLNE DOTYCZĄCE WYKŁADNI I STOSOWANIA KARTY

Artykuł 51

Zakres zastosowania

1. Postanowienia niniejszej Karty mają zastosowanie do instytucji, organów i jednostek organizacyjnych Unii przy poszanowaniu zasady pomocniczości oraz do Państw Członkowskich wyłącznie w zakresie, w jakim stosują one prawo Unii. Szanują one zatem prawa, przestrzegają zasad i popierają ich stosowanie zgodnie ze swymi odpowiednimi uprawnieniami i w poszanowaniu granic kompetencji Unii powierzonych jej w Traktatach.
2. Niniejsza Karta nie rozszerza zakresu zastosowania prawa Unii poza kompetencje Unii, nie ustanawia nowych kompetencji ani zadań Unii, ani też nie zmienia kompetencji i zadań określonych w Traktatach.

Artykuł 52

Zakres i wykładnia praw i zasad

1. Wszelkie ograniczenia w korzystaniu z praw i wolności uznanych w niniejszej Karcie muszą być przewidziane ustawą i szanować istotę tych praw i wolności. Z zastrzeżeniem zasady proporcjonalności, ograniczenia mogą być wprowadzone wyłącznie wtedy, gdy są konieczne i rzeczywiście odpowiadają celom interesu ogólnego uznawanym przez Unię lub potrzebom ochrony praw i wolności innych osób.
 2. Prawa uznane w niniejszej Karcie, które są przedmiotem postanowień Traktatów, są wykonywane na warunkach i w granicach w nich określonych.
 3. W zakresie, w jakim niniejsza Karta zawiera prawa, które odpowiadają prawom zagwarantowanym w europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, ich znaczenie i zakres są takie same jak praw przyznanych przez tę konwencję. Niniejsze postanowienie nie stanowi przeszkody, aby prawo Unii przyznawało szerszą ochronę.
 4. W zakresie, w jakim niniejsza Karta uznaje prawa podstawowe wynikające ze wspólnych tradycji konstytucyjnych Państw Członkowskich, prawa te interpretuje się zgodnie z tymi tradycjami.
-

5. Postanowienia niniejszej Karty zawierające zasady mogą być wprowadzane w życie przez akty prawodawcze i wykonawcze przyjęte przez instytucje, organy i jednostki organizacyjne Unii oraz przez akty Państw Członkowskich, gdy wykonują one prawo Unii, korzystając ze swoich odpowiednich uprawnień. Można się na nie powoływać w sądzie jedynie w celu wykładni tych aktów i kontroli ich legalności.
6. Ustawodawstwa i praktyki krajowe uwzględnia się w pełni, jak przewiduje to niniejsza Karta.
7. Wyjaśnienia sporządzone w celu wskazania wykładni niniejszej Karty są należycie uwzględniane przez sądy Unii i Państw Członkowskich.

Artykuł 53

Poziom ochrony

Żadne z postanowień niniejszej Karty nie będzie interpretowane jako ograniczające lub naruszające prawa człowieka i podstawowe wolności uznane, we właściwych im obszarach zastosowania, przez prawo Unii i prawo międzynarodowe oraz konwencje międzynarodowe, których Unia lub wszystkie Państwa Członkowskie są stronami, w szczególności przez europejską Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz przez konstytucje Państw Członkowskich.

Artykuł 54

Zakaz nadużycia praw

Żadne z postanowień niniejszej Karty nie może być interpretowane jako przyznające prawo do podejmowania jakiejkolwiek działalności lub dokonywania jakiegokolwiek czynu zmierzającego do zniweczenia praw i wolności uznanych w niniejszej Karcie lub ich ograniczenia w większym stopniu, aniżeli jest to przewidziane w niniejszej Karcie.

Powyższy tekst przejmuje, z dostosowaniami, Kartę proklamowaną dnia 7 grudnia 2000 r. i zastępuje ją od dnia wejścia w życie Traktatu z Lizbony.

Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności

(tekst ujednolicony na podstawie: Dz.U. z 1993 r. nr 61 poz. 284 oraz Dz.U. z 1995 r. nr 36 poz.175 do 177, Dz.U. z 1998 r. nr 147 poz.962, Dz.U. z 2010 r. nr 90 poz. 587)

KONWENCJA O OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA I PODSTAWOWYCH WOLNOŚCI

Rządy Państw-Sygnatariuszy niniejszej konwencji, członkowie Rady Europy, zważywszy na Powszechną Deklarację Praw Człowieka, uchwaloną 10 grudnia 1948 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych;
zważywszy, że owa Deklaracja zmierza do zapewnienia powszechnego i efektywnego stosowania zawartych w niej praw;
zważywszy, że celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności jej członków i że jednym ze sposobów osiągnięcia tego celu jest ochrona oraz rozwój praw człowieka i podstawowych wolności;

potwierdzając swoją głęboką wiarę w te podstawowe wolności, które są fundamentem sprawiedliwości i pokoju na świecie i których zachowanie opiera się głównie z jednej strony na rzeczywistości demokratycznym ustroju politycznym, a z drugiej - na jednolitym pojmowaniu i wspólnym poszanowaniu praw człowieka, do których się one odwołują;

zdecydowane jako Rządy państw europejskich, działających w tym samym duchu i posiadających wspólne dziedzictwo ideałów i tradycji politycznych, poszanowania wolności i rządów prawa, podjąc pierwsze kroki w celu zbiorowego zagwarantowania niektórych praw wymienionych w Powszechnej Deklaracji, uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

Obowiązek przestrzegania praw człowieka

Wysokie Układające się Strony zapewniają każdemu człowiekowi, podlegającemu ich jurysdykcji, prawa i wolności określone w rozdziale I niniejszej konwencji.

ROZDZIAŁ I

PRAWA I WOLNOŚCI

Artykuł 2

Prawo do życia

1. Prawo każdego człowieka do życia jest chronione przez ustawę. Nikt nie może być umyślnie pozbawiony życia, wyjąwszy przypadki wykonania wyroku sądowego, skazującego za przestępstwo, za które ustawa przewiduje taką karę.
2. Pozbawienie życia nie będzie uznane za sprzeczne z tym artykułem, jeżeli nastąpi w wyniku bezwzględnie koniecznego użycia siły:
 - a) w obronie jakiegokolwiek osoby przed bezprawną przemocą;
 - b) w celu wykonania zgodnego z prawem zatrzymania lub uniemożliwienia ucieczki osobie pozbawionej wolności zgodnie z prawem,
 - c) w działaniach podjętych zgodnie z prawem w celu stłumienia zamieszek lub powstania.

Artykuł 3

Zakaz tortur

Nikt nie może być poddany torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.

Artykuł 4

Zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej

1. Nikt nie może być trzymany w niewoli lub w poddaństwie.
 2. Nikt nie może być zmuszony do świadczenia pracy przymusowej lub obowiązkowej.
 3. W rozumieniu tego artykułu pojęcie „praca przymusowa lub obowiązkowa” nie obejmuje:
 - a) żadnej pracy, jakiej wymaga się zwykle w ramach wykonywania kary pozbawienia wolności orzeczonej zgodnie z postanowieniami artykułu 5 niniejszej konwencji lub w okresie warunkowego zwolnienia;
-

- b) żadnej służby o charakterze wojskowym bądź służby wymaganej zamiast obowiązkowej służby wojskowej w tych krajach, które uznają odmowę służby wojskowej ze względu na przekonania;
- c) żadnych świadczeń wymaganych w stanach nadzwyczajnych lub klęsk zagrażających życiu lub dobru społeczeństwa;
- d) żadnej pracy ani świadczeń stanowiących część zwykłych obowiązków obywatelskich.

Artykuł 5

Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego

1. Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być pozbawiony wolności, z wyjątkiem następujących przypadków i w trybie ustalonym przez prawo:
 - a) zgodnego z prawem pozbawienia wolności w wyniku skazania przez właściwy sąd;
 - b) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w przypadku niepodporządkowania się wydanemu zgodnie z prawem orzeczeniu sądu lub w celu zapewnienia wykonania określonego w ustawie obowiązku;
 - c) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w celu postawienia przed właściwym organem, jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zagrożonego karą, lub, jeśli jest to konieczne, w celu zapobieżenia popełnieniu takiego czynu lub uniemożliwienia ucieczki po jego dokonaniu;
 - d) pozbawienia nieletniego wolności na podstawie zgodnego z prawem orzeczenia w celu ustanowienia nadzoru wychowawczego lub zgodnego z prawem pozbawienia nieletniego wolności w celu postawienia go przed właściwym organem;
 - e) zgodnego z prawem pozbawienia wolności osoby w celu zapobieżenia szerezeniu przez nią choroby zakaźnej, osoby umyślowo chorej, alkoholika, narkomana lub włóczęgi;
 - f) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania osoby, w celu zapobieżenia jej nielegalnemu wkroczeniu na terytorium państwa, lub osoby, przeciwko której toczy się postępowanie o wydalenie lub ekstradycję.
2. Każdy, kto został zatrzymany, powinien zostać niezwłocznie i w zrozumiałym dla niego języku poinformowany o przyczynach zatrzymania i o stawianych mu zarzutach.
3. Każdy zatrzymany lub aresztowany zgodnie z postanowieniami ustępu 1 lit. c) niniejszego artykułu powinien zostać niezwłocznie postawiony przed sędzią lub innym urzędnikiem uprawnionym przez ustawę do wykonywania władzy sądowej i ma prawo być sądzony w rozsądnym terminie albo zwolniony na czas postępowania. Zwolnienie może zostać uzależnione od udzielenia gwarancji zapewniających stawienie się na rozprawę.
4. Każdy, kto został pozbawiony wolności przez zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo odwołania się do sądu w celu ustalenia bezzwłocznie przez sąd legalności pozbawienia wolności i zarządzenia zwolnienia, jeżeli pozbawienie wolności jest niezgodne z prawem.
5. Każdy, kto został pokrzywdzony przez niezgodne z treścią tego artykułu zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo do odszkodowania.

Artykuł 6**Prawo do rzetelnego procesu sądowego**

1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzygnięciu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej. Postępowanie przed sądem jest jawne, jednak prasa i publiczność mogą być wyłączone z całości lub części rozprawy sądowej ze względów obyczajowych, z uwagi na porządek publiczny lub bezpieczeństwo państwowe w społeczeństwie demokratycznym, gdy wymaga tego dobro małoletnich lub gdy służy to ochronie życia prywatnego stron albo też w okolicznościach szczególnych, w granicach uznanych przez sąd za bezwzględnie konieczne, kiedy jawność mogłaby przynieść szkodę interesom wymiaru sprawiedliwości.
2. Każdego oskarżonego o popełnienie czynu zagrożonego karą uważa się za niewinnego do czasu udowodnienia mu winy zgodnie z ustawą.
3. Każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma co najmniej prawo do:
 - a) niezwłocznego otrzymania szczegółowej informacji w języku dla niego zrozumiałym o istocie i przyczynie skierowanego przeciwko niemu oskarżenia;
 - b) posiadania odpowiedniego czasu i możliwości do przygotowania obrony;
 - c) bronięcia się osobiście lub przez ustanowionego przez siebie obrońcę, a jeśli nie ma wystarczających środków na pokrycie kosztów obrony - do bezpłatnego korzystania z pomocy obrońcy wyznaczonego z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości;
 - d) przesłuchania lub spowodowania przesłuchania świadków oskarżenia oraz żądania obecności i przesłuchania świadków obrony na takich samych warunkach jak świadków oskarżenia;
 - e) korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie rozumie lub nie mówi językiem używanym w sądzie.

Artykuł 7**Zakaz karania bez podstawy prawnej**

1. Nikt nie może być uznany za winnego popełnienia czynu polegającego na działaniu lub zaniechaniu działania, który według prawa wewnętrznego lub międzynarodowego nie stanowił czynu zagrożonego karą w czasie jego popełnienia. Nie będzie również wymierzona kara surowsza od tej, którą można było wymierzyć w czasie, gdy czyn zagrożony karą został popełniony.
2. Niniejszy artykuł nie stanowi przeszkody w sądzeniu i karaniu osoby winnej działania lub zaniechania, które w czasie popełnienia stanowiły czyn zagrożony karą według ogólnych zasad uznanych przez narody cywilizowane.

Artykuł 8**Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego**

1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji.
-

2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.

Artykuł 9

Wolność myśli, sumienia i wyznania

1. Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania; prawo to obejmuje wolność zmiany wyznania lub przekonań oraz wolność uzewnętrzniania indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swego wyznania lub przekonań przez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i czynności rytualne.
2. Wolność uzewnętrzniania wyznania lub przekonań może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę i konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa publicznego, ochronę porządku publicznego, zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.

Artykuł 10

Wolność wyrażania opinii

1. Każdy ma prawo do wolności wyrażania opinii. Prawo to obejmuje wolność posiadania poglądów oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Niniejszy przepis nie wyklucza prawa Państw do poddania procedurze zezwoleń przedsiębiorstw radiowych, telewizyjnych lub kinematograficznych.
2. Korzystanie z tych wolności pociągających za sobą obowiązki i odpowiedzialność może podlegać takim wymogom formalnym, warunkom, ograniczeniom i sankcjom, jakie są przewidziane przez ustawę i niezbędne w społeczeństwie demokratycznym w interesie bezpieczeństwa państwowego, integralności terytorialnej lub bezpieczeństwa publicznego ze względu na konieczność zapobieżenia zakłóceniu porządku lub przestępstwu, z uwagi na ochronę zdrowia i moralności, ochronę dobrego imienia i praw innych osób oraz ze względu na zapobieżenie ujawnieniu informacji poufnych lub na zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowej.

Artykuł 11

Wolność zgromadzenia się i stowarzyszenia się

1. Każdy ma prawo do swobodnego, pokojowego zgromadzenia się oraz do swobodnego stowarzyszenia się, włącznie z prawem tworzenia związków zawodowych i przystępowania do nich dla ochrony swoich interesów.
2. Wykonywanie tych praw nie może podlegać innym ograniczeniom niż te, które określa ustawa i które są konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa państwowego lub publicznego, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwu, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób. Niniejszy przepis nie stanowi przeszkody w nakładaniu zgodnych z prawem ograniczeń

w korzystaniu z tych praw przez członków sił zbrojnych, policji lub administracji państwowej.

Artykuł 12

Prawo do zawarcia małżeństwa

Mężczyźni i kobiety w wieku małżeńskim mają prawo do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny, zgodnie z ustawami krajowymi regulującymi korzystanie z tego prawa.

Artykuł 13

Prawo do skutecznego środka odwoławczego

Każdy, czyje prawa i wolności zawarte w niniejszej konwencji zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka odwoławczego do właściwego organu państwowego także wówczas, gdy naruszenia dokonały osoby wykonujące swoje funkcje urzędowe.

Artykuł 14

Zakaz dyskryminacji

Korzystanie z praw i wolności wymienionych w niniejszej konwencji powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów, jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie bądź z jakichkolwiek innych przyczyn.

Artykuł 15

Uchylenie stosowania zobowiązań w stanie niebezpieczeństwa publicznego

1. W przypadku wojny lub innego niebezpieczeństwa publicznego zagrażającego życiu narodu, każda z Wysokich Układających się Stron może podjąć środki uchylające stosowanie zobowiązań wynikających z niniejszej konwencji w zakresie ściśle odpowiadającym wymogom sytuacji, pod warunkiem że środki te nie są sprzeczne z innymi zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego.
2. Na podstawie powyższego przepisu nie można uchylić zobowiązań wynikających z artykułu 2, z wyjątkiem przypadków śmierci będących wynikiem zgodnych z prawem działań wojennych, oraz zobowiązań zawartych w artykułach 3, 4 (ustęp 1) i 7.
3. Każda z Wysokich Układających się Stron, korzystając z prawa do uchylenia zobowiązań, poinformuje wyczerpująco Sekretarza Generalnego Rady Europy o środkach, które podjęła, oraz powodach ich zastosowania. Informować będzie również Sekretarza Generalnego Rady Europy, kiedy podjęte środki przestaną działać, a przepisy konwencji będą ponownie w pełni stosowane.

Artykuł 16

Ograniczenia działalności politycznej cudzoziemców

Żadnego z postanowień artykułów 10, 11 i 14 nie można uznać za wyłączone prawo Wysokiej Układającej się Strony do ograniczenia działalności politycznej cudzoziemców.

Artykuł 17

Zakaz nadużycia praw

Żadne z postanowień niniejszej konwencji nie może być interpretowane jako przyznanie jakiegokolwiek państwu, grupie lub osobie prawa do podjęcia działań lub dokonania aktu

zmierzającego do zniweczenia praw i wolności wymienionych w niniejszej konwencji albo ich ograniczenia w większym stopniu, niż to przewiduje konwencja.

Artykuł 18

Granice stosowania ograniczeń praw

Ograniczenia praw i wolności, na które zezwala niniejsza konwencja, nie będą stosowane w innych celach niż te, dla których je wprowadzono.

ROZDZIAŁ II

EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA

Artykuł 19

Utworzenie Trybunału

W celu zapewnienia przestrzegania zobowiązań wynikających dla Wysokich Układających się Stron z Konwencji i jej protokołów tworzy się Europejski Trybunał Praw Człowieka, zwany dalej „Trybunałem”. Działa on w sposób stały.

Artykuł 20

Liczba sędziów

Trybunał składa się z sędziów, których liczba równa jest liczbie Wysokich Układających się Stron.

Artykuł 21

Wymogi sprawowania urzędu

1. Sędziowie powinni być ludźmi o najwyższym poziomie moralnym i muszą albo posiadać kwalifikacje do sprawowania wysokiego urzędu sędziowskiego, albo być prawnikami o uznanej kompetencji.
2. Sędziowie zasiadają w Trybunale we własnym imieniu.
3. W okresie sprawowania urzędu sędziowie nie mogą brać udziału w żadnej działalności, która nie daje się pogodzić z niezawisłością, bezstronnością oraz z wymaganiami piastowania urzędu w pełnym wymiarze czasu; wszelkie kwestie wynikające ze stosowania niniejszego ustępu rozstrzyga sam Trybunał.

Artykuł 22

Wybór sędziów

Sędziów wybiera Zgromadzenie Parlamentarne w odniesieniu do każdej Wysokiej Układającej się Strony, większością głosów, z listy trzech kandydatów przedstawionych przez Wysoką Układającą się Stronę.

Artykuł 23

Kadencja i odwoływanie

1. Sędziowie są wybierani na okres dziewięciu lat. Nie mogą oni być wybierani ponownie.
2. Kadencja sędziów upływa z chwilą osiągnięcia przez nich wieku 70 lat.
3. Sędziowie sprawują swój urząd do czasu ich zastąpienia. Zajmują się oni jednak nadal sprawami, które zaczęli rozpoznawać.
4. Żaden sędzia nie może być odwołany z urzędu, chyba że pozostali sędziowie postanowią większością dwóch trzecich głosów, że sędzia ten przestał spełniać stawiane wymogi.

Artykuł 24**Kancelaria i sprawozdawcy**

1. Trybunał posiada Kancelarię, której funkcje i organizację określa regulamin Trybunału.
2. Zasiadając w składzie jednego sędziego Trybunał korzysta z pomocy sprawozdawców, którzy działają pod kierunkiem Przewodniczącego Trybunału. Wchodzi oni w skład Kancelarii Trybunału.

Artykuł 25**Zgromadzenie plenarne Trybunału**

Zgromadzenie plenarne Trybunału:

- a) wybiera swojego Przewodniczącego i jednego lub dwóch wiceprzewodniczących na okres trzech lat; mogą oni być wybrani ponownie;
- b) tworzy Izby ustanowione na czas wyznaczony;
- c) wybiera Przewodniczących Izb Trybunału; mogą oni być wybrani ponownie;
- d) uchwała regulamin Trybunału;
- e) wybiera Szefa Kancelarii i jednego lub więcej zastępców Szefa Kancelarii;
- f) występuje z wnioskiem w trybie artykułu 26 ustęp 2.

Artykuł 26**Skład jednego sędziego, komitety, Izby i Wielka Izba**

1. W celu rozpatrzenia wniesionych spraw Trybunał zasiada w składzie jednego sędziego, komitetów trzech sędziów, Izby siedmiu sędziów i Wielkiej Izby siedemnastu sędziów. Komitety tworzone są przez Izby Trybunału na czas wyznaczony.
2. Na wniosek Zgromadzenia plenarnego Trybunału, Komitet Ministrów może, na zasadzie jednomyślnej decyzji i na czas wyznaczony, zmniejszyć do pięciu liczbę sędziów w Izbach.
3. Zasiadając jednoosobowo sędzia nie rozpatruje skarg przeciwko Wysokiej Układającej się Stronie, z ramienia której został wybrany.
4. W składzie Izby i Wielkiej Izby zasiada z urzędu sędzia wybrany z ramienia zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony. W przypadku braku takiego sędziego albo gdy sędzia taki nie jest w stanie zasiadać, funkcję sędziego pełni inna osoba wybrana przez Przewodniczącego Trybunału z listy uprzednio przedłożonej przez tę Stronę.
5. W składzie Wielkiej Izby zasiadają także: Przewodniczący Trybunału, wiceprzewodniczący, Przewodniczący Izby oraz inni sędziowie wybrani zgodnie z regulaminem Trybunału. W przypadku przekazania sprawy do Wielkiej Izby w trybie artykułu 43 żaden sędzia ze składu Izby, która wydała wyrok, nie zasiada w składzie Wielkiej Izby, z wyjątkiem Przewodniczącego Izby i sędziego, który zasiadał z ramienia zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony.

Artykuł 27**Kompetencja sędziów zasiadających jednoosobowo**

1. Sędzia zasiadający jednoosobowo może uznać za niedopuszczalną lub skreślić z listy spraw w Trybunale skargę wniesioną na podstawie artykułu 34, jeśli taka decyzja może zostać podjęta bez dalszego rozpatrywania.
-

2. Decyzja taka jest ostateczna.
3. Jeśli sędzia zasiadający jednoosobowo nie uzna skargi za niedopuszczalną albo nie skreśli jej, sędzia ten przekazuje ją do komitetu lub do Izby w celu dalszego rozpatrywania.

Artykuł 28

Kompetencja komitetów

1. W odniesieniu do skargi wniesionej na podstawie artykułu 34 komitet może, na zasadzie jednomyślności,
 - a) uznać ją za niedopuszczalną lub skreślić z listy spraw, jeśli taka decyzja może zostać podjęta bez dalszego rozpatrywania; lub
 - b) uznać ją za dopuszczalną i wydać w tym samym czasie wyrok w sprawie przedmiotu skargi, jeśli tkwiące u podstaw sprawy zagadnienie dotyczące wykładni lub stosowania Konwencji lub jej Protokołów jest już przedmiotem ugruntowanego orzecznictwa Trybunału.
2. Decyzje i wyroki wydane na podstawie ustępu 2 są ostateczne.
3. Jeśli sędzia wybrany z ramienia Wysokiej Układającej się Strony nie jest członkiem komitetu, komitet może na każdym etapie postępowania zaprosić tego sędziego do zajęcia miejsca jednego z członków komitetu, mając na względzie wszystkie istotne czynniki, włączając to, czy ta Strona sprzeciwiła się zastosowaniu procedury na podstawie ustępu 1.b.

Artykuł 29

Decyzje Izby w sprawie dopuszczalności i przedmiotu

1. Jeśli żadna decyzja nie została podjęta na podstawie artykułu 27 lub 28, albo nie wydano wyroku na podstawie artykułu 28, decyzję w sprawie dopuszczalności i przedmiotu skarg indywidualnych wniesionych w trybie artykułu 34 podejmuje Izba. Decyzja w sprawie dopuszczalności może zostać podjęta odrębnie.
2. W sprawie dopuszczalności i przedmiotu skarg międzypaństwowych wniesionych w trybie art. 33 decyduje Izba. Decyzję w sprawie dopuszczalności podejmuje się odrębnie, chyba że Trybunał, w wyjątkowych przypadkach, postanowi inaczej.

Artykuł 30

Zrzeczenie się właściwości na rzecz Wielkiej Izby

Jeśli w sprawie toczącej się przed Izbą pojawia się poważne zagadnienie dotyczące interpretacji Konwencji lub jej protokołów lub jeśli rozstrzygnięcie takiego zagadnienia może doprowadzić do sprzeczności z wyrokiem wydanym wcześniej przez Trybunał, Izba może, w każdym czasie przed wydaniem swego wyroku, zrzec się swojej właściwości na rzecz Wielkiej Izby, chyba że sprzeciwia się temu jedna ze stron.

Artykuł 31

Kompetencje Wielkiej Izby

Wielka Izba:

- a) rozstrzyga skargi wniesione albo w trybie artykułu 33 lub 34, jeśli Izba zrzekła się właściwości na podstawie artykułu 30, albo - jeśli sprawa została jej przekazana - w trybie artykułu 43,

- b) postanawia w kwestiach przekazanych Trybunałowi przez Komitet Ministrów zgodnie z artykułem 46 ustęp 4; oraz
- c) rozpatruje wnioski o wydanie opinii doradczych, przedłożone w trybie artykułu 47.

Artykuł 32

Właściwość Trybunału

1. Trybunał jest właściwy do rozpoznania wszystkich spraw dotyczących interpretacji i stosowania Konwencji i jej protokołów, które zostaną mu przedłożone na podstawie artykułów 33, 34, 46 i 47.
2. Spór dotyczący właściwości Trybunału rozstrzyga sam Trybunał.

Artykuł 33

Sprawy międzypaństwowe

Każda z Wysokich Układających się Stron może wnieść skargę do Trybunału, jeśli uważa, że inna Wysoka Układająca się Strona naruszyła postanowienia Konwencji lub jej protokołów.

Artykuł 34

Skargi indywidualne

Trybunał może przyjmować skargi każdej osoby, organizacji pozarządowej lub grupy jednostek, która uważa, że stała się ofiarą naruszenia przez jedną z Wysokich Układających się Stron praw zawartych w Konwencji lub jej protokołach. Wysokie Układające się Strony zobowiązują się nie przeszkadzać w żaden sposób skutecznemu wykonywaniu tego prawa.

Artykuł 35

Wymogi dopuszczalności

1. Trybunał może rozpatrywać sprawę dopiero po wyczerpaniu wszystkich środków odwoławczych, przewidzianych prawem wewnętrznym, zgodnie z powszechnie uznanymi zasadami prawa międzynarodowego, i jeśli sprawa została wniesiona w ciągu sześciu miesięcy od daty podjęcia ostatecznej decyzji.
 2. Trybunał nie rozpatruje żadnej skargi wniesionej w trybie artykułu 34, która:
 - a) jest anonimowa lub
 - b) jest co do istoty identyczna ze sprawą już rozpatrzoną przez Trybunał lub ze sprawą, która została poddana innej międzynarodowej procedurze dochodzenia lub rozstrzygnięcia, i jeśli skarga nie zawiera nowych, istotnych informacji.
 3. Trybunał uznaje za niedopuszczalną każdą skargę indywidualną wniesioną w trybie artykułu 34, jeśli uważa, że:
 - a) skarga nie daje się pogodzić z postanowieniami Konwencji lub jej Protokołów, jest w sposób oczywisty nieuzasadniona lub stanowi nadużycie prawa do skargi; lub
 - b) skarżący nie doznał znaczącego uszczerbku, chyba że poszanowanie praw człowieka w rozumieniu Konwencji i jej Protokołów wymaga rozpatrzenia przedmiotu skargi oraz pod warunkiem, że żadna sprawa, która nie została należycie rozpatrzona przez sąd krajowy, nie może być odrzucona na tej podstawie.
-

4. Trybunał odrzuca każdą skargę, którą uzna za niedopuszczalną w myśl niniejszego artykułu. Trybunał może tak zdecydować w każdej fazie postępowania.

Artykuł 36

Interwencja strony trzeciej

1. We wszystkich sprawach rozpatrywanych przez Izbę lub Wielką Izbę Wysoka Układająca się Strona, której obywatelem jest skarżący, ma prawo do przedkładania pisemnych uwag i do uczestnictwa w rozprawach.
2. Przewodniczący Trybunału może, w interesie wymiaru sprawiedliwości, zaprosić każdą Wysoką Układającą się Stronę, która nie jest stroną w postępowaniu, lub każdą zainteresowaną osobę, inną niż osoba skarżąca, do przedkładania pisemnych uwag i do uczestnictwa w rozprawach.
3. We wszystkich sprawach rozpatrywanych przez Izbę lub Wielką Izbę, Komisarz Praw Człowieka Rady Europy może przedkładać pisemne uwagi i uczestniczyć w rozprawach.

Artykuł 37

Skreślenie skargi z listy

1. Trybunał może w każdej fazie postępowania zdecydować o skreśleniu skargi z listy spraw, jeżeli okoliczności prowadzą do wniosku, że:
 - a) skarżący nie podtrzymuje swej skargi lub
 - b) spór został już rozstrzygnięty, lub
 - c) z jakiegokolwiek innej przyczyny ustalonej przez Trybunał nie jest uzasadnione dalsze rozpatrywanie skargi.

Jednakże Trybunał kontynuuje rozpatrywanie skargi, jeśli wymaga tego poszanowanie praw człowieka w rozumieniu Konwencji i jej protokołów.

2. Trybunał może podjąć decyzję o ponownym wpisaniu skargi na listę spraw, jeśli uzna, że okoliczności uzasadniają takie postępowanie.

Artykuł 38

Rozpatrywanie sprawy

Trybunał rozpatruje sprawę z udziałem przedstawicieli stron i, jeśli zachodzi potrzeba, podejmuje dochodzenie, a zainteresowane Wysokie Układające się Strony udzielą dla jego skutecznego przeprowadzenia wszelkich niezbędnych ułatwień.

Artykuł 39

Polubowne załatwienie

1. Na każdym etapie postępowania Trybunał może postawić się do dyspozycji zainteresowanych stron celem polubownego załatwienia sprawy na zasadach poszanowania praw człowieka w rozumieniu Konwencji i jej Protokołów.
2. Postępowanie prowadzone w trybie ustępu 1 jest poufne.
3. Jeśli zdołano doprowadzić do polubownego załatwienia sprawy, Trybunał skreśla skargę z listy spraw w formie decyzji, która ogranicza się do krótkiego przedstawienia faktów i przyjętego rozwiązania.

4. Taką decyzję przekazuje się Komitetowi Ministrów, który czuwa nad wykonaniem warunków polubownego załatwienia określonych w decyzji.

Artykuł 40

Publiczne rozprawy i dostęp do dokumentów

1. Rozprawy są publiczne, chyba że Trybunał zdecyduje inaczej ze względu na wyjątkowe okoliczności.
2. Dokumenty złożone u Szefa Kancelarii są publicznie dostępne, chyba że Przewodniczący Trybunału zdecyduje inaczej.

Artykuł 41

Słuszne zadośćuczynienie

Jeśli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej protokołów, oraz jeśli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi potrzeba, słuszne zadośćuczynienie pokrzywdzonej stronie.

Artykuł 42

Wyroki Izby

Wyroki Izby stają się ostateczne zgodnie z postanowieniami artykułu 44 ustęp 2.

Artykuł 43

Przekazanie do Wielkiej Izby

1. W okresie trzech miesięcy od daty wydania wyroku przez Izbę każda ze stron postępowania może, w wyjątkowych przypadkach, wnioskować o przekazanie sprawy do Wielkiej Izby.
2. Zespół pięciu sędziów Wielkiej Izby przyjmie wniosek, jeśli sprawa ujawnia poważne zagadnienie dotyczące interpretacji lub stosowania Konwencji i jej protokołów lub poważną kwestię o znaczeniu ogólnym.
3. Jeśli zespół przyjął wniosek, sprawę rozstrzyga Wielka Izba w drodze wyroku.

Artykuł 44

Ostateczne wyroki

1. Wyrok Wielkiej Izby jest ostateczny.
2. Wyrok Izby staje się ostateczny:
 - a) jeśli strony oświadczają, że nie będą wnioskować przekazania sprawy do Wielkiej Izby, lub
 - b) trzy miesiące od daty wydania wyroku, jeśli nie złożono wniosku o przekazanie sprawy do Wielkiej Izby, lub
 - c) jeśli zespół Wielkiej Izby odrzuci wniosek o przekazanie w trybie artykułu 43.
3. Ostateczny wyrok podlega opublikowaniu.

Artykuł 45

Uzasadnienie wyroków i decyzji

1. Wyroki, jak również decyzje uznające skargi za dopuszczalne lub niedopuszczalne, zawierają uzasadnienie.
-

2. Jeżeli wyrok w całości lub w części nie wyraża jednomyślnej opinii sędziów, każdy sędzia jest uprawniony do załączenia opinii odrębnej.

Artykuł 46

Moc obowiązująca oraz wykonanie wyroków

1. Wysokie Układające się Strony zobowiązują się do przestrzegania ostatecznego wyroku Trybunału we wszystkich sprawach, w których są stronami.
2. Ostateczny wyrok Trybunału przekazuje się Komitetowi Ministrów, który czuwa nad jego wykonaniem.
3. Jeżeli Komitet Ministrów uważa, że czuwanie nad wykonaniem ostatecznego wyroku jest utrudnione przez problem z wykładnią wyroku, może on przekazać to zagadnienie Trybunałowi w celu rozstrzygnięcia w kwestii wykładni. Decyzja o przekazaniu podejmowana jest większością dwóch trzecich głosów przedstawicieli uprawnionych do zasiadania w Komitecie.
4. Jeżeli Komitet Ministrów uważa, że Wysoka Układająca się Strona odmawia przestrzegania ostatecznego wyroku w sprawie, w której jest stroną może on, po doręczeniu tej Stronie formalnego zawiadomienia oraz na podstawie decyzji podjętej większością dwóch trzecich głosów przedstawicieli uprawnionych do zasiadania w Komitecie, przekazać Trybunałowi zapytanie, czy ta Strona nie wykonała swojego zobowiązania na podstawie ustępu 1.
5. Jeżeli Trybunał stwierdza, że miało miejsce naruszenie ustępu 1, przekazuje sprawę Komitetowi Ministrów w celu rozważenia środków, jakie należy podjąć. Jeżeli Trybunał stwierdza brak naruszenia ustępu 1, przekazuje sprawę Komitetowi Ministrów, który kończy rozpatrywanie sprawy.

Artykuł 47

Opinie doradcze

1. Trybunał może, na wniosek Komitetu Ministrów, wydawać opinie doradcze w kwestiach prawnych dotyczących wykładni Konwencji i jej protokołów.
2. Powyższe opinie nie mogą dotyczyć treści i zakresu praw i wolności określonych w rozdziale I Konwencji i w jej protokołach ani jakichkolwiek innych zagadnień, które Trybunał lub Komitet Ministrów mogłyby rozpatrywać w wyniku postępowania podjętego na podstawie postanowień Konwencji.
3. Decyzje Komitetu Ministrów w sprawie wniosku o opinię doradczą Trybunału podejmowane są większością głosów przedstawicieli uprawnionych do zasiadania w Komitecie.

Artykuł 48

Kompetencja doradcza Trybunału

Trybunał rozstrzyga, czy wniosek o wydanie opinii doradczej przedłożony przez Komitet Ministrów mieści się w jego kompetencji określonej w artykule 47.

Artykuł 49

Uzasadnienie opinii doradczych

1. Opinia doradcza Trybunału zawiera uzasadnienie.
2. Jeżeli opinia doradcza w całości lub w części nie wyraża jednomyślnej opinii sędziów, każdy sędzia jest uprawniony do załączenia opinii odrębnej.

3. Opinię doradczą przekazuje się Komitetowi Ministrów.

Artykuł 50**Koszty działalności Trybunału**

Koszty działalności Trybunału ponosi Rada Europy.

Artykuł 51**Przywileje i immunitety sędziów**

Sędziowie są uprawnieni w czasie pełnienia swoich funkcji do korzystania z przywilejów i immunitetów przewidzianych w artykule 40 Statutu Rady Europy i w porozumieniach zawartych na jego podstawie.

ROZDZIAŁ III**POSTANOWIENIA RÓŻNE****Artykuł 52****Zasięganie informacji przez Sekretarza Generalnego**

Na żądanie Sekretarza Generalnego Rady Europy każda Wysoka Układająca się Strona złoży wyjaśnienie w sprawie sposobu, w jaki jej prawo wewnętrzne zapewnia skuteczne stosowanie wszystkich postanowień niniejszej konwencji.

Artykuł 53**Ochrona uznanych praw człowieka**

Żadne z postanowień niniejszej konwencji nie będzie interpretowane jako ograniczające lub wyłączające jakiegokolwiek prawa człowieka lub podstawowe wolności, które mogą być zagwarantowane przez ustawę każdej Wysokiej Układającej się Strony lub jakąkolwiek inną umowę, której państwo to jest Stroną.

Artykuł 54**Kompetencje Komitetu Ministrów**

Żadne z postanowień niniejszej konwencji nie narusza uprawnień przyznanych Komitetowi Ministrów na podstawie Statutu Rady Europy.

Artykuł 55**Wyłączenie innych środków rozstrzygnięcia sporów**

Wysokie Układające się Strony zgadzają się, że, wyjąwszy porozumienia szczególne, nie będą wykorzystywały obowiązujących między nimi traktatów, konwencji lub deklaracji dla skierowania, w drodze skargi, sporu powstałego w związku z interpretacją lub stosowaniem niniejszej konwencji do rozpatrzenia w ramach innych sposobów rozstrzygnięcia sporów niż przewidziane w niniejszej konwencji.

Artykuł 56**Terytorialny zakres stosowania**

1. Każde Państwo może w chwili ratyfikacji lub w jakimkolwiek późniejszym czasie oświadczyć w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy, że niniejsza konwencja obowiązywać będzie, z zastrzeżeniem ustępu 4 niniejszego artykułu, na wszystkich lub niektórych terytoriach, za których stosunki międzynarodowe Państwo to odpowiada.

2. Konwencja obowiązywać będzie na terytorium lub terytoriach wymienionych w notyfikacji, począwszy od trzydziestego dnia po otrzymaniu tej notyfikacji przez Sekretarza Generalnego Rady Europy.
3. Postanowienia niniejszej konwencji będą stosowane na tych terytoriach odpowiednio do miejscowych wymogów.
4. Każde Państwo, które złożyło deklarację na podstawie ustępu 1 niniejszego artykułu, może w każdym późniejszym czasie uznać w odniesieniu do jednego lub wielu terytoriów wymienionych w tej deklaracji kompetencję Trybunału do przyjmowania skarg od jednostek, organizacji pozarządowych lub grup osób, zgodnie z artykułem 34 Konwencji.

Artykuł 57

Zastrzeżenia

1. Każde Państwo może, przy podpisaniu niniejszej Konwencji lub przy składaniu dokumentów ratyfikacyjnych, dokonać zastrzeżenia odnośnie do każdego z przepisów konwencji w takim zakresie, w jakim ustawa obowiązująca na jego terytorium jest z tym przepisem niezgodna. Na podstawie niniejszego artykułu niedopuszczalne są zastrzeżenia o charakterze ogólnym.
2. Każde zastrzeżenie złożone na podstawie niniejszego artykułu powinno zawierać krótkie przedstawienie treści ustawy, której dotyczy.

Artykuł 58

Wypowiedzenie

1. Wysoka Układająca się Strona może wypowiedzieć niniejszą konwencję nie wcześniej niż po upływie pięciu lat od daty, w której stała się jej stroną, i z zachowaniem sześciomiesięcznego okresu wypowiedzenia zawartego w notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy, który poinformuje o tym inne Wysokie Układające się Strony.
2. Powyższe wypowiedzenie nie zwalnia zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony od zobowiązań wynikających z konwencji w odniesieniu do każdego działania, które mogąc naruszać te zobowiązania byłoby podjęte przed upływem terminu, w którym wypowiedzenie stało się skuteczne.
3. Każda Wysoka Układająca się Strona, która przestaje być członkiem Rady Europy, przestaje być na tych samych warunkach stroną niniejszej konwencji.
4. Konwencja może być wypowiedziana zgodnie z przepisami poprzednich ustępów w odniesieniu do każdego terytorium, w stosunku do którego oświadczone o jej obowiązywaniu zgodnie z artykułem 56.

Artykuł 59

Podpisanie i ratyfikacja

1. Niniejsza konwencja jest otwarta do podpisu dla Członków Rady Europy. Podlega ona ratyfikacji. Dokumenty ratyfikacyjne składa się Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.
2. Unia Europejska może przystąpić do niniejszej Konwencji.
3. Niniejsza konwencja wejdzie w życie po złożeniu dziesięciu dokumentów ratyfikacyjnych.

4. W odniesieniu do każdego sygnatariusza, który dokona ratyfikacji w dalszej kolejności, konwencja wchodzi w życie z dniem złożenia dokumentów ratyfikacyjnych.

5. Sekretarz Generalny Rady Europy notyfikuje Członkom Rady Europy wejście w życie konwencji, nazwy Wysokich Układających się Stron, które dokonały jej ratyfikacji, oraz fakt złożenia kolejnych dokumentów ratyfikacyjnych.

Sporządzono w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. w jednym egzemplarzu, w językach angielskim i francuskim, przy czym oba teksty są jednakowo autentyczne; oryginał zostanie złożony w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny przekaze uwierzytelnione odpisy każdemu z sygnatariuszy.

Europejska Karta Społeczna

(tekst: Dz.U. z 1999 r. nr 8 poz. 67, z późn. zm.)

EUROPEJSKA KARTA SPOŁECZNA

sporządzona w Turynie dnia 18 października 1961 r.

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

podaje do powszechnej wiadomości:

W dniu 18 października 1961 r. w Turynie została sporządzona Europejska Karta Społeczna, zmieniona Protokołem zmieniającym Europejską Kartę Społeczną, sporządzonym w Turynie dnia 21 października 1991 r., w następującym brzmieniu:

Preambuła

Rządy sygnatariusze, członkowie Rady Europy, zważywszy, że celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności jej członków dla zagwarantowania i urzeczywistnienia ideałów i zasad, które są ich wspólnym dziedzictwem oraz dla ułatwienia postępu gospodarczego i społecznego, w szczególności poprzez obronę i rozwijanie praw człowieka i podstawowych wolności;

zważywszy, że w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. i w Protokole do niej, podpisanym w Paryżu dnia 20 marca 1952 r., Państwa członkowskie Rady Europy zgodziły się zapewnić swej ludności prawa obywatelskie i polityczne oraz wolności w nich określone;

zważywszy, że korzystanie z praw społecznych powinno być zapewnione bez dyskryminacji ze względu na rasę, kolor, płeć, religię, poglądy polityczne, pochodzenie narodowe lub społeczne; zdecydowane podjąć wspólnie wszelkie wysiłki dla podnoszenia poziomu życia i popierania dobrobytu społecznego, zarówno ludności miejskiej, jak i wiejskiej, za pomocą odpowiednich instytucji i działań, uzgodniły co następuje:

CZĘŚĆ I

Umawiające się Strony przyjmują za cel swej polityki, która będzie realizowana za pomocą wszelkich odpowiednich środków, zarówno o charakterze krajowym, jak i międzynarodowym, stworzenie warunków, w których następujące prawa i zasady będą mogły być skutecznie realizowane:

1. Każdy będzie miał możliwość zarabiania na życie poprzez pracę swobodnie wybraną.
2. Wszyscy pracownicy mają prawo do odpowiednich warunków pracy.
3. Wszyscy pracownicy mają prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy.
4. Wszyscy pracownicy mają prawo do sprawiedliwego wynagrodzenia, wystarczającego dla zapewnienia im, jak i ich rodzinom, godziwego poziomu życia.
5. Wszyscy pracownicy i pracodawcy mają prawo do swobodnego zrzeszania się w organizacjach krajowych lub międzynarodowych, w celu ochrony ich interesów gospodarczych i społecznych.
6. Wszyscy pracownicy i pracodawcy mają prawo do rokowań zbiorowych.
7. Dzieci i młodociani mają prawo do szczególnej ochrony przed zagrożeniami fizycznymi i moralnymi, na które są narażeni.
8. Pracownice, w razie macierzyństwa, oraz inne pracownice, w uzasadnionych przypadkach, mają prawo do szczególnej ochrony w swej pracy.
9. Każdy ma prawo do odpowiednich ułatwień w zakresie poradnictwa zawodowego w celu uzyskania pomocy w wyborze zawodu odpowiadającego jego osobistym uzdolnieniom i zainteresowaniom.
10. Każdy ma prawo do odpowiednich ułatwień w zakresie szkolenia zawodowego.
11. Każdy ma prawo do korzystania z wszelkich środków umożliwiających mu osiągnięcie możliwie najlepszego stanu zdrowia.
12. Wszyscy pracownicy i osoby będące na ich utrzymaniu mają prawo do zabezpieczenia społecznego.
13. Każdy nie mający wystarczających zasobów ma prawo do pomocy społecznej i medycznej.
14. Każdy ma prawo do korzystania ze służb opieki społecznej.
15. Osoby niepełnosprawne mają prawo do szkolenia zawodowego, rehabilitacji oraz readaptacji zawodowej i społecznej, bez względu na przyczynę i rodzaj ich inwalidztwa.
16. Rodzina, jako podstawowa komórka społeczeństwa, ma prawo do odpowiedniej ochrony społecznej, prawnej i ekonomicznej dla zapewnienia jej pełnego rozwoju.
17. Matki i dzieci, niezależnie od stanu cywilnego i stosunków rodzinnych, mają prawo do odpowiedniej ochrony socjalnej i ekonomicznej.
18. Obywatele każdej z Umawiających się Stron mają prawo do prowadzenia wszelkiej działalności zarobkowej na terytorium innej Umawiającej się Strony, na zasadzie równości z obywatelami tej ostatniej, z zastrzeżeniem ograniczeń wynikających z ważnych powodów ekonomicznych lub społecznych.
19. Pracownicy migrujący, którzy są obywatelami Umawiającej się Strony, oraz ich rodziny mają prawo do ochrony i pomocy na terytorium każdej innej Umawiającej się Strony.

CZĘŚĆ II

Umawiające się Strony uznają się, jak przewidziano w części III, za związane zobowiązaniami określonymi w następujących artykułach i ustępach.

Artykuł 1

Prawo do pracy

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do pracy, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. przyjąć, jako jeden z ich zasadniczych celów i obowiązków, osiągnięcie i utrzymanie możliwie najwyższego i stabilnego poziomu zatrudnienia w celu osiągnięcia stanu pełnego zatrudnienia;
2. chronić skutecznie prawo pracownika do zarabiania na życie poprzez pracę swobodnie wybraną;
3. ustanowić lub utrzymywać bezpłatne służby zatrudnienia dla wszystkich pracowników;
4. zapewnić lub popierać odpowiednie poradnictwo zawodowe, szkolenie i readaptację zawodową.

Artykuł 2

Prawo do odpowiednich warunków pracy

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do odpowiednich warunków pracy, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. określić rozsądny dzienny i tygodniowy czas pracy, stopniowo skracać tygodniowy czas pracy do takiego wymiaru, na jaki pozwala wzrost wydajności oraz inne związane z tym czynniki;
2. zapewnić płatne dni świąteczne;
3. zapewnić coroczny, co najmniej dwutygodniowy płatny urlop;
4. zapewnić pracownikom zatrudnionym przy określonych pracach, niebezpiecznych lub szkodliwych dla zdrowia, bądź skrócenie czasu pracy, bądź dodatkowe płatne urlopy;
5. zapewnić tygodniowy wypoczynek, który będzie, w miarę możliwości, zbiegał się z dniem uznanym za dzień wolny od pracy zgodnie z tradycją lub zwyczajem danego kraju lub regionu.

Artykuł 3

Prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. wydać przepisy dotyczące bezpieczeństwa i higieny;
2. zapewnić środki kontroli stosowania tych przepisów;
3. konsultować się, gdy zachodzi potrzeba, z organizacjami pracodawców i pracowników w sprawach środków zmierzających do poprawy bezpieczeństwa i higieny pracy.

Artykuł 4

Prawo do sprawiedliwego wynagrodzenia

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do sprawiedliwego wynagrodzenia, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. uznać prawo pracowników do takiego wynagrodzenia, które zapewni im i ich rodzinom godziwy poziom życia;
2. uznać prawo pracowników do zwiększonej stawki wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych, z zastrzeżeniem wyjątków w przypadkach szczególnych;
3. uznać prawo pracowników, mężczyzn i kobiet, do jednakowego wynagrodzenia za pracę jednakowej wartości;
4. uznać prawo wszystkich pracowników do rozsądnego okresu wypowiedzenia w razie zwolnienia z pracy;
5. zezwolić na dokonywanie potrąceń z wynagrodzeń tylko na warunkach i w zakresie przewidzianym w ustawodawstwie krajowym lub ustalonym w układach zbiorowych pracy lub w orzeczeniach arbitrażowych.

Wykonywanie tych praw powinno być zapewnione w drodze bądź swobodnie zawartych układów zbiorowych pracy, bądź w drodze prawnie określonych mechanizmów ustalania wynagrodzeń, bądź za pomocą innych środków, odpowiednich do warunków krajowych.

Artykuł 5

Prawo do organizowania się

W celu zapewnienia lub popierania swobody pracowników i pracodawców tworzenia lokalnych, krajowych lub międzynarodowych organizacji w celu ochrony ich interesów ekonomicznych i społecznych oraz wstępowania do tych organizacji, Umawiające się Strony zobowiązują się, że ustawodawstwo krajowe nie będzie naruszać ani też nie będzie stosowane w sposób, który naruszałby tę swobodę. Zakres, w jakim gwarancje przewidziane w niniejszym artykule będą miały zastosowanie do policji, zostanie określony przez ustawodawstwo krajowe. Zasada dotycząca stosowania tych gwarancji do członków sił zbrojnych i zakres, w jakim będą one miały zastosowanie do tej grupy osób, zostaną również określone przez ustawodawstwo krajowe.

Artykuł 6

Prawo do rokowań zbiorowych

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do rokowań zbiorowych, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. popierać wspólne konsultacje pomiędzy pracownikami a pracodawcami;
 2. popierać, kiedykolwiek będzie to konieczne i właściwe, mechanizm dobrowolnych negocjacji między pracodawcami lub organizacjami pracodawców z jednej strony a organizacjami pracowników z drugiej strony, dla uregulowania, w drodze układów zbiorowych pracy, warunków zatrudnienia;
 3. popierać ustanowienie i wykorzystywanie właściwych mechanizmów pojednawczych oraz dobrowolnego arbitrażu dla rozstrzygania sporów zbiorowych;
- oraz uznają:
4. prawo pracowników i pracodawców do zbiorowego działania w przypadku konfliktu interesów, włączając w to prawo do strajku, z zastrzeżeniem zobowiązań, jakie mogłyby wynikać z wcześniej zawartych układów zbiorowych pracy.

Artykuł 7**Prawo dzieci i młodocianych do ochrony**

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa dzieci i młodocianych do ochrony, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. ustalić, że wiek piętnastu lat będzie minimalnym wiekiem dopuszczenia do zatrudnienia, z zastrzeżeniem wyjątków wobec dzieci zatrudnionych przy określonych, lekkich pracach, nieszkodliwych dla ich zdrowia, moralności lub kształcenia;
2. ustalić wyższy minimalny wiek dopuszczenia do zatrudnienia w niektórych, określonych zawodach, uznanych za niebezpieczne lub szkodliwe dla zdrowia;
3. zabronić, by dzieci, które podlegają jeszcze obowiązkowemu nauczaniu, były zatrudniane przy pracach, które uniemożliwiałyby im pełne korzystanie z tego nauczania;
4. ograniczyć czas pracy pracowników mających mniej niż szesnaście lat tak, by odpowiadał potrzebom ich rozwoju, a szczególnie potrzebom ich szkolenia zawodowego;
5. uznać prawo pracowników młodocianych i praktykantów do sprawiedliwego wynagrodzenia lub do innych odpowiednich zasiłków;
6. przewidzieć, że czas poświęcany przez młodocianych na szkolenie zawodowe podczas zwykłego czasu pracy będzie, za zgodą pracodawcy, traktowany jako stanowiący część dnia pracy;
7. ustalić, że osoby zatrudnione, mające mniej niż osiemnaście lat, uprawnione będą do corocznego płatnego urlopu, nie krótszego niż trzy tygodnie;
8. zabronić zatrudniania osób mających mniej niż osiemnaście lat przy pracy nocnej, z wyjątkiem pewnych zawodów, określonych przez ustawodawstwo krajowe;
9. ustalić, że osoby mające mniej niż osiemnaście lat, wykonujące niektóre, określone przez ustawodawstwo krajowe zawody, będą podlegały regularnej kontroli lekarskiej;
10. zapewnić szczególną ochronę przed fizycznymi i moralnymi zagrożeniami, na które narażone są dzieci i młodociani, a szczególnie przed tymi, które bezpośrednio lub pośrednio wynikają z ich pracy.

Artykuł 8**Prawo pracownic do ochrony**

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa pracownic do ochrony, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. zapewnić kobietom, przed i po urodzeniu dziecka, urlop w wymiarze całkowitym co najmniej dwunastu tygodni bądź poprzez płatny urlop, bądź poprzez odpowiednie świadczenia z ubezpieczenia społecznego lub z funduszy publicznych;
 2. uznać za bezprawne wypowiedzenie przez pracodawcę pracy kobiecie w okresie jej nieobecności z powodu urlopu macierzyńskiego lub dokonanie wypowiedzenia w takim terminie, że okres wypowiedzenia wygaśnie w trakcie takiej nieobecności;
 3. zapewnić matkom karmiącym swoje dzieci wystarczające przerwy w tym celu:
 - a) uregulować zatrudnianie kobiet przy pracy nocnej w przemyśle;
 - b) zakazać zatrudniania kobiet w kopalniach pod ziemią oraz, jeżeli ma to miejsce, przy
-

wszelkich innych pracach nieodpowiednich dla nich z powodu niebezpiecznego, niezdrowego lub uciążliwego charakter.

Artykuł 9

Prawo do poradnictwa zawodowego

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do poradnictwa zawodowego, Umawiające się Strony zobowiązują się zapewnić lub popierać, w miarę potrzeby, służby, które będą udzielać pomocy wszystkim osobom, w tym osobom niepełnosprawnym, w rozwiązywaniu problemów dotyczących wyboru zawodu i awansu zawodowego, uwzględniając indywidualne predyspozycje oraz związek tych predyspozycji z możliwościami zatrudnienia; pomoc ta będzie dostępna bezpłatnie, zarówno dla młodzieży, w tym dla dzieci w wieku szkolnym, jak i dla dorosłych.

Artykuł 10

Prawo do szkolenia zawodowego

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do szkolenia zawodowego, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. zapewnić lub popierać, w miarę potrzeby, szkolenie techniczne i zawodowe wszystkich osób, w tym osób niepełnosprawnych, w porozumieniu z organizacjami pracodawców i pracowników oraz umożliwić oparty jedynie na kryterium uzdolnień indywidualnych dostęp do wyższego nauczania technicznego i uniwersyteckiego;
2. zapewnić lub popierać system przysposobienia zawodowego oraz inne systemy szkolenia młodych chłopców i dziewcząt w różnych zawodach;
3. zapewnić lub popierać, w miarę potrzeby:
 - a) odpowiednie i dostępne ułatwienia w celu szkolenia dorosłych pracowników;
 - b) specjalne ułatwienia w celu przeszkolenia dorosłych pracowników, niezbędnego ze względu na postęp techniczny lub nowe tendencje na rynku pracy;
4. popierać pełne wykorzystywanie ułatwień zapewnianych poprzez odpowiednie środki, takie jak:
 - a) obniżenie lub zniesienie wszelkich kosztów lub opłat;
 - b) przyznanie, w uzasadnionych przypadkach, pomocy finansowej;
 - c) włączenie do zwykłego czasu pracy czasu spędzanego na zawodowym szkoleniu uzupełniającym, podjętym w okresie zatrudnienia przez pracownika na życzenie jego pracodawcy;
 - d) zapewnienie, poprzez odpowiedni nadzór, w porozumieniu z organizacjami pracodawców i pracowników, skutecznego systemu przysposobienia zawodowego i każdego innego systemu szkolenia młodych pracowników oraz, w sposób ogólny, odpowiedniej ochrony młodych pracowników.

Artykuł 11

Prawo do ochrony zdrowia

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do ochrony zdrowia, Umawiające się Strony zobowiązują się podjąć bądź bezpośrednio, bądź we współpracy z organizacjami publicznymi lub prywatnymi, stosowne środki zmierzające zwłaszcza do:

1. wyeliminowania, tak dalece jak to możliwe, przyczyn chorób;
2. zapewnienia ułatwień w zakresie poradnictwa oraz oświaty, dla poprawy stanu zdrowia i rozwijania indywidualnej odpowiedzialności w sprawach zdrowia;
3. zapobiegania, tak dalece, jak to możliwe, chorobom epidemicznym, endemicznym i innym.

Artykuł 12**Prawo do zabezpieczenia społecznego**

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do zabezpieczenia społecznego, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. ustanowić lub utrzymywać system zabezpieczenia społecznego;
2. utrzymywać system zabezpieczenia społecznego na zadowalającym poziomie, równym co najmniej poziomowi niezbędnemu dla ratyfikowania Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy (nr 102) dotyczącej minimalnych norm zabezpieczenia społecznego;
3. zabiegać o stopniowe podnoszenie poziomu systemu zabezpieczenia społecznego;
4. podjąć kroki, poprzez zawarcie odpowiednich porozumień dwustronnych i wielostronnych lub za pomocą innych środków, i z zastrzeżeniem warunków ustanowionych w takich porozumieniach, w celu zapewnienia:
 - a) równego traktowania własnych obywateli i obywateli innych Umawiających się Stron, jeżeli chodzi o uprawnienia z tytułu zabezpieczenia społecznego, w tym zachowanie korzyści wynikających z ustawodawstwa dotyczącego zabezpieczenia społecznego, bez względu na zmiany miejsca pobytu na terytoriach Umawiających się Stron, które mogłyby podjąć osoby chronione;
 - b) przyznawania, zachowania i przywracania uprawnień z tytułu zabezpieczenia społecznego za pomocą takich środków, jak zliczanie okresów ubezpieczenia lub zatrudnienia, wypełnionych zgodnie z ustawodawstwem każdej z Umawiających się Stron.

Artykuł 13**Prawo do pomocy społecznej i medycznej**

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do pomocy społecznej i medycznej, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. zapewnić, by każdej osobie, która nie posiada dostatecznych zasobów i która nie jest zdolna do zapewnienia ich sobie z innych źródeł, szczególnie poprzez świadczenia z systemu zabezpieczenia społecznego, została przyznana odpowiednia pomoc oraz, w przypadku choroby, opieka konieczna ze względu na jej stan;
 2. zapewnić, by osoby otrzymujące taką pomoc nie cierpiały z tego względu ograniczenia ich praw politycznych lub społecznych;
 3. przewidzieć, by każdy mógł otrzymać od właściwych służb publicznych lub prywatnych taką poradę i osobistą pomoc, jaka może być konieczna dla zapobieżenia lub usunięcia stanu potrzeby, lub ulżenia sytuacji osobistej lub rodzinnej;
 4. stosować postanowienia przewidziane w ustępach 1, 2 i 3 niniejszego artykułu na równi wobec swoich obywateli i wobec obywateli innych Umawiających się Stron, znajdujących się
-

legalnie na ich terytoriach, zgodnie z zobowiązaniami wynikającymi dla Stron z Europejskiej konwencji o pomocy społecznej i medycznej, podpisanej w Paryżu dnia 11 grudnia 1953 r.

Artykuł 14

Prawo do korzystania ze służb opieki społecznej

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do korzystania ze służb opieki społecznej, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. popierać lub organizować służby posługujące się metodami właściwymi dla pracy społecznej oraz które przyczyniają się do dobrobytu i rozwoju zarówno jednostek, jak i grup w społeczeństwie, oraz do ich adaptacji w środowisku społecznym;
2. zachęcać do uczestnictwa jednostek i organizacji dobroczynnych lub innych w ustanawianiu i utrzymywaniu takich służb.

Artykuł 15

Prawo osób niepełnosprawnych fizycznie lub umysłowo do szkolenia zawodowego, rehabilitacji oraz readaptacji zawodowej i społecznej

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa osób niepełnosprawnych fizycznie lub umysłowo do szkolenia zawodowego, rehabilitacji oraz readaptacji zawodowej i społecznej, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. podjąć konieczne środki w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym ułatwień szkoleniowych, w tym, jeżeli to konieczne, utworzenie wyspecjalizowanych instytucji publicznych lub prywatnych;
2. podjąć odpowiednie środki w celu zatrudniania osób niepełnosprawnych, takie jak wyspecjalizowane służby pośrednictwa pracy, ułatwianie podejmowania pracy chronionej oraz środki dla zachęcania pracodawców do zatrudniania osób niepełnosprawnych.

Artykuł 16

Prawo rodziny do ochrony społecznej, prawnej i ekonomicznej

W celu zapewnienia warunków niezbędnych do pełnego rozwoju rodziny, która jest podstawową komórką społeczeństwa, Umawiające się Strony zobowiązują się popierać ekonomiczną, prawną i społeczną ochronę życia rodzinnego, zwłaszcza poprzez takie środki, jak świadczenia społeczne i rodzinne, rozwiązania podatkowe, zachęcanie do budowania mieszkań dostosowanych do potrzeb rodzin, świadczenia dla młodych małżeństw oraz wszelkie inne stosowne środki.

Artykuł 17

Prawo matek i dzieci do ochrony społecznej i ekonomicznej

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa matek i dzieci do ochrony społecznej i ekonomicznej, Umawiające się Strony zobowiązują się podejmować wszelkie konieczne i odpowiednie środki w tym celu, włączając w to ustanowienie lub utrzymywanie odpowiednich instytucji lub służb.

Artykuł 18

Prawo do prowadzenia działalności zarobkowej na terytoriach innych Umawiających się Stron

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do prowadzenia działalności zarobkowej na terytorium każdej innej Umawiającej się Strony, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. stosować istniejące regulacje prawne w duchu liberalnym;
 2. uprościć obowiązujące formalności oraz zmniejszyć lub znieść opłaty administracyjne i inne opłaty, nakładane na pracowników zagranicznych lub ich pracodawców;
 3. liberalizować, indywidualnie lub zbiorowo, regulacje prawne dotyczące zatrudniania pracowników zagranicznych;
- oraz uznają:
4. prawo do opuszczenia kraju przez swych obywateli, pragnących wykonywać działalność zarobkową na terytoriach innych Umawiających się Stron.

Artykuł 19

Prawo pracowników migrujących i ich rodzin do ochrony i pomocy

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa pracowników migrujących i ich rodzin do ochrony i pomocy na terytorium każdej innej Umawiającej się Strony, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. utrzymywać lub zapewnić odpowiednie i bezpłatne służby zobowiązane do udzielania pomocy takim pracownikom, szczególnie do udzielania im dokładnych informacji oraz podejmowania wszelkich odpowiednich środków, tak dalece, jak zezwala na to ustawodawstwo krajowe, przeciwko mylącej propagandzie dotyczącej emigracji i imigracji;
 2. przyjąć, w ramach własnej jurysdykcji, odpowiednie środki dla ułatwienia wyjazdu, podróży i przyjęcia takich pracowników i ich rodzin oraz zapewnić im, w ramach własnej jurysdykcji, odpowiednią opiekę sanitarną i medyczną oraz dobre warunki higieniczne w trakcie podróży;
 3. popierać współpracę, kiedy to właściwe, między służbami socjalnymi, publicznymi i prywatnymi, krajów emigracji i imigracji;
 4. zapewnić takim pracownikom, przebywającym legalnie na ich terytoriach, tak dalece jak reguluje to ustawodawstwo lub podlega kontroli władz administracyjnych, traktowanie nie mniej korzystne niż własnych obywateli w zakresie następujących spraw:
 - a) wynagradzania oraz innych warunków zatrudnienia i pracy;
 - b) członkostwa w związkach zawodowych oraz korzystania z dobrodziejstw rokowań zbiorowych;
 - c) zakwaterowania;
 5. zapewnić takim pracownikom, przebywającym legalnie na ich terytoriach, traktowanie nie mniej korzystne niż własnych obywateli, jeżeli chodzi o podatki, opłaty lub składki płatne z tytułu zatrudnienia;
 6. ułatwić, w możliwym zakresie, połączenie rodziny pracownika migrującego, któremu zezwolono na osiedlenie się na danym terytorium;
 7. zapewnić takim pracownikom, znajdującym się legalnie na ich terytoriach, traktowanie nie mniej korzystne niż własnych obywateli w zakresie postępowania sądowego, dotyczącego spraw powołanych w niniejszym artykule;
-

8. zapewnić, by tacy pracownicy, mieszkający legalnie na ich terytoriach, nie mogli być wydalenieni, o ile nie zagrażają bezpieczeństwu państwa lub nie naruszają porządku publicznego lub dobrych obyczajów;
9. zezwolić, w granicach ustalonych przez ustawodawstwo, na przekazywanie takiej części zarobków i oszczędności pracowników migrujących, jakiej mogą oni sobie życzyć;
10. rozszerzyć ochronę i pomoc przewidzianą w niniejszym artykule na pracowników migrujących pracujących na własny rachunek, tak dalece, jak środki te mają wobec nich zastosowanie.

CZĘŚĆ III

Artykuł 20

Zobowiązania

1. Każda z Umawiających się Stron zobowiązuje się:
 - a) uznać część I niniejszej Karty za deklarację celów, do których osiągnięcia dążyć będzie przy pomocy wszelkich stosownych środków, zgodnie z postanowieniami ustępu wprowadzającego tę część;
 - b) uznać się za związaną przez co najmniej pięć z siedmiu następujących artykułów części II Karty: artykuły 1, 5, 6, 12, 13, 16 i 19;
 - c) w uzupełnieniu artykułów wybranych przez nią zgodnie z poprzednim punktem, uznać się za związaną taką liczbą artykułów lub numerowanych ustępów części II Karty, które wybierze, pod warunkiem, że ogólna liczba artykułów lub numerowanych ustępów, którymi się zwiąże, nie będzie mniejsza niż 10 artykułów lub 45 numerowanych ustępów.
2. Wybór artykułów lub ustępów, dokonany w myśl postanowień punktów b) i c) ustępu 1 niniejszego artykułu, będzie notyfikowany Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy przez zainteresowaną Umawiającą się Stronę w chwili składania dokumentu ratyfikacyjnego lub zatwierdzenia.
3. Każda Umawiająca się Strona będzie mogła oświadczyć w późniejszym czasie, w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego, że uważa się za związaną każdym innym artykułem lub numerowanym ustępem części II Karty, którego jeszcze nie przyjęła zgodnie z postanowieniami ustępu 1 niniejszego artykułu. Takie późniejsze zobowiązania będą uważane za stanowiące integralną część ratyfikacji lub zatwierdzenia i będą miały taki sam skutek począwszy od trzydziestego dnia od daty notyfikacji.
4. Sekretarz Generalny powiadomi wszystkie Rządy sygnatariuszy oraz Dyrektora Generalnego Międzynarodowej Organizacji Pracy o każdej notyfikacji, jaką otrzyma stosownie do postanowień niniejszej części Karty.
5. Każda Umawiająca się Strona będzie utrzymywała właściwy w warunkach krajowych system inspekcji pracy.

CZĘŚĆ IV

Artykuł 21

Sprawozdania dotyczące przyjętych postanowień

Umawiające się Strony będą przedstawiały Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy, w odstępach dwuletnich, sprawozdania w formie określonej przez Komitet Ministrów, dotyczące stosowania tych postanowień części II Karty, które przyjęły.

Artykuł 22

Sprawozdania dotyczące postanowień, które nie zostały przyjęte

Umawiające się Strony będą przedstawiały Sekretarzowi Generalnemu, w odpowiednich odstępach czasu i na wniosek Komitetu Ministrów, sprawozdania dotyczące postanowień części II niniejszej Karty, które nie zostały przyjęte w chwili jej ratyfikowania lub zatwierdzenia, lub w drodze późniejszej notyfikacji. Komitet Ministrów określać będzie, w regularnych odstępach czasu, w odniesieniu do których postanowień będą wymagane sprawozdania, oraz ustali formę takich sprawozdań.

Artykuł 23

Przekazywanie kopii

1. Każda z Umawiających się Stron przekazywać będzie kopie swych sprawozdań, o których mowa w artykułach 21 i 22, tym z jej krajowych organizacji, które są członkami międzynarodowych organizacji pracodawców i pracowników zapraszanych, zgodnie z artykułem 27 ustęp 2, do udziału w posiedzeniach Podkomitetu Rządowego Komitetu Społecznego.
2. Umawiające się Strony będą przekazywały Sekretarzowi Generalnemu wszelkie uwagi do sprawozdań otrzymane od organizacji krajowych, jeżeli będą one sobie tego życzyć.

Artykuł 24

Rozpatrywanie sprawozdań

Sprawozdania przedstawiane Sekretarzowi Generalnemu, zgodnie z artykułami 21 i 22, będą rozpatrywane przez Komitet Ekspertów, który będzie również dysponował wszelkimi uwagami przekazanymi Sekretarzowi Generalnemu zgodnie z ustępem 2 artykułu 23.

Artykuł 25

Komitet Ekspertów

1. Komitet Ekspertów będzie składał się z nie więcej niż siedmiu członków mianowanych przez Komitet Ministrów z listy niezależnych ekspertów odznaczających się najwyższą prawością i uznaną kompetencją w międzynarodowych sprawach społecznych, którzy zostaną zgłoszeni przez Umawiające się Strony.
2. Członkowie Komitetu będą mianowani na sześć lat. Mogą oni być mianowani ponownie. Jednakże kadencja dwóch członków mianowanych po raz pierwszy upłynie po czterech latach.
3. Członkowie, których mandat upłynie po początkowym czteroletnim okresie, zostaną wybrani przez Komitet Ministrów w drodze losowania, natychmiast po dokonaniu pierwszego mianowania.
4. Członek Komitetu Ekspertów mianowany w miejsce członka, którego mandat jeszcze nie upłynął, będzie pełnił funkcję przez resztę kadencji swego poprzednika.

Artykuł 26

Udział Międzynarodowej Organizacji Pracy

Międzynarodowa Organizacja Pracy zostanie zaproszona do wyznaczenia przedstawiciela do udziału, w charakterze doradcy, w obradach Komitetu Ekspertów.

Artykuł 27

Podkomitet Rządowego Komitetu Społecznego

1. Sprawozdania Umawiających się Stron, jak i wnioski Komitetu Ekspertów, będą przedkładane do rozpatrzenia Podkomitetowi Rządowego Komitetu Społecznego Rady Europy.
2. Podkomitet będzie składał się z przedstawicieli Umawiających się Stron, po jednym z każdej. Nie więcej niż dwie międzynarodowe organizacje pracodawców i nie więcej niż dwie międzynarodowe organizacje pracowników zostaną zaproszone do wyznaczenia obserwatorów do brania udziału w jego posiedzeniach, w charakterze doradcy. Ponadto, Podkomitet będzie mógł zasięgać opinii nie więcej niż dwóch przedstawicieli międzynarodowych organizacji pozarządowych mających status doradczy przy Radzie Europy w sprawach, którymi organizacje te są szczególnie właściwe zajmować się, takich jak, na przykład, dobrobyt społeczny oraz ekonomiczna i społeczna ochrona rodziny.
3. Podkomitet przedstawi Komitetowi Ministrów sprawozdanie zawierające jego wnioski, dołączając do niego sprawozdanie Komitetu Ekspertów.

Artykuł 28

Zgromadzenie Doradcze

Sekretarz Generalny Rady Europy prześle Zgromadzeniu Doradczemu wnioski Komitetu Ekspertów. Zgromadzenie Doradcze prześle Komitetowi Ministrów uwagi do tych wniosków.

Artykuł 29

Komitet Ministrów

Większością dwóch trzecich głosów członków uprawnionych do zasiadania w Komitecie, Komitet Ministrów będzie mógł, na podstawie sprawozdania Podkomitetu oraz po konsultacji Zgromadzenia Doradczego, skierować wszelkie niezbędne zalecenia do każdej z Umawiających się Stron.

CZĘŚĆ V

Artykuł 30

Uchylenia w przypadku wojny lub zagrożenia bezpieczeństwa publicznego

1. W przypadku wojny lub innego zagrożenia bezpieczeństwa publicznego, zagrażającego życiu narodu, każda Umawiająca się Strona może podjąć środki uchylające jej zobowiązania wynikające z niniejszej Karty, w zakresie ściśle odpowiadającym wymogom sytuacji i pod warunkiem, że takie środki nie będą sprzeczne z jej innymi zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego.
2. Każda Umawiająca się Strona, korzystająca z prawa uchylenia zobowiązań, w rozsądnym terminie poinformuje wyczerpująco Sekretarza Generalnego Rady Europy o środkach, które podjęła, oraz o powodach ich zastosowania. Musi ona również powiadomić Sekretarza Generalnego o terminie uchylenia tych środków oraz o dacie, od kiedy ponownie podjęte będzie wykonywanie w pełni przyjętych postanowień Karty.

3. Sekretarz Generalny poinformuje inne Umawiające się Strony i Dyrektora Generalnego Międzynarodowego Biura Pracy o wszelkich notyfikacjach otrzymanych zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu.

Artykuł 31

Ograniczenia

1. Skuteczna realizacja praw i zasad ustanowionych w części I oraz skuteczne wykonywanie ich, tak jak przewidziano w części II, nie będą mogły być przedmiotem żadnych ograniczeń lub restrykcji nie wymienionych w częściach I i II, z wyjątkiem tych, które są określone przez prawo i które są niezbędne w społeczeństwie demokratycznym dla ochrony praw i wolności innych osób lub dla ochrony porządku publicznego, bezpieczeństwa narodowego, zdrowia publicznego lub dobrych obyczajów.
2. Ograniczenia dozwolone zgodnie z postanowieniami niniejszej Karty w stosunku do praw i zobowiązań w niej ustanowionych nie mogą być stosowane w jakimkolwiek innym celu niż ten, dla którego zostały przewidziane.

Artykuł 32

Stosunek pomiędzy Kartą a prawem wewnętrznym lub umowami międzynarodowymi

Postanowienia niniejszej Karty nie naruszają postanowień prawa wewnętrznego lub jakichkolwiek dwustronnych lub wielostronnych traktatów, konwencji lub porozumień już obowiązujących lub które wejdą w życie, zgodnie z którymi osoby chronione byłyby traktowane w sposób korzystniejszy.

Artykuł 33

Wykonywanie w drodze układów zbiorowych pracy

1. W Państwach członkowskich, w których postanowienia ustępów 1, 2, 3, 4 i 5 artykułu 2, ustępów 4, 6 i 7 artykułu 7, ustępów 1, 2, 3 i 4 artykułu 10 części II niniejszej Karty są zwykle przedmiotem układów zawieranych pomiędzy pracodawcami lub organizacjami pracodawców a organizacjami pracowników, lub zwykle wykonywane są w inny sposób niż poprzez przepisy prawa, Umawiające się Strony mogą podjąć zobowiązania wypływające z tych ustępów i zgodność z nimi będzie uważana za zachowaną, jeżeli ich postanowienia będą stosowane w drodze takich układów lub innych środków wobec znacznej większości zainteresowanych pracowników.
2. W Państwach członkowskich, w których postanowienia te są zwykle regulowane przez ustawodawstwo, Umawiające się Strony mogą podjąć odpowiednie zobowiązania i zgodność z nimi będzie uważana za zachowaną, jeżeli ich postanowienia będą stosowane w drodze ustaw wobec znacznej większości zainteresowanych pracowników.

Artykuł 34

Terytorialny zakres stosowania

1. Niniejsza Karta będzie stosowana na terytorium metropolitalnym każdej Umawiającej się Strony. Każdy sygnatariusz może w chwili podpisywania lub składania dokumentu ratyfikacyjnego lub zatwierdzenia określić, w drodze oświadczenia skierowanego do Sekreta-
-

- rza Generalnego Rady Europy, terytorium, które będzie w tym celu uważane za terytorium metropolitalne.
2. Każda Umawiająca się Strona może w chwili ratyfikacji lub zatwierdzenia niniejszej Karty lub w jakiegokolwiek późniejszej chwili oświadczyć, w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy, że Karta będzie obowiązywać, w całości lub części, na terytorium lub terytoriach niemetropolitalnych, określonych w wymienionym oświadczeniu, za których stosunki międzynarodowe Strona ta jest odpowiedzialna lub za które przejmuje odpowiedzialność międzynarodową. Strona wskaże w oświadczeniu artykuły lub ustępy części II Karty, które przyjmuje jako wiążące w odniesieniu do każdego z terytoriów wymienionych w oświadczeniu.
 3. Karta będzie obowiązywać na terytorium lub terytoriach wymienionych w oświadczeniu, o którym mowa w poprzednim ustępie, począwszy od trzydziestego dnia od daty przyjęcia notyfikacji oświadczenia przez Sekretarza Generalnego.
 4. Każda Umawiająca się Strona będzie mogła oświadczyć w późniejszym czasie, w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy, że w odniesieniu do jednego lub więcej terytoriów, na których Karta była stosowana zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu, przyjmuje za wiążący każdy artykuł lub numerowany ustęp, którego jeszcze nie przyjęła w odniesieniu do tego lub tych terytoriów. Podjęte później zobowiązania będą uważane za stanowiące integralną część pierwotnego oświadczenia dotyczącego danego terytorium i będą miały taką samą moc począwszy od trzydziestego dnia od daty przyjęcia notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.
 5. Sekretarz Generalny powiadomi inne Rządy sygnatariuszy oraz Dyrektora Generalnego Międzynarodowego Biura Pracy o każdej notyfikacji przekazanej mu zgodnie z niniejszym artykułem.

Artykuł 35

Podpisanie, ratyfikacja i wejście w życie

1. Niniejsza Karta jest otwarta do podpisu dla członków Rady Europy. Podlega ona ratyfikacji lub zatwierdzeniu. Dokumenty ratyfikacyjne lub zatwierdzenia będą składane Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.
2. Niniejsza Karta wejdzie w życie trzydziestego dnia od daty złożenia piątego dokumentu ratyfikacyjnego lub zatwierdzenia.
3. W odniesieniu do każdego sygnatariusza dokonującego ratyfikacji w terminie późniejszym, Karta wejdzie w życie trzydziestego dnia od daty złożenia dokumentu ratyfikacyjnego lub zatwierdzenia.
4. Sekretarz Generalny notyfikuje wszystkim członkom Rady Europy oraz Dyrektorowi Generalnemu Międzynarodowego Biura Pracy o wejściu w życie Karty, nazwach Umawiających się Stron, które ją ratyfikowały lub zatwierdziły, oraz o późniejszym złożeniu każdego dokumentu ratyfikacyjnego lub zatwierdzenia.

Artykuł 36

Poprawki

Każdy członek Rady Europy może, w oświadczeniu skierowanym do Sekretarza Generalnego Rady Europy, zaproponować poprawki do niniejszej Karty. Sekretarz Generalny przekaze innym członkom Rady Europy wszelkie zgłoszone w ten sposób poprawki, które zostaną następnie rozpatrzone przez Komitet Ministrów i przedłożone Zgromadzeniu Doradczemu do zaopiniowania. Poprawki przyjęte przez Komitet Ministrów wejdą w życie trzydziestego dnia od dnia powiadomienia Sekretarza Generalnego przez wszystkie Umawiające się Strony o ich przyjęciu. Sekretarz Generalny notyfikuje wszystkim Państwom członkowskim Rady Europy oraz Dyrektorowi Generalnemu Międzynarodowego Biura Pracy o wejściu w życie tych poprawek.

Artykuł 37

Wypowiedzenie

1. Każda Umawiająca się Strona może wypowiedzieć niniejszą Kartę nie wcześniej niż po upływie pięciu lat od daty wejścia w życie Karty w stosunku do niej lub po upływie każdego kolejnego okresu dwóch lat i, w każdym przypadku, przy zachowaniu sześciomiesięcznego okresu wypowiedzenia notyfikowanego Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy, który powiadomi o tym inne Umawiające się Strony oraz Dyrektora Generalnego Międzynarodowego Biura Pracy. Wypowiedzenie nie narusza ważności Karty w stosunku do innych Umawiających się Stron, jeżeli liczba Umawiających się Stron nie będzie nigdy mniejsza niż pięć.
2. Każda Umawiająca się Strona może, zachowując warunki określone w ustępie poprzednim, wypowiedzieć którykolwiek przyjęty przez siebie artykuł lub ustęp części II Karty, jeżeli liczba artykułów lub ustępów, którymi Umawiająca się Strona pozostanie związana, nie będzie mniejsza niż 10 w pierwszym przypadku i nie mniejsza niż 45 w drugim, oraz z zastrzeżeniem, że ta liczba artykułów lub ustępów obejmować będzie artykuły wybrane przez Stronę spośród tych, do których specjalne odesłanie uczynione zostało w artykule 20 ustęp 1 punkt b).
3. Każda Umawiająca się Strona może, zachowując warunki określone w ustępie 1 niniejszego artykułu, wypowiedzieć niniejszą Kartę lub którykolwiek z artykułów lub ustępów części II Karty, w odniesieniu do każdego terytorium, na którym Karta ma zastosowanie na mocy oświadczenia złożonego zgodnie z ustępem 2 artykułu 34.

Artykuł 38

Załącznik

Załącznik do niniejszej Karty stanowi jej integralną część.

W dowód czego niżej podpisani, należycie upoważnieni w tym celu, podpisali niniejszą Kartę. Sporządzono w Turynie dnia 18 października 1961 r., w języku francuskim i angielskim, przy czym oba teksty są jednakowo autentyczne, w jednym egzemplarzu, który zostanie złożony w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny Rady Europy przekaze uwierzytelnione odpisy każdemu sygnatariuszowi.

Załącznik do Karty Społecznej

Zakres Karty Społecznej w odniesieniu do osób chronionych

1. Nie naruszając postanowień artykułu 12 ustęp 4 i artykułu 13 ustęp 4, do osób, o których mowa w artykułach od 1 do 17, zalicza się obcokrajowców, tylko o ile są obywatelami

innych Umawiających się Stron legalnie mieszkającymi lub pracującymi na terytorium zainteresowanej Strony, z zastrzeżeniem, że artykuły będą interpretowane w świetle postanowień artykułów 18 i 19.

Interpretacja niniejsza nie będzie stała na przeszkodzie rozszerzeniu przez którąkolwiek Umawiającą się Stronę podobnych praw na inne osoby.

2. Każda Umawiająca się Strona przyzna uchodźcom, określonym zgodnie z Konwencją dotyczącą statusu uchodźców, sporządzoną w Genewie dnia 28 lipca 1951 r., legalnie zamieszkałym na jej terytorium, możliwie najkorzystniejsze traktowanie, a w każdym razie nie mniej korzystne niż wynikające z zobowiązań przyjętych przez tę Umawiającą się Stronę na mocy wspomnianej Konwencji, jak i wszelkich innych istniejących umów międzynarodowych mających zastosowanie do uchodźców.

Część I ustęp 18 i **Część II** artykuł 18

ustęp 1

Uznaje się, że postanowienia te nie dotyczą wjazdu na terytoria Umawiających się Stron i nie naruszają postanowień Europejskiej konwencji osiedleńczej, podpisanej w Paryżu dnia 13 grudnia 1955 r.

Część II

Artykuł 1 ustęp 2

Postanowienie to nie będzie interpretowane ani jako zakazujące, ani jako zezwalające na jakiegokolwiek klauzule lub praktykę zabezpieczającą działalność związków zawodowych.

Artykuł 4 ustęp 4

Postanowienie to nie będzie interpretowane jako zabraniające natychmiastowego zwolnienia z powodu popełnienia poważnego wykroczenia.

Artykuł 4 ustęp 5

Rozumie się, że Umawiająca się Strona wypełnia zobowiązanie wymagane w tym ustępie, jeżeli zakazane jest dokonywanie potrąceń z wynagrodzeń wobec znacznej większości pracowników bądź przez ustawodawstwo, bądź przez układy zbiorowe pracy lub orzeczenia arbitrażowe; wyjątki stanowią osoby, których nie dotyczą wymienione dokumenty.

Artykuł 6 ustęp 4

Rozumie się, że każda Umawiająca się Strona może, tak dalece, jak jej to dotyczy, uregulować ustawowo wykonywanie prawa do strajku tak, by każde dalsze ograniczenie tego prawa mogło być uzasadnione zgodnie z postanowieniami artykułu 31.

Artykuł 7 ustęp 8

Rozumie się, że Umawiająca się Strona wypełnia zobowiązanie wymagane w tym ustępie, jeżeli dostosuje się do ducha tego zobowiązania, zapewniając w ustawodawstwie, że znaczna większość osób poniżej osiemnastego roku życia nie będzie zatrudniana przy pracy nocnej.

Artykuł 12 ustęp 4

Wyrażenie „i z zastrzeżeniem warunków ustanowionych w takich porozumieniach”, znajdujące się we wstępie do tego ustępu, oznacza, między innymi, że jeżeli chodzi o świadczenia, które są dostępne niezależnie od systemu składkowego, Umawiająca się Strona może

domagać się, przed przyznaniem takich świadczeń obywatelom innych Umawiających się Stron, spełnienia warunku posiadania określonego okresu zamieszkania.

Artykuł 13 ustęp 4

Rządy nie będące stronami Europejskiej konwencji o pomocy społecznej i medycznej mogą ratyfikować Kartę Społeczną w odniesieniu do tego ustępu z zastrzeżeniem, że będą traktować obywateli innych Umawiających się Stron zgodnie z postanowieniami wymienionej konwencji.

Artykuł 19 ustęp 6

Dla stosowania tego postanowienia wyrażenie „rodzina pracownika migrującego” oznacza co najmniej małżonka pracownika i jego dzieci mające mniej niż 21 lat, pozostające na jego utrzymaniu.

Część III

Rozumie się, że Karta zawiera zobowiązania prawne o charakterze międzynarodowym, których stosowanie podlega jedynie kontroli przewidzianej w jej części IV.

Artykuł 20 ustęp 1

Rozumie się, że „numerowane ustępy” mogą obejmować artykuły zawierające tylko jeden ustęp.

Część V

Artykuł 30

Wyrażenie „w przypadku wojny lub innego zagrożenia bezpieczeństwa publicznego” będzie interpretowane w sposób obejmujący również zagrożenie wojną.

Po zaznajomieniu się z powyższą Kartą wraz z Protokołem w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że:

- zostały one uznane za słuszne zarówno w całości, jak i każde z postanowień w nich zawartych,
- są przyjęte, ratyfikowane i potwierdzone,
- będą niezmiennie zachowywane.

Jednocześnie, zgodnie z artykułem 20 Karty, oświadczam, że Rzeczpospolita Polska uważa się za związaną postanowieniami Karty w następującym zakresie:

- artykuł 1. Prawo do pracy (ustępy 1-4, wszystkie)
 - artykuł 2. Prawo do odpowiednich warunków pracy (ustępy 1, 3-5)
 - artykuł 3. Prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy (ustępy 1-3, wszystkie)
 - artykuł 4. Prawo do sprawiedliwego wynagrodzenia (ustępy 2-5)
 - artykuł 5. Prawo do organizowania się
 - artykuł 6. Prawo do rokowań zbiorowych (ustępy 1-3)
 - artykuł 7. Prawo dzieci i młodocianych do ochrony (ustępy 2, 4, 6-10)
 - artykuł 8. Prawo pracownic do ochrony (ustępy 1-4, wszystkie)*
 - artykuł 9. Prawo do poradnictwa zawodowego
 - artykuł 10. Prawo do szkolenia zawodowego (ustępy 1 i 2)
 - artykuł 11. Prawo do ochrony zdrowia (ustępy 1-3, wszystkie)
-

- artykuł 12. Prawo do zabezpieczenia społecznego (ustępy 1-4, wszystkie)
- artykuł 13. Prawo do pomocy społecznej i medycznej (ustępy 2 i 3)
- artykuł 14. Prawo do korzystania ze służb opieki społecznej (ustęp 1)
- artykuł 15. Prawo osób niepełnosprawnych fizycznie lub umysłowo do szkolenia zawodowego, rehabilitacji oraz readaptacji zawodowej i społecznej (ustępy 1 i 2, wszystkie)
- artykuł 16. Prawo rodziny do ochrony społecznej, prawnej i ekonomicznej
- artykuł 17. Prawo matek i dzieci do ochrony społecznej i ekonomicznej
- artykuł 18. Prawo do prowadzenia działalności zarobkowej na terytoriach innych Umawiających się Stron (ustęp 4)
- artykuł 19. Prawo pracowników migrujących i ich rodzin do ochrony i pomocy (ustępy 1-10, wszystkie)

Na dowód czego wydany został akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej. Dano w Warszawie dnia 10 czerwca 1997 r.

* Zgodnie z Ustawą z dnia 5 marca 2010r. o zmianie zakresu obowiązywania Europejskiej Karty Społecznej sporządzonej w Turynie dnia 18 października 1961 r. oraz Oświadczeniem Rządowym z dnia 13 lutego 2011 r. w sprawie zmiany zakresu obowiązywania Europejskiej Karty Społecznej sporządzonej w Turynie dnia 18 października 1961 r. poprzez wyłączenie z tego zakresu art. 8 ust. 4 pkt b, z dniem 25 lipca 2012 r. Polska przestała być związana art. 8 ust. 4 pkt b EKS.

Zalecenie Rec(2001)1 Rady Ministrów do Państw Członkowskich na temat pracowników socjalnych

Tłumaczenie własne - tekst na podstawie treści wersji angielskiej zamieszczonej w bazie danych Rady Europy na stronie: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=180283&Lang=en>.

Zalecenie Rec(2001)1

Rady Ministrów do Państw Członkowskich na temat pracowników socjalnych

(przyjęte przez Radę Ministrów dnia 17 stycznia 2001 r. podczas 737 spotkania Zastępców Ministrów)

Komitet Ministrów, zgodnie z artykułem 15.b Statutu Rady Europy,

- a. uwzględniając cel Rady Europy, jakim jest osiągnięcie większej jedności między jej członkami, aby chronić i wcielać w życie ideały i zasady, stanowiące ich wspólne dziedzictwo;
- b. mając na uwadze Europejską Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz jej system skutecznej międzynarodowej ochrony fundamentalnych praw i wolności;

- c. mając w pamięci Deklarację Wiedeńską i Plan Działań dotyczących walki z rasizmem, ksenofobią, antysemityzmem oraz nietolerancją przyjęty na 1 Szczycie Przywódców Państw i Rządów Rady Europy w 1993 r.;
 - d. uwzględniając Konwencję Narodów Zjednoczonych o Prawach Dziecka;
 - e. mając na względzie Zalecenie 561(1969) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy w sprawie ochrony nieletnich przed złym traktowaniem;
 - f. mając w pamięci zwłaszcza własną Rezolucję (67)16 dotyczącą roli, szkolenia oraz statusu pracowników socjalnych, jak również Zalecenie Nr R (91)16 dotyczącą szkolenia pracowników socjalnych i praw człowieka;
 - g. biorąc pod uwagę Rezolucję (68)2 dotyczącą usług socjalnych dla migrujących pracowników, Rezolucję (77)33 dotyczącą umieszczania dzieci poza rodziną, Rezolucję (77)37 w sprawie usług wsparcia rodziny, Zalecenie (79)17 dotyczące ochrony dzieci przed złym traktowaniem, Zalecenie (80)12 dotyczące poradnictwa małżeńskiego i rodzinnego oraz Zalecenie (84)24 odnośnie roli zabezpieczenia socjalnego jako środka prewencyjnego;
 - h. uwzględniając Deklarację Kopenhaską oraz Program Działań Światowego Szczytu Narodów Zjednoczonych dotyczący Rozwoju Społecznego w 1995 r., jak również Sesję Specjalną Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych w sprawie rozwoju społecznego w Genewie w czerwcu 2000 r.;
 - i. odwołując się do Deklaracji Końcowej 2 Szczytu Przywódców Państw i Rządów Rady Europy zebranych w Strasburgu 10 i 11 października 1997 r., w której uznano, że „spójność społeczna jest jedną z głównych potrzeb rozszerzającej się Europy i powinna być realizowana jako kluczowy element promowania praw człowieka i jego godności”;
 - j. uwzględniając Wspólną Deklarację Europejskich Ministrów Edukacji w sprawie europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego, którzy spotkali się w Bolonii 19 czerwca 1999 r.;
 - k. mając w pamięci konferencję końcową projektu Rady Europy „Godność ludzka a wykluczenie społeczne”, która odbyła się w Helsinkach w maju 1998 r. oraz propozycję działań przeciwko ubóstwu i wykluczeniu społecznemu w partnerstwie ze wszystkimi właściwymi podmiotami;
 - l. uznając w tym kontekście, że globalizacja, polityczna i społeczna transformacja oraz zasięg i prędkość zmian stwarzają napięcia społeczne (np. bezrobocie, ubóstwo, mobilność geograficzna oraz presja na relacje rodzinne), które są zagrożeniem dla spójności społecznej i przyczyniają się do destabilizacji rodziny;
 - m. uznając, że praca socjalna miała i ma wciąż znaczący udział w odpowiedzi na ekonomiczne i społeczne zmiany oraz na wspieranie ludzi i społeczności najbardziej zagrożonych w okresie tych zmian;
 - n. uznając, że paneuropejska współpraca w zakresie polityki społecznej jest kluczowa w tym kontekście;
 - o. uznając, że praca socjalna promuje dobrostan jednostek, grup i społeczności lokalnych, ułatwia spójność społeczną w okresach zmian oraz wspiera i ochrania potrzebujących
-

- członków społeczności, podejmując współpracę ze świadczeniobiorcami, społecznościami lokalnymi oraz innymi profesjonalistami. Dla niektórych ludzi osobiste nieszczęścia czy zmiany wpływają na zdolność do działania. Niektórzy potrzebują pomocy i doradztwa. Inni potrzebują opieki, wsparcia i ochrony. Pracownicy socjalni odpowiadają na te potrzeby: mają istotny udział w promowaniu spójności społecznej, zarówno w działaniach zapobiegających, jak i odpowiadających na problemy społeczne. Praca socjalna jest więc inwestycją w przyszły dobrobyt Europy;
- p. uznając, że w sytuacji gwałtownych konfliktów społecznych na dużą skalę, pracownicy socjalni z ich doświadczeniem w socjalnej i medyczno-socjalnej praktyce mogą odgrywać kluczową rolę wobec specyficznych potrzeb uchodźców, przesiedleńców oraz w promowaniu społecznej zgody;
 - q. uznając, że natura profesjonalnej pracy socjalnej wymaga najwyższego poziomu odpowiedzialności w podejmowaniu decyzji oraz dojrzałego osądu ze strony pracowników socjalnych, a tym samym wysokich standardów kompetencji, osiąganym przez odpowiednie wykształcenie i profesjonalne przygotowanie;
 - r. uznając, że praca socjalna jest zawodem ściśle powiązanim z innymi społecznymi profesjami. Opiera swą wiedzę na naukach humanistycznych i społecznych oraz wymaga systematycznej ewaluacji własnej praktyki;
 - s. uznając, że skuteczne zarządzanie obowiązkami jest kluczowe dla zapewnienia morale i realizowania obowiązków przez pracowników socjalnych, a tym samym dla jakości wykonywanych usług;
 - t. uznając, że mobilność profesjonalistów, wykładowców i studentów pomiędzy krajami Europy pomaga promować wzajemne zrozumienie, elastyczność zawodową oraz jakość usług;
 - u. wierząc zatem, że aktualna jest potrzeba określenia odnowionych europejskich ram zasad efektywnego kształcenia, szkolenia, praktyki i warunków pracy pracowników socjalnych oraz wydania zaleceń państwom członkowskim w zakresie działań, które powinny podjąć, aby wesprzeć pracowników socjalnych w wypełnianiu ich podstawowych obowiązków,

Zaleca rządów państw członkowskich:

1. Przestrzegać zasad wydanych w załączniku do niniejszego tekstu;
2. Podjąć następujące działania:
 - a. zapewnić stabilne ramy prawne dla wykonywania przez pracowników socjalnych ich praktyki;
 - b. zaangażować pracowników socjalnych i świadczeniobiorców do ustalania i monitorowania standardów usług;
 - c. uznać konsekwencje politycznych i społecznych przekształceń w Europie dla praktyki pracy socjalnej oraz dla wstępnego, ustawicznego i przyszłego kształcenia i szkolenia pracowników socjalnych na wszystkich poziomach;

- d. wspierać rozwój nowych technologii komunikacyjnych w kształceniu i szkoleniu z zakresu pracy socjalnej;
- e. promować włączenie obowiązkowych kursów dotyczących praw człowieka w programy nauki pracy socjalnej i zapewnić w szczególności ich wdrożenie w praktykę pracy socjalnej;
- f. zachęcać do rekrutacji studentów, wykładowców i praktyków z mniejszości i grup etnicznych oraz wspierać rozwój metod pracy socjalnej, które są odpowiednie do potrzeb wszystkich społeczności;
- g. promować publikowanie materiałów do nauki w zakresie praw człowieka i problemów mniejszości oraz przetłumaczenie dokumentu „Prawa człowieka a praca socjalna: podręcznik dla szkół pracy socjalnej” (Centrum Praw Człowieka Narodów Zjednoczonych) na języki odpowiadające lokalnej praktyce socjalnej;
- h. ustanowić mechanizmy zapobiegania przyszłemu zatrudnianiu w służbach socjalnych ludzi, którzy byli skazani za nadużycia wobec dzieci lub osób dorosłych, którym świadczono usługi opiekuńcze;
- i. wspierać rozwój kodeksów etycznych zgodnych z istniejącymi międzynarodowymi instrumentami oraz wymagać od instytucji promowania dobrej praktyki, poprzez integrację kodeksów etycznych do ustaleń dotyczących świadczenia usług socjalnych, a także poprzez zapewnienie warunków pracy zgodnych z takimi wymaganiami etycznym;
- j. ustalić działania na rzecz promowania mobilności pracowników socjalnych, wykładowców i studentów pomiędzy krajami europejskimi;
- k. dążyć do rozwoju i promocji większej zgodności i porównywalności we wszystkich obszarach kształcenia pracy socjalnej oraz do uzgodnienia inicjatyw, które mają do tego prowadzić;
- l. zachęcać służby socjalne do korzystania z profesjonalnych pracowników socjalnych;
- m. ściśle współpracować w sposób multidyscyplinarny z zawodowymi organizacjami pracowników socjalnych w celu realizacji niniejszych zaleceń.

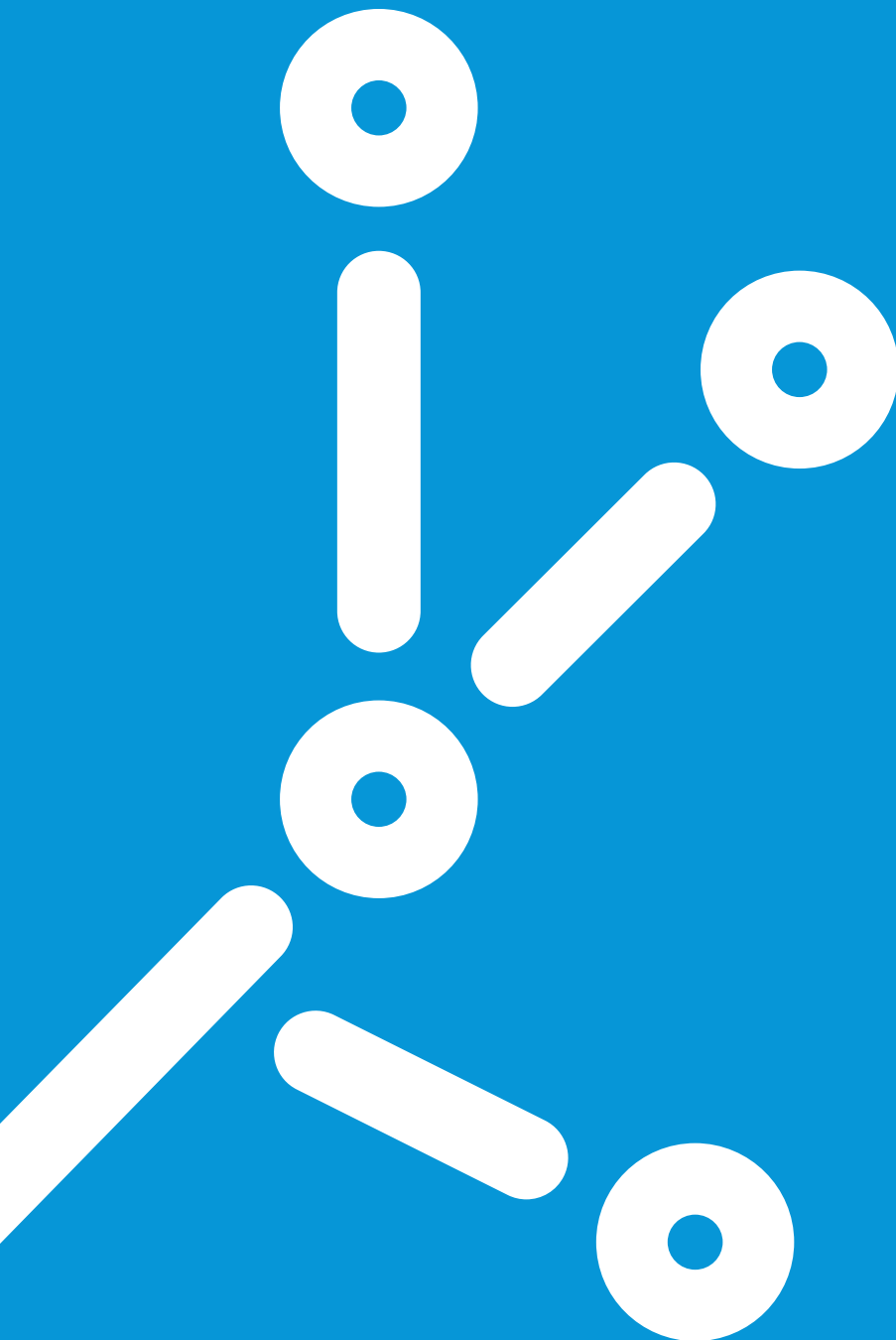
Załącznik do Zalecenia Rec(2001)1

Zasady odnoszące się do wkładu, jaki mogą mieć pracownicy socjalni w utrzymywanie spójności społecznej, działając w ścisłej współpracy z ich organizacjami zawodowymi:

1. Prawa i wolności człowieka muszą być przestrzegane i niezbędne jest zwrócenie szczególnej uwagi na złożony wpływ na ludzkie zachowania, jaki wywołują zarówno czynniki społeczne, ekonomiczne i psychologiczne, jak i tradycje religijne i kulturowe. Skuteczne kształcenie i szkolenie w zakresie pracy socjalnej wobec coraz bardziej mobilnego i zróżnicowanego nowoczesnego społeczeństwa europejskiego wymaga zrozumienia mniejszości narodowych oraz wrażliwości na perspektywę międzykulturową.
2. W przypadku obawy o zagrożenie dla osoby lub innych, prawa człowieka muszą być przestrzegane przy jednoczesnej ochronie interesów innych zaangażowanych osób.

3. Na pracownikach socjalnych wraz z innymi profesjonalnymi służbami i rządami spoczywa kluczowy obowiązek identyfikowania oraz zapobiegania wykorzystywaniu dzieci i dorosłych wymagających opieki.
4. Rządy, profesjonalisci zajmujący się opieką, w tym zawodowi pracownicy socjalni, wolontariusze oraz instytucje ich zatrudniające, muszą działać wspólnie na rzecz społeczności oraz promowania spójności społecznej i sprawnych usług dla osób indywidualnych i społeczności.
5. Praca socjalna powinna być świadczona przy poszanowaniu tradycji kultury i społeczności, jak również uwzględniając prawa i życzenia usługobiorców.
6. Kodeksy etyczne i kodeksy postępowania pracowników socjalnych oraz instytucji są kluczowe dla wspierania sprawnej praktyki pracy socjalnej oraz dla zapewnienia poszanowania życia ludzkiego.
7. Instytucje mają obowiązek określenia usług oraz ich standardów jakości uwzględniających potrzeby i oczekiwania świadczeniobiorców, zasady etyczne, cele zawodowe oraz opłacalność. Standardy te powinny wynikać z badań oraz być przejrzyste i regularnie monitorowane. Pracownicy socjalni powinni być zaangażowani w definiowanie i monitorowanie tych standardów.
8. Podstawowe kształcenie i szkolenie musi być częścią stałego procesu uwzględniającego uczenie się przez całe życie oraz możliwości edukacji na poziomie wyższym.
9. Szkolenie pracowników socjalnych powinno obejmować, na wszystkich poziomach, uczestnictwo szkoleniowców, praktyków i usługobiorców. Nauczyciele praktyki pracy socjalnej w instytucjach szkolnictwa wyższego powinni mieć osobiste doświadczenie w praktyce pracy socjalnej.
10. Badania są kluczowe dla rozwoju pracy socjalnej. Wszyscy praktycy pracy socjalnej muszą rozumieć zastosowanie badań, umieć je interpretować oraz mieć możliwość ich podejmowania lub uczestnictwa.
11. Instytucje wyspecjalizowane w pracy socjalnej muszą wspierać powyższe zasady przez stwarzanie otwartego środowiska pracy, ciągłe uczenie się nie tylko w rezultacie badań, ale również na podstawie opinii świadczeniobiorców oraz doświadczenia praktyków pracy socjalnej.
12. Środowisko pracy pracowników socjalnych powinno sprzyjać wdrożeniu zasad etycznych i dobrych praktyk.
13. Pracownicy socjalni powinni mieć możliwość awansu na stanowiska ekspertów-praktyków lub do kadry zarządzającej i na stanowiska naukowe.
14. Aby osiągnąć satysfakcjonującą jakość usług społecznych, niezbędne są odpowiednie mechanizmy wymiany wiedzy oraz mobilności zawodowych pracowników socjalnych pomiędzy krajami Europy.

publikacja bezpłatna

ISBN: 978-83-61638-73-5

Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich

00-697 Warszawa
Aleje Jerozolimskie 65/79

Tel.: 22 237 00 00
Fax: 22 237 00 99

NIP: 7010066145
Regon: 140971293

e-mail: sekretariat@crzl.gov.pl
www.crzl.gov.pl